

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV FILOZOFICKÉ FAKULTY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

KAŽDODENNÍ ŽIVOT NA STATKU PŘEČÍN V LETECH 1900-1938

Vedoucí práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

Autor práce: Pavel Čtvrtník

Studijní obor: ČJ-D/SŠ

Ročník: 6.

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 3. ledna 2011

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval panu PhDr. et PaedDr. Jiřímu Dvořákovi, Ph.D. za vedení mé práce, odbornou pomoc, cenné rady a připomínky. Dále bych chtěl poděkovat kolektivu pracovníků pobočky Státního oblastního archivu Třeboň v Českém Krumlově za vlídné přijetí, trpělivost a odborné rady. Zejména patří můj dík vedoucí pracoviště, paní Mgr. Anně Kubíkové, a jejímu kolegovi panu PhDr. et PaedDr. Aleši Stejskalovi, Ph.D. Děkuji rovněž všem zaměstnancům Státních okresních archivů Prachatice a Strakonice. Nemenší dík patří také pánům Mgr. Františku Mandákovi a Josefu Uhlířovi za poskytnutí cenných rad a regionální literatury, bez které by tato práce nemohla vzniknout. Stejně tak bych rád poděkoval všem, kteří poskytli k nahlédnutí své soukromé kroniky. Za odborný překlad anotace děkuji Mgr. Šárce Mikešové.

V neposlední řadě bych chtěl poděkovat své rodině za podporu a poskytované zázemí během celého studia. Nemalý dík patří také mé přítelkyni za trpělivost, podporu a pomoc při konečných úpravách této práce.

Anotace

Diplomová práce je zaměřena na období let 1900-1938, období od konce devatenáctého století do konce tzv. první republiky. Práce sleduje vývoj šlechtického statku a revíru Přečín v podhůří Šumavy a každodenní život tamějšího obyvatelstva v uvedeném časovém rozmezí. Autor se zaměřuje na provázanost životů venkovanů a statku jako hospodářské jednotky. Vedle toho je jeho snahou zasadit dějiny vybrané lokality do širšího kontextu dějin českých zemí. Pramennou základnu tvořily: Státní oblastní archiv v Třeboni, pro poznání dějin statku, a Státní okresní archivy Prachatice a Strakonice, pro poznání každodennosti obyvatel. Při studiu dějin každodennosti bylo využito narativních pramenů, zejména kronik. Mimo to autor pracoval se zvukovým záznamem pamětnice. Poznatky z archivních pramenů jsou v každé kapitole konfrontovány s odbornou literaturou a regionální literaturou k danému tématu.

Pozornost je věnována specifikům zkoumaného regionu, způsobům a možnostem obživy obyvatelstva, válečným událostem let 1914-1918 a jejich důsledkům projevujícím se v každodenním životě. Badatelský zájem se upírá i na provádění první pozemkové reformy, jež měla proměnit český venkov. Stranou zájmu nezůstává ani rodina majitelů statku, šlechtický rod Schwarzenbergů.

Annotation

This diploma thesis is focused on years 1900-1938 in Czech history, which is the period of time from the end of 19th century to the end of so called „The First Republic“. The thesis follows historical development of the aristocratic estate of Přečín at the foothills of the Šumava mountains as well as on its ground and daily life of local people of that time. The author is focused on interconnection of country people's lives and this estate as a farm building. Besides, he aims to put history of this location into larger context of history of Czech lands. In his research he used records from The State Regional Archive Třeboň as a main and rich fount of knowledge of the estate's history. Records in The State District Archives in Strakonice and Prachatice were main resources for studying people's lives and the author used narrative materials, too, especially chronicles. He also worked with a sound recording of a report of a lady who had lived at that time. In every chapter, there are collected findings from archive sources confronted with professional literature and regional specific literature.

The author pays attention to special characteristics of the examined region, ways and opportunities of living, as well as to war events in 1914-1918 and their consequences, that affected daily lives of people. The research leads also to the process of the first land reform, that should have changed Czech countryside. The author doesn't forget to mention the family of the estate's owners – the aristocratic family of the Schwarzenbergs.

Obsah

Úvod	9
I. Obecný geografický přehled	14
1.1 Vymezení polohy	14
1.2 Vývoj správního členění	14
1.2.1 Církevní správa	15
1.2.2 Místní samospráva	16
1.3 Charakteristika přírodních podmínek	17
1.3.1 Horopisné vymezení	17
1.3.2 Vodstvo	18
1.3.3 Podnebí	19
1.4 Obyvatelstvo	19
1.4.1 Osídlování kraje	19
1.4.2 Populační vývoj	21
II. Hospodářské poměry	27
2.1 Hospodářský vývoj českých zemí v letech 1900-1945	27
2.2. Hospodářství v jižních Čechách v období 1900-1945	30
2.2.1 Průmysl	30
2.2.2 Zemědělství	31
2.2.2.1 Obecný vývoj	32
2.2.2.2 Charakter jihočeského zemědělství ve studovaném období	35
2.2.2.3 Lesnictví v jižních Čechách	38
III. Historický vývoj dvora Přečín a přehled majitelů	42
3.1 Nejstarší majitelé a stavební vývoj dvora	42
3.2 Schwarzenbergové	43
3.2.1 Dějiny rodu do roku 1802 (před rozdělením na dvě rodové větve)	44
3.2.2 Vývoj větve hlubocko-krumlovské	47
3.2.3 Vývoj větve orlické	50
IV. Správní struktura schwarzenberských velkostatků v 19. a 20. století	52
4.1 Vývoj velkostatku v českých dějinách	52
4.2 Správní struktura velkostatků hlubockých Schwarzenbergů v 19. a 20. století ...	54

4.2.1 Organizace správy schwarzenberských velkostatků na příkladu velkostatku Vimperk	55
V. Přečínský statek a revír na konci 19. století a v první polovině 20. století	59
5.1 K historii lesního revíru Přečín	59
5.2 Systém lesního hospodaření v revíru Přečín na konci 19. a v první polovině 20. století.....	62
5.3 Les jako zdroj obživy.....	67
5.3.1 Lesní dělnictvo.....	67
5.3.2 Život hajných	69
5.3.3 Hospodářská krize a vzpoura proti zákazu prodeje palivového dřeva.....	76
VI. Světáctví	78
6.1 Kdo byli světáci	78
6.2 Světáci v kraji pod Javorníkem.....	80
6.3 Cirkusáci	84
VII. Statek, lidé a Velká válka	86
7.1 Velká válka (1914-1918)	86
7.2 Muži ve válce.....	90
7.2.1 Legionáři	92
7.3 Přečínský revír a válečné události	93
7.4 Konec války a vznik samostatného československého státu	93
VIII. Pozemková reforma a odprodej revíru Přečín okresu Strakonice	96
8.1 Pozemková reforma	96
8.1.1 Příčiny	96
8.1.2 Příprava reformy a její podoba	97
8.1.3 Pozemková reforma v praxi	98
8.1.4 Výsledek reformy a její dopady.....	99
8.1.5 Provádění pozemkové reformy v jižních Čechách a zábor schwarzenberského majetku.....	99
8.2 Statek a revír Přečín v pozemkové a lesní reformě	103
8.2.1 Lesní reforma a odprodej revíru Přečín okresu Strakonice	103
8.2.2 Prodej dlouhodobých a krátkodobých pachtů.....	107
IX. Přečínské polesí a poslanec Rudolf Beran	109
9.1 Rudolf Beran.....	109
9.2 Budování letoviska na Javorníku	110

X. Každodenní život	113
10.1 Práce a živobytí.....	113
10.2 Obydlí	114
10.3 Rodina.....	117
10.4 Majetek	117
10.5 Přírodní živly	118
Závěr	121
Seznam pramenů a literatury	125
Seznam zkratk	135
Seznam příloh	137
Obrazové přílohy	139

Úvod

Období od konce devatenáctého století do roku 1938 je poměrně krátké. Z pohledu historického bádání je však zásadní. Světový válečný konflikt a pád čtyř evropských mocností,¹ vytvoření nástupnických států a nové uspořádání Evropy, světová hospodářská krize, občanská válka ve Španělsku, příprava nového válečného konfliktu – to je výčet událostí, které se během necelých čtyř desítek let odehrály. Měly dopady na životy milionů lidí. Velmi citelně se dotkly také českých zemí.

Počátek sledovaného období se nese ve znamení dožívání habsburské říše. Její pád v roce 1918² vítali Češi a Slováci s nadšením. Předtím si však museli projít hrůzami, jež s sebou přinesla světová válka.³ Poválečné budování nového československého státu opírajícího se o demokratické principy nebylo jednoduché. Přinášelo řadu změn hospodářských, politických a společenských. Pro český venkov byla nejzásadnější změnou pozemková reforma.⁴ Trvala téměř dvacet let a do počátku druhé světové války nebyla vyřešena. Československu se nevyhnula ani hospodářská krize.⁵ Zasáhla průmysl i zemědělství. Dolehla na obyvatele všech krajů.

Tato diplomová práce si klade za cíl analyzovat vliv uvedených událostí na každodenní životy obyvatel Podhůří Šumavy.⁶ Zohledňována jsou specifika regionu,

---

¹ Srov. např. Zdeněk JINDRA, *První světová válka*, Praha 1987; Niall FERGUSON, *Nešťastná válka*, Praha 2003; Martin GILBERT, *První světová válka. Úplná historie*, Praha 2005; John KEEGEN, *První světová válka*, Plzeň 2002.

² Např. Jiří PERNES, *Poslední Habsburkové. Karel, Zita, Otto a snahy o záchranu císařského trůnu*, Brno 1999; TÝŽ, *Pod Habsburským orlem. České země a Rakousko-Uhersko na přelomu 19. a 20. století*, Praha 2001.

³ Srov. Z. JINDRA, *První světová válka*; N. FERGUSON, *Nešťastná válka*; M. GILBERT, *První světová válka*; J. KEEGEN, *První světová válka*; Ivan ŠEDIVÝ, *Velká válka 1914-1918. (Pokus o rekapitulaci)*, Český časopis historický (dále jen ČCH) 96, 1998, č. 1., s. 1-25; TÝŽ, *Češi, české země a Velká válka*, Praha 2001; Philip WARNER, *První světová válka*, Ostrava 1997; Jay Murray WINTER, *První světová válka. Fakta, svědectví, souvislosti*, Praha 1995.

⁴ Srov. Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl první, *Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)* (dále jen *České země v éře První republiky*, díl první), Praha 2000; Milan OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu*, Praha 1963; Vladimír V. DOSTÁL, *Agrární strana. Její rozmach a zánik* (dále jen *Agrární strana*), Brno 1998; Jan VOŽENÍLEK, *O naší pozemkové reformě*, Praha 1931 (nestránkováno); TÝŽ, *Předběžné výsledky pozemkové reformy I.*, Praha 1930; Josef PEKAŘ, *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, Praha 1923.

⁵ Srov. Jozef FALTUS – Václav PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století* (dále jen *Všeobecné hospodářské dějiny*), Praha 2003; Václav PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století* (dále jen *Hospodářské dějiny*), Praha 1974; Vlastislav LACINA, *Velká hospodářská krize v Československu*, Praha 1984; Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první.

⁶ Srov. např. Stanislav CHÁBERA, *Fyzický zeměpis jižních Čech. Přehled geologie, geomorfologie horopisu a vodopisu* (dále jen *Fyzický zeměpis*), České Budějovice 1998; Otto ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz jižních Čech v letech 1900-1914* (dále jen *Historicko-geografický obraz*), Brno 1984.

např. podnebí, nadmořská výška, krajinný ráz, zalidnění, způsob obživy apod. Stranou zájmu nezůstávají ani dlouholetí majitelé většiny jihočeských panství Schwarzenbergové.⁷ Dějiny jižních Čech jsou přirozeně spjaty s dějinami tohoto významného šlechtického rodu, původem z Bavorska. Stručný nástin dějin rodu Schwarzenbergů by měl navzdory německému původu demonstrovat jejich vztah k českým zemím. Možná si dnes málo uvědomujeme, že knížecí rodina určovala prostřednictvím vrchnostenských úřadů veškerý běh života na venkově. Vliv šlechty na životy venkovského obyvatelstva logicky pokračoval i po zániku patrimoniální správy.

Dějiny jižních Čech a rodu Schwarzenbergů⁸ se staly celoživotním dílem promovaného historika a archiváře, jenž měl možnost zažít ještě fungování Schwarzenberského ústředního archivu v Českém Krumlově, Jiřího Záloly.⁹ Jeho publikace a články jsou velmi cenným zdrojem informací a nelze se bez nich při studiu dějin jižních Čech obejít. Díky Zálohovu celoživotnímu působení v pobočce Státního oblastního archivu Třeboň v Českém Krumlově máme dnes zpřístupněno velké množství archiválií. Mimo jiné uspořádal rozsáhlý fond Velkostatek Vimperk,¹⁰ jenž se stal pramennou základnou pro tuto práci.

Primární literaturou pro studium hospodářských dějin jsou práce Václava Průchy,¹¹ Vlastislava Laciny,¹² Ivana Jakubce a Zdeňka Jindry.¹³ Podrobný historicko-

---

⁷ Jiří ZÁLOHA, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberku* (dále jen *Stručné dějiny*), Hluboká nad Vltavou 1991 (nestránkováno); Antonín MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, Schwarzenberská ročenka 1935, s. 25-85; Vladimír POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, Brandýs nad Labem 1999; *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí* (dále jen *Ottův slovník naučný*, 23. díl), 23. díl (Schlossar-Starowolski), Praha 1905; Raimund PALECZEK, *350 let Schwarzenbergů v Čechách* (dále jen R. PALECZEK, *350 let Schwarzenbergů*, Obnovená tradice 16, 2005) Obnovená tradice 16, 2005, č. 31; TÝŽ, *Die Modernisierung des Großgrundbesitzes des Fürsten Johann Adolph II. zu Schwarzenberg. Beispiel einer deutsch-tschechischen Symbiose in Südböhmen im Neoabsolutismus 1848-1860* (dále jen *Die Modernisierung*), Marburg 2009; Václav RAMEŠ, *Proměny schwarzenberského panství v Čechách* (dále jen V. RAMEŠ, *Proměny schwarzenberského panství*), in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008; Pavel JURÍK, *Jihočeské dominium. Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách* (dále jen *Jihočeské dominium*), Praha 2008; Zdeněk BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století* (dále jen *Příliš uzavřená společnost*), České Budějovice 2005.

⁸ Srov. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*; TÝŽ, *Šumava od A do Z*, České Budějovice 1984.

⁹ Srov. Anna KUBÍKOVÁ, *K osmdesátinám Jiřího Záloly*, Archivní časopis 56 (dále jen AČ), 2006, č. 4, s. 152-153; TÁŽ, *Odešel Jiří Záloly*, AČ 59, 2009, č. 4, s. 391-392; TÁŽ, *Zemřel Jiří Záloly, čestný člen České archivní společnosti*, Ročenka České archivní společnosti 2010, s. 146; Českokrumlovský deník, 8. srpna 2009.

¹⁰ Státní oblastní archiv (dále jen SOA) Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek (dále jen Vs) Vimperk 1799-1949.

¹¹ Např. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*. Srov. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*.

geografický obraz jižních Čech v letech 1900-1914 zpracoval Otto Zwettler.¹⁴ Jeho práce je pro výzkum dějin jižních Čech na počátku dvacátého století stěžejní.

Dějínám první republiky se velmi dopodrobna věnuje Zdeněk Kárník.¹⁵ Jeho práce jsou v tomto ohledu klíčové. Podrobně se zabýval také problematikou československé pozemkové reformy po první světové válce. Vedle Zdeňka Kárníka zpracovala dějiny první republiky Věra Olivová.¹⁶

Pro poznání dějin hmotné kultury a každodennosti českého venkova uvedme velice inspirativní práce Josefa Petráně¹⁷ a kolektivu lidí, které kolem sebe soustředil. Z nich vyzdvihneme jméno jeho manželky Lydie Petráňové.¹⁸ Josef Petráň bravurně předvedl, jak je možné napsat velice poutavě dějiny regionu.¹⁹ V knihách *Příběh Ouběnic a Dvacáté století v Ouběnicích* vzdal hold rodné obci a zároveň předložil pozoruhodné historické dílo, ve kterém zúročil své bohaté celoživotní poznatky a zkušenosti. Josefu Petráňovi je podle jeho slov metodologicky velice blízká jihočeská (budějovická) škola.²⁰

Pro téma diplomové práce má zásadní význam také literatura regionální. Pravdou je, že ne vždy splňuje vědecká kritéria. Je k ní tudíž potřeba přistupovat kriticky. Poskytuje nám však velmi cenné informace, které bychom těžko někde jinde hledali.

Použité archivní prameny lze rozdělit do dvou skupin. První velkou skupinou jsou prameny k dějinám schwarzenberského velkostatku v devatenáctém a dvacátém století. Uložené jsou v pobočce Státního oblastního archivu Třeboň v Českém Krumlově.²¹ Statek Přečín se stal ve druhé polovině devatenáctého století součástí

---

¹² Srov. Vlastislav LACINA, *Hospodářství českých zemí 1880-1914* (dále jen *Hospodářství českých zemí*), Praha 1990, s. 8.

¹³ Ivan JAKUBEC – Zdeněk JINDRA (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátků industrializace do konce monarchie*, Praha 2006.

¹⁴ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*.

¹⁵ Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první až třetí, Praha 2000-2003.

¹⁶ Věra OLIVOVÁ, *Dějiny první republiky*, Praha 2000.

¹⁷ Srov. Josef PETRÁŇ, *Příběh Ouběnic. Mikrohistorie české vesnice*, Praha 2001; TÝŽ, *Dvacáté století v Ouběnicích. Soumrak tradičního venkova* (dále jen *Dvacáté století v Ouběnicích*), Praha 2009; Josef PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury I-II.*, Praha 1985-1995.

¹⁸ Josef PETRÁŇ – Lydía PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, Praha 2000.

¹⁹ Josef Petráň chápe region jako část celku. Regionální studium je podle něho inspirativní. Může směřovat i k syntéze. Petráňovou snahou je překonat protiklad mikrohistorie a makrohistorie. Důležitý je pro něho konkrétní prostor a pohled zdola. Zdůrazňuje důležitost člověka v dějinách. Hovoří o tzv. žitých dějinách. Podle Josefa Petráně jsou totální dějiny konstruovanými modely české společnosti a vůbec neodpovídají těmto žitým dějinám. Srov. J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 5-11.

²⁰ TAMTÉŽ.

²¹ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949.

velkostatku Vimperk.²² Veškeré písemnosti týkající se vývoje přečínského statku ve studovaném období je tedy třeba hledat v archivním fondu Velkostatek Vimperk.²³ Fond je přehledně uspořádán. Umožňuje sledovat vývoj lesnictví na Šumavě a v Pošumaví, hospodaření tamějších dvorů, záležitosti týkající se personálu, průběh pozemkové reformy na schwarzenberském panství, částečně školství, farní nebo spolkový život v regionu. Na tomto místě je důležité zmínit samostatný fond Velkostatek Přečín,²⁴ jenž ale není zpracovaný a je tedy veřejnosti nepřístupný. Podle rozsahu dozajista obsahuje nepřeberné množství zajímavého archivního materiálu. Jeho případné využití by se nabízelo při studiu starších dějin panství Přečín. Na nezpracovaný fond Velkostatek Přečín má návaznost fond Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.²⁵ Ten byl v první polovině devadesátých let minulého století uspořádán. Mohl tedy být při psaní diplomové práce plně využit.

Druhou skupinou archivních pramenů použitých v této diplomové práci jsou prameny narativní, zejména kroniky. Ty posloužily pro poznání každodennosti obyvatel zkoumaného regionu. Hledat je musíme ve Státním okresním archivu v Prachaticích.²⁶ Část pramenů k dějinám Přečína a okolí je uložena ve Státním okresním archivu ve Strakonici, např. sčítací operáty ze sčítání lidu roku 1910.²⁷ Kromě toho bylo možné pracovat s rodinnými a soukromými kronikami, které uchovávají jedinečný obraz spojení obecných dějin a dějin konkrétní rodiny. Psané narativní prameny vhodně doplňuje zvukový záznam pamětnice Marie Kotrbaté (1903-2005) pořízený v roce 2002.²⁸

Téma diplomové práce je rozděleno do deseti kapitol. Kapitoly jsou uspořádány tematicky. První čtyři přinášejí obecné a teoretické poznatky důležité pro pochopení dalšího textu. V úvodní kapitole práce bylo a je nutné čtenáře seznámit s geografíí studovaného regionu. Na obecný geografický přehled navazuje nástin hospodářských poměrů. Snahou autora je ve stručnosti postihnout vývoj hospodářství v českých zemích ve studovaném období a následně v regionu.

---

²² SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 1384, sign. VI A W^{gamma} 1, připojení statku Přečín k velkostatku Vimperk, kart. 568.

²³ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949.

²⁴ TAMTÉŽ, Velkostatek Přečín 1672-1908 (1937).

²⁵ TAMTÉŽ, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.

²⁶ Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1; fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984; fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvedena, kronika obce Žár.

²⁷ SOkA Strakonice, Sčítání lidu 1910, inv. č. 3179, sign. 3/P.

²⁸ Archiv autora (dále AA) – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

Třetí kapitola může na první pohled budít zdání, že nepatrně vybočuje a překračuje téma práce. Není tomu tak. Cílem je seznámit s historickým vývojem dvora a panství – opět pro lepší pochopení souvislostí. Na historický vývoj panství navazuje druhá, rozsáhlejší část, kapitoly, a to stručné dějiny rodu Schwarzenbergů, posledních vlastníků. S nimi se budeme setkávat v průběhu celé práce. Je tedy nezbytností rod hned zkraje představit.

V úvodu čtvrté kapitoly je připomenut vývoj šlechtického velkostatku v českých zemích. Kapitola pokračuje představením dějin panství a velkostatku Vimperk. V této kapitole je mimo jiné popsána správní struktura schwarzenberského velkostatku na konci devatenáctého a v první polovině dvacátého století.

Kapitoly pět až deset jsou zaměřeny pouze na studovaný region. Sem je přeneseno hlavní těžiště práce. V páté kapitole je představen lesní revír Přečín a hospodaření v něm. Pozornost je věnována také lesnímu personálu a životu schwarzenberských hajných. Šestá kapitola se zabývá sezónním vystěhovalectvím, sedmá zachycuje válečné události let 1914-1918 a jejich dopad do každodenních životů místních obyvatel. Kapitoly osm a devět analyzují průběh pozemkové reformy po první světové válce. Desátá kapitola text práce uzavírá a dokresluje obraz každodennosti obyvatel Šumavského podhůří. Ten se jinak prolíná všemi kapitolami.

I. Obecný geografický přehled

1.1 Vymezení polohy

Správa přečínského panství a posléze statku měla své sídlo na zámku v Přečíně.²⁹ Přečín je v současné době malou obcí s počtem okolo 120 obyvatel. Náleží do správního obvodu obec Vacov, vzdálené asi 1 km.³⁰ Přečín leží v Šumavském podhůří, v severozápadním cípu okresu Prachatice, přibližně 11 km severně od Vimperka. Nadmořská výška obce je 660 m n. m. Nedaleko, asi 6 km západním směrem, se rozprostírá vrchol Javorníku 1065 m n. m.,³¹ který je součástí Javornické hornatiny.³²

1.2 Vývoj správního členění

Při novém administrativním členění po zániku patrimoniální správy³³ byla obec Přečín na základě instrukce ze 7. dubna 1850 začleněna do správního obvodu soudního okresu Volyně. Okresu byl nadřizený podkrajský úřad se sídlem ve Vimperku. Podkrajské úřady se podřizovaly krajské vládě v Plzni.³⁴ Toto těžkopádné administrativní rozdělení si vyžádalo brzkou reorganizaci, ke které došlo roku 1855.³⁵ Krajské vlády byly nahrazeny krajskými úřady. Na území jižních Čech vznikly tři krajské úřady – České Budějovice, Písek a Tábor. Podkrajské úřady zanikly. Nahrazeny byly tzv. smíšenými okresními úřady, jež vykonávaly politickou i soudní správu. Okresní úřad Volyně, do jehož správního obvodu patřil Přečín, byl podřizen krajskému úřadu v Písku.³⁶ V roce 1868 přichází další správní reorganizace. Zrušeny byly

---

²⁹ Jeho stručná historie bude popsána dále.

³⁰ *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, díl II, svazek 1, Praha 1978, s. 558.

³¹ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 141.

³² Vrchol Javorníku je součástí Javornické hornatiny. Např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava. Příroda – historie – život* (dále jen KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*), Praha 2005, s. 103, 117. V jiné literatuře je Javorník řazen do tzv. Ždánovské vrchoviny. Srov. (autor neuveden), *Javorník. Nadační fond Karla Klostermanna*, Javorník 2001 (nestránkováno).

³³ Podrobněji k tomuto tématu O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 25-30.

³⁴ TAMTÉŽ, s. 25-26.

³⁵ Např. *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, díl I, Praha 1978, s. 16.

³⁶ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 25-26.

tentokrát i krajské úřady. Nahradila je okresní hejtmanská. V jižních Čechách jich bylo celkem 12. Soudní okres volyňský byl začleněn spolu se strakonickým a horažďovickým soudním okresem do obvodu okresního hejtmanská Strakonice. Tato územní organizace se udržela až do roku 1949, pouze s tou změnou, že okresní hejtmanská se od roku 1919 nazývala politickými okresy. Působnost soudních okresů se kryla s působností okresů berních.³⁷ V roce 1949 došlo k nové územní reorganizaci. Na základě zákona č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení, začal od 1. ledna 1949 existovat Českobudějovický kraj, který byl v roce 1960 přeměněn na Jihočeský kraj.³⁸ V roce 1949 vznikl nový okres Vimperk, jenž kromě původního soudního okresu Vimperk nyní zahrnoval i část bývalého soudního okresu Volyně. Přečín se tak stal součástí nového vimperského okresu. Nebylo to však nadlouho, neboť okres Vimperk při další územní reorganizaci, jež přišla v roce 1960, zanikl. Byl rozdělen mezi působnost okresů Prachatice, Strakonice a Klatovy.³⁹ Tento stav se dále již neměnil, a tak je dnes Přečín, jakožto spádová obec nedalekého Vacova, součástí okresu Prachatice na území současného Jihočeského kraje.⁴⁰

1.2.1 Církevní správa

Území jižních Čech patřilo ve studovaném období pod Českobudějovickou diecézi. Ta se dále dělila na menší správní celky, kterými byla arcipřyství. Těch bylo v jižních Čechách šest: České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Strakonice, Tábor a Vimperk. Arcipřyství se členila na vikariáty. Pro nás je důležité vimperské arcipřyství. Zahrnovalo vikariáty: Kašperské Hory, Prachatice, Vimperk a Volyně. K tomuto vymezení došlo v roce 1857.⁴¹ Roku 1948 došlo k navýšení počtu arcipřyství ze šesti na deset. Navýšil se i počet vikariátů.⁴² Volyňský vikariát zanikl v roce 1952. Vikariáty se později sjednotily s územím nově vzniklých okresů, jak je známe dodnes.⁴³

---

⁹ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 27.

³⁸ Např. *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, díl I, s. 22-23.

³⁹ Podrobný přehled územního vývoje prachatického okresu uvádí Václav Starý. KOLEKTIV AUTORŮ, *30 let socialistického zemědělství okresu Prachatice*, Prachatice 1979, s. 25-31.

⁴⁰ KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 21.

⁴¹ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 30.

⁴² J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 158.

⁴³ Informace o historii příslušných vikariátů podávají internetové stránky Biskupství českobudějovického, Českobudějovické diecéze: <http://www.bcb.cz/Dieceze/Farnosti/Farnost/VOLYNE>.

Přečínské dominium patřilo do obvodu farnosti Vacov. O její existenci máme zmínky už v polovině 14. století.⁴⁴ Vacovská farnost byla poměrně rozsáhlá, neboť do jejího obvodu původně patřily i obce Zdíkov a Stachy.⁴⁵ Patrony vacovského kostela se stávali majitelé okolních tvrzí.⁴⁶ Z nejvýznamnějších jmenujme rod Koců z Dobrše.⁴⁷ Od 17. století byla osada s farností přičleněna ke statku Přečín. V roce 1700 se koupí přečínské panství stali patrony kostela ve Vacově Schwarzenbergové.⁴⁸ Po odprodeji přečínské statku na konci třicátých let dvacátého století přešla patronátní povinnost na nového vlastníka, okres Strakonice.⁴⁹

1.2.2 Místní samospráva

Po zániku patrimoniální správy roku 1850 vznikl v Přečíně obecní úřad,⁵⁰ do jeho obvodu patřily obce: Vrbice, Vacov a Miřetice.⁵¹ Tyto jmenované obce se v roce 1912 osamostatnily.⁵² Přečínské panství se po zániku vrchnostenského úřadu změnilo na statek,⁵³ ke kterému náležel poměrně rozsáhlý lesní komplex. Ve druhé polovině 19. století se bývalé panství Přečín stalo součástí velkostatku Vimperk, hlavní administrativa přešla tam. V Přečíně zůstal pouze užší personál v čele s lesním

---

⁴⁴ Např. Michal NOVÁK a kol., *Vacovsko 1352-1980* (dále jen M. NOVÁK a kol., *Vacovsko*), Vacov 1980, s. 6.

⁴⁵ Obě obce jsou vzdálené téměř 10 km. Např. Jan KRÁL, *Zveme Vás na Vacovsko do Pošumaví, do kraje krásných výhledů* (dále jen *Zveme Vás na Vacovsko*), Vacov 1939, s. 6.

⁴⁶ Předmětem práce není podrobně všechny známé patrony jmenovat. Ze starších uveďme Tvrdka z Přečina, který v roce 1411 se svou manželkou Anežkou učinil nadaci vacovskému kostelu. Listina o nadaci je uložena v pobočce Státního oblastního archivu Třeboň v Českém Krumlově. Podrobněji František KAŠIČKA – Bořivoj NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky na Prachaticku* (dále jen *Tvrze a hrádky*), Prachatice 1990, s. 100.

⁴⁷ Podle nápisu na velkém zvonu z roku 1588 zavěšeném ve věži vacovského kostela byl patronem kostela a vlastníkem osady v této době Václav Koc z Dobrše. Blíže o zvonech pojednává M. NOVÁK a kol., *Vacovsko*, s. 56.

⁴⁸ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 174.

⁴⁹ Např. J. KRÁL, *Zveme Vás na Vacovsko*, s. 6. Srov. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵⁰ Roku 1850 byla zavedena obecní samospráva. Vznikly politické obce jako součást územní správy. Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 289-293. Srov. *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, díl II, sv. 1, s. 430.

⁵¹ *Seznam míst v království Českém*, Praha 1893, s. 368.

⁵² SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 3.

⁵³ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 200.

správce. Přečínský statek takto fungoval až do roku 1937, kdy byl odprodán i s přilehlým lesním revírem okresu Strakonice.⁵⁴

Obecní úřad v Přečíně se po druhé světové válce změnil na místní národní výbor. Fungoval do roku 1976. Tehdy došlo ke sloučení s MNV ve Vacově.⁵⁵

1.3 Charakteristika přírodních podmínek

Jižní Čechy mají specifické geografické prostředí, jež má přímý vliv na ekonomicko-geografické skutečnosti tohoto regionu.⁵⁶ Přírodní podmínky ovlivňují rozložení výroby. Prostor jižních Čech byl oproti ostatnímu území Čech a Moravy poměrně uzavřený. To platí i o sousedních zemích, Bavorsku a Horním Rakousku, které byly navíc hůře přístupné. Z toho lze odvodit určitou uzavřenost i po stránce hospodářského a kulturního života. Jižní Čechy byly na přelomu 19. a 20. století nejj jižnější částí Království českého. Sousedily s dalšími zeměmi Předlitavska, s Bavorskem (Německá říše), Horním a Dolním Rakouskem a s Markrabstvím moravským na východě.⁵⁷

1.3.1 Horopisné vymezení

Pro oblast jižních Čech je charakteristická poměrně vysoká nadmořská výška, v průměru okolo 500 m n. m.⁵⁸ Nadmořská výška zkoumaného území se pohybuje v rozmezí 660 až 1065 m. Oblast má ráz vrchoviny o průměrné nadmořské výšce 630 m.⁵⁹ Geograficky je tento prostor součástí celku Šumavského podhůří.⁶⁰ Šumavské podhůří společně se Šumavou, Novohradskými horami a Novohradským podhůřím řadíme do Šumavské hornatiny.⁶¹ Kraj Šumavského podhůří lze vymežit údolními řek

---

⁵⁴ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵⁵ Ke vzniku střediskové obce Vacov M. NOVÁK a kol., *Vacovsko*, s. 13.

⁵⁶ Podrobněji O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 15.

⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 16.

⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 19.

⁵⁹ Vrchovinný ráz o průměrné nadmořské výšce 630 m má celé území Šumavského podhůří. Podrobněji k horopisu Šumavy KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava bez hranic – Böhmerwald ohne Grenzen* (dále jen KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava bez hranic*), Prachatice 2000, s. 11-12.

⁶⁰ Orografii jižních Čech se podrobněji zabývá: O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 17.

⁶¹ KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 117.

Úhlavy, Otavy, Volyňky a Blanice a dále přes Českokrumlovsko k Novohradskému podhůří.⁶² Vrcholem Javorníku studovaná oblast zasahuje do Javornické hornatiny, která je severním výběžkem Šumavských plání. Ostatní území, kde se rozprostíralo bývalé přečínské panství, řadíme do tzv. Vimperské vrchoviny.⁶³

Někdy se pro kraj používá název „Pošumaví“. Tento termín je však z hlediska geografického členění nesprávný. Nelze jej tedy používat jako synonymum zeměpisného názvu Šumavské podhůří.⁶⁴ Podobně je to s termínem „Podlesí“, někdy uváděno jako „Šumavské podlesí“. Oba tyto termíny (Pošumaví i Podlesí) patří do etnografického pojetí.⁶⁵

1.3.2 Vodstvo

Jižní Čechy jsou významnou pramennou oblastí. Pramení zde velké řeky, jako např. Vltava, Lužnice a Otava.⁶⁶ Řeky a říčky byly vždy neodmyslitelně spjaty s životem lidí v jihočeském regionu. S řekami souviselo první osídlení kraje.⁶⁷ V pozdějších dobách se řada toků využívala k průmyslu. V první polovině 20. století byla nejintenzivněji využívána Vltava a její šumavské přítoky. Sloužila pro dopravu dřeva.⁶⁸ Studovaným územím žádná z větších řek neprotéká. Oblast patří do povodí řeky Volyňky.⁶⁹ Do ní odtékají dva největší zdejší toky – řeka Spůlka a potok Peklov.⁷⁰ Jejich využití bylo pouze jako pohon místních mlýnů a hamrů.

---

⁶² Např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava bez hranic*, s. 12. Srov. S. CHÁBERA, s. 70-76.

⁶³ Jedná se o území rozprostírající se kolem údolí řeky Volyňky, např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 117-118. Srov. např. S. CHÁBERA, *Fyzický zeměpis*, s. 70-71.

⁶⁴ S. CHÁBERA, *Fyzický zeměpis*, s. 16.

⁶⁵ KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 16-18. Výraz „Podlesí“ se pravidelně objevuje například v díle šumavského spisovatele Karla Klostermanna a také v různých turistických průvodcích. Jiří Zálaha název „Podlesí“ vysvětluje jako: „*Název pro kraj v oblasti mezi Volyní, Vimperkem a dále přes Stachy na z. ke Ždánovským vrchům. Zdejší obyvatelé se nazývali podlesáci nebo podlešáci. Nedostatek pracovních příležitostí v minulosti nutil obyvatelstvo chodit za prací zejména během jarních a letních měsíců do ciziny, jednak byl příčinou vysokého počtu případů vystěhovalectví.*“ J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 128.

⁶⁶ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 16.

⁶⁷ Např. Antonín BENEŠ – Pavel BŘICHÁČEK, *Volyně v pravěku*, Volyně 1980, s. 3-10.

⁶⁸ Podrobněji František LYSÝ, *Z šumavských lesů*, České Budějovice 1989, s. 176-202.

⁶⁹ Řeka Volyňka pramení na svahu Světlé hory (1124 m n. m.) jižně od Lipky u Vimperka, ústí do Otavy ve Strakoncích. Délka toku je 46,1 km. Např. S. CHÁBERA, *Fyzický zeměpis*, s. 115-116. Srov. např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 112.

⁷⁰ Spůlka, někdy nazývána též Spůtka, je levostranný přítok Volyňky, pramenící nedaleko Přílby (1219 m n. m.) u Churáňova. Do Volyňky se vlévá u Bohumilic. Peklov je levostranným přítokem Volyňky, pramenící 1,5 km severně od Vacova. Do Volyňky se vlévá asi 3 km od Volyně, u Němčtic). Např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 111. Srov. S. CHÁBERA, *Fyzický zeměpis*, s. 116.

1.3.3 Podnebí

Klimatem se kraj řadí do tzv. druhé klimatické oblasti Šumavy.⁷¹ Ta je tvořena severovýchodními svahy vnitrozemského pásu. Konkrétně jde o území Sušicka, Vimperska, Prachaticka a Blanského lesa. Klima je v této oblasti utvářeno padavými větry jihozápadního směru, tzv. šumavský fén.⁷² Průměrná roční teplota na jihu Čech kolísá v rozmezí 3,2 °C (Modrava) až 8 °C (České Budějovice).⁷³ Roční srážkový úhrn činí 781 mm (Javorník). Vimperk má roční normál v nadmořské výšce 700 m 705 mm.⁷⁴ Je známo, že směrem od severu k jihu srážek v jižních Čechách přibývá.⁷⁵ Celkově Šumava, včetně velké části Šumavského podhůří, náleží do chladné oblasti středoevropského středohorského typu podnebí. Podnebný ráz má přechodný charakter mezi podnebí oceánským a kontinentálním. Charakteristické jsou malé roční výkyvy teplot a poměrně vysoké srážky se stejnoměrným rozložením během roku.⁷⁶

1.4 Obyvatelstvo

1.4.1 Osídlování kraje

Nepříznivé přírodní a klimatické podmínky Šumavy a jejího podhůří byly příčinou toho, proč dlouho trvalo, než se člověk v tamějších krajích usadil nastálo.⁷⁷ Vypovídají o tom skromné archeologické nálezy ze starších dob. Trvalejší osídlení pravěkými lidmi můžeme sledovat kolem toků řek Vltavy, Otavy a Volyňky. Z lokalit, kde se během pravěku lidé objevili, jmenujme Českokrumlovsko (Třísov, Dívčí Kámen, Boletice) a

---

⁷¹ J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 128, „Podle zpracovaných výsledků dlouholetých meteorologických pozorování lze českou část Šumavy rozdělit na tři oblasti klimaticky se značně lišící. První hlavní oblast zabírá pohraniční pás vrcholů Šumavy od Vyššího Brodu až ke Špičáku, maximálně k Hamrům, s přilehlým inverzním údolím horní Vltavy a Otavy v polohách nad 800 m, a dále jz. svahy druhého vnitrozemského pásu. Druhou oblast tvoří s. až sv. svahy druhého pásu, z nichž vyčnívá několik vyšších vrcholů (Klet, Libín). Třetí oblast je jihočeská strana Novohradských hor od Českých Velenic až po Horní Dvořiště.“

⁷² Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 130.

⁷³ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 19.

⁷⁴ J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 131.

⁷⁵ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 19.

⁷⁶ KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 37.

⁷⁷ Podrobněji J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 112.

Sušicko.⁷⁸ Hlouběji do nitra Šumavy pronikl člověk, s výjimkou obchodních cest, které spojovaly Čechy s alpskými oblastmi, až později.⁷⁹

Ve 4. století př. n. l., na počátku mladší doby železné, se v jihozápadních Čechách objevili Keltové, kteří s sebou přinesli pokrok v řemeslné a zemědělské výrobě. Udrželi se zde až do přelomu letopočtu, kdy pod tlakem germánských kmenů mizí. Pro kraj Pošumaví zmiňme tři významná sídla: Obří hrad u Nicova, Sedlo u Albrechtic a hradiště Věmec u Lčovic.⁸⁰

Doba římská a doba stěhování národů (8.-9. století) se v kraji Šumavy a Pošumaví téměř neprojeví, vyjma několika lokalit. Trvalé osídlení můžeme sledovat až počátkem 8. století n. l. s příchodem Slovanů. Podle nalezených zlomků keramiky víme o slovanském osídlení například v Netolicích nebo Prachaticích, blíže ke zkoumanému kraji v Budkově, Černěticích nebo Malenicích.⁸¹ Dalším centrem osídlení bylo Pootaví na Sušicku, odkud lidé pronikali směrem do hor.⁸² Důležitou roli při tamějším osídlování sehrály obchodní cesty. V 11. století svého významu nabývá Zlatá stezka spojující Pasov se Starými Prachaticemi.⁸³

Mohutnější kolonizace přišla až v 11. století. Byla prováděna kláštéry a panovníkem. Církev se brzy stala, hned po českém panovníkovi, největším feudálním vlastníkem půdy v pošumavském kraji. Dále se na kolonizaci podíleli čeští feudálové, např. Vítkovci, páni z Janovic (Vimpersko), páni z Velhartic, či Bavorové ze Strakonice. Část kraje kolonizovali němečtí obyvatelé.⁸⁴ Největší intenzity kolonizace dosáhla ve 12. a 13. století. Během 14. století postupně doznívala. V této době teprve docházelo k osídlování výše položených míst, jako např. Hartmanice, Rejštejn, Nicov, Zdíkov, Zdíkovec, Horní Vltavice, Zátoň nebo Strážný.⁸⁵ Nejvyšší partie Šumavy byly kolonizovány až po polovině 16. století. Vrchol osídlování hraničního hvozdu spadá do 18. století. Souviselo s rozvojem sklářské výroby, která byla závislá na těžbě dřeva.⁸⁶ Husté zalidnění v těchto oblastech přetrvalo až do 19. století, kdy se zdrojem obživy

---

⁷⁸ Např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 355. Srov. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 113.

⁷⁹ *Památky podél Zlaté stezky*, Prachatice 1999, s. 1-2.

⁸⁰ Podrobněji J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 113.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 114.

⁸² KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 356.

⁸³ Např. *Památky podél Zlaté stezky*, s. 1.

⁸⁴ Blíže o tom KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 356.

⁸⁵ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 114.

⁸⁶ TAMTÉŽ.

stala těžba a doprava dřeva pomocí Schwarzenberského plavebního kanálu. Kanálem se plavilo do Vltavy a po ní dále směrem do vnitrozemí.⁸⁷

Vraťme se ještě do 13. a 14. století. Z této doby pocházejí první písemné doklady o osadách ve studovaném kraji. Prvními feudálními držiteli půdy v kraji se stali církevní hodnostáři. Volyňsko s přilehlými vesnicemi vlastnil probošt kapituly pražské a Prachaticko patřilo kapitule vyšehradské.⁸⁸ O Vacovu se prameny poprvé zmiňují roku 1352. Osada je zřejmě ještě starší, neboť zde stával starý kostel sv. Mikuláše, dnes již neexistující, který podle stavebního charakteru pocházel z první poloviny 13. století.⁸⁹ Přechín je v písemných pramenech poprvé zaznamenán roku 1362.⁹⁰

1.4.2 Populační vývoj

Přesnějším a podrobnějším vývojem obyvatelstva se lze zabývat až po roce 1848. Na základě moderní statistiky ve druhé polovině 19. století můžeme porovnat počet obyvatel jednotlivých šumavských a pošumavských okresů. Přelom 19. a 20. století přinesl nové jevy v ekonomickém vývoji, které měly logický dopad i na vývoj sociální a populační. Tato doba je charakterizována jako tzv. druhá průmyslová revoluce (někdy se setkáváme s názvem revoluce technicko-vědecká).⁹¹ Pro hospodářství posledních dvaceti let 19. století je příznačný přechod od extenzivních forem k intenzivním formám, a to v průmyslu i v zemědělské výrobě. S tím souvisel nárůst průmyslového a pokles zemědělského obyvatelstva.⁹² Těmto tendencím předcházela opatření, jako zrušení poddanství, vyvazování rolníků z roboty, uzákonění živnostenského řádu a obchodního zákoníku.⁹³ Vedle toho nesmíme zapomínat na probíhající urbanizaci, jejímž charakteristickým rysem byl přesun velkého počtu venkovských obyvatel do měst.⁹⁴ Dokládá to přiložená tabulka (Tab. 1).

---

⁸⁷ Podrobněji k tomuto F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 176-202.

⁸⁸ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 44. Srov. M. NOVÁK a kol., *Vacovsko*, s. 5-6.

⁸⁹ Historií a stavebním vývojem kostela se podrobněji zabývá F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 120.

⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 100.

⁹¹ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 58.

⁹² Ludmila KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914* (dále jen *Vývoj obyvatelstva*), Praha 1965, s. 192.

⁹³ Např. V. LACINA, *Hospodářství českých zemí*, s. 8.

⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 26.

Tab. 1: Roční přírůstek obyvatel na 1000 obyvatel v procentech⁹⁵

	Čechy		Morava a Slezsko	
	Města	Vesnice	Města	Vesnice
1881-1890	11,8	0,7	10,3	3,0
1891-1900	15,9	2,1	13,9	3,6

Dalšími faktory, které nesporně ovlivnily vývoj obyvatelstva, byly velká hospodářská krize v 70. letech 19. století a velká agrární krize koncem století, vyvolaná pádem cen obilí.⁹⁶ Agrární krize zapříčinila úbytek zemědělského obyvatelstva. Od roku 1905 krizi vystřídala konjunktura, která měla rovněž za následek pohyb ve vývoji populace. S tím souvisel i určitý vzestup životní úrovně. Nedostatek pracovních sil v zemědělství však zůstal.

Největší nárůst populace byl zaznamenán v oblastech s těžkým průmyslem, jenž v jižních Čechách chyběl.⁹⁷ Jaký byl stav obyvatelstva na jihu Čech počátkem 20. století se můžeme podívat v následující tabulce (Tab. 2). Hustota zalidnění je zde rozdělena do pěti stupňů, od nejméně lidnatých po nejvíce zalidněné okresy. Jak je na první pohled patrné, drtivá část jihočeských okresů byla zalidněna v rozmezí pouze 32,87-75,49 obyvatel na 1 km².

V jižních Čechách převažovalo zemědělské obyvatelstvo. Počet zemědělců směrem do nitra Čech stoupal, s výjimkou velkých měst, kde převažoval průmysl.⁹⁸ Okresy s největším počtem zemědělského obyvatelstva byly: Netolice, Milevsko, Mladá Vožice a Pacov. Zde se počet v zemědělství pracujících obyvatel z jednoho tisíce obyvatel pohyboval v rozmezí 642-762.⁹⁹ Počet zemědělsky činného obyvatelstva byl závislý na rozloze zemědělské půdy. Zastoupení zemědělské půdy v jednotlivých jihočeských okresech uvádí tabulka (Tab. 3).

⁹⁵ Převzato z: V. LACINA, *Hospodářství českých zemí*, s. 26.

⁹⁶ TAMTÉŽ, s. 7. Srov. např. L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 191, též s. 254.

⁹⁷ Podrobněji k této problematice O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 58-60. Srov. L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 192-193.

⁹⁸ Mezi průmyslově rozvíjející se města lze řadit vedle Č. Budějovic také Pelhřimov, Tábor, Písek, Strakonice, J. Hradec, v menší míře pak např. Vimperk. Srov. L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 269-270.

⁹⁹ Stav k roku 1929, *Atlas Republiky československé* (dále jen *Atlas RČS*), Praha 1935, s. 24.

Tab. 2: Hustota obyvatelstva na 1 km² v jižních Čechách podle soudních okresů ke 31. 12. 1900¹⁰⁰

	Počet obyvatel na 1 km ²	Soudní okres
1.	32,87-65,48	Bechyně, Hluboká n. Vlt., Horní Planá, Chvalšiny, Kaplice, Lišov, Lomnice n. Luž., Milevsko, Písek, Třeboň, Veselí n. Luž., Vimperk, Volary, Vyšší Brod
2.	66,78-75,49	Kamenice n. L., Mirovice, Ml. Vožice, Netolice, Nová Bystřice, Nové Hrady, Pacov, Pelhřimov, Prachatice, Soběslav, Tábor, Trhové Sviny, Týn n. Vlt.
3.	75,28-85	Blatná, Č. Krumlov, Horažďovice, J. Hradec, Počátky, Vodňany
4.	87-95	Strakonice, Volyně
5.	95-106	Č. Budějovice

Vedle zemědělství byla podstatná část obyvatel šumavských okresů (jsou myšleny okresy v příhraničním pásu, tj. Horní Planá, Volary, Vimperk) zaměstnána v lesnictví. V sousedních okresech směrem do vnitrozemí se dařilo dřevozpracujícímu průmyslu.¹⁰¹

Dále se podívejme na přírůstek jihočeské populace během studovaného období. Začneme obdobím let 1890 až 1920. Pro přehlednost je uvedena následující tabulka (Tab. 4). Statistické údaje jsou rozděleny podle politických okresů. Na první pohled je zřejmé, že v desetiletí 1901-1910 počet obyvatel v celém regionu mírně stoupl. Celková tendence však již v této době byla klesající, neboť od roku 1890 se roční přírůstky postupně snižují,¹⁰² což není možné z tabulky vyčíst.

¹⁰⁰ Podkladem tabulky O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 59.

¹⁰¹ Stav k roku 1929. *Atlas RČS*, s. 25.

¹⁰² J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 115.

Tab. 3: Zemědělská půda v procentech veškeré půdy podle soudních okresů na konci dvacátých let 20. století¹⁰³

	Zemědělská půda v procentech veškeré půdy	Soudní okres
1.	0-35	(v jižních Čechách nezastoupeno)
2.	35-50	Horní Planá, Třeboň, Vimperk, Volary
3.	50-60	Bechyně, Hluboká n. Vlt., Chvalšiny, Lišov, Lomnice n. Luž., N. Bystřice, N. Hrady, Písek, Vyšší Brod
4.	60-70	Blatná, Č. Budějovice, Č. Krumlov, J. Hradec, Kamenice n. L., Kaplice, Milevsko, Mirovice, Pacov, Prachatice, Tábor, Trh. Sviny, Týn n. Vlt., Veselí n. L.
5.	70-80	Ml. Vožice, Netolice, Pelhřimov, Počátky, Soběslav, Strakonice, Vodňany, Volyně
6.	80-93,3	Horažďovice

Ludmila Kárníková hovoří o celkové depopulaci jižních Čech, která byla výsledkem dovršení průmyslové revoluce a agrární krize v 80. a 90. letech 19. století.¹⁰⁴ Dokládá to třetinovým úbytkem zemědělského obyvatelstva v tomto období.¹⁰⁵ Ludmila Kárníková dále zdůrazňuje velký podíl málo úrodné půdy, nepříznivého klimatu vyšších poloh a dominantního postavení panských velkostatků na poklesu počtu obyvatel. V důsledku této situace docházelo k nucenému vystěhovalectví a snižování počtu obyvatel i přes přirozený přírůstek. Nejvíce obyvatel odcházelo do oblasti Dolního Rakouska, zejména do Vídně, a do Prahy.¹⁰⁶ Největší růst obyvatelstva byl zaznamenán

¹⁰³ Podkladem tabulky *Atlas RČS*, s. 27.

¹⁰⁴ Podrobněji L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 265-270.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 265.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 270.

v 60. až 80. letech 19. stol.¹⁰⁷ Do značné míry to souviselo s kůrovcovou kalamitou, která vznikla na Šumavě po obrovské vichřici roku 1870.¹⁰⁸ Nastalo tak příznivé období pro dřevařské dělníky.¹⁰⁹ Netrvalo však dlouho.¹¹⁰

Průměrný přírůstek v jižních Čechách¹¹¹ od roku 1857 až do první světové války činil 3,7 obyv. na 1000 obyv. ročně. V Čechách to bylo celkově 7,2-8,2 obyv.¹¹² V letech 1911 až 1920, jak můžeme vidět v následující tabulce (Tab. 4), docházelo k prudkému poklesu. Velký podíl na tom mělo válečné období.¹¹³ Jiří Zálaha hovoří o stagnaci.¹¹⁴ Od počátku 20. let do druhé světové války a po ní dochází k pravidelnému, poměrně prudkému, snižování počtu obyvatelstva. Pro srovnání – v pošumavských obcích se v roce 1970 dostal počet obyvatel přibližně na poloviční hodnotu počtu před první světovou válkou.¹¹⁵

Oblast Šumavy a Pošumaví patřila během sledovaného období mezi nejméně zalidněné oblasti Čech. Pro názornost – nejřidčeji zalidněným soudním okresem v Čechách byly v roce 1930 Hartmanice (pouhých 28 obyv. na 1 km²), za nimi na osmém místě Vimperk (61 obyv. na 1 km²) a na dvanáctém místě soudní okres Volyně (80 obyv. na 1 km²).¹¹⁶ Nesmíme také opomenout jev pro tento kraj typický, a to sezónní stěhování za prací.¹¹⁷ Toto specifikum jižních Čech bylo důsledkem chybějícího průmyslu a omezených možností zemědělské výroby. Nejvíce se tento jev projevoval v oblasti Podlesí, zejména v okresech Volyně a Vimperk.¹¹⁸ Problematika sezónního vystěhovalectví, tzv. „světáctví“, bude podrobněji popsána v dalších kapitolách.

---

¹⁰⁷ V letech 1880 až 1910 v Čechách stoupl počet obyvatel téměř o jednu čtvrtinu. L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 194.

¹⁰⁸ Např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 570.

¹⁰⁹ L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 273.

¹¹⁰ TAMTÉŽ, s. 358.

¹¹¹ Podrobněji k vývoji počtu jihočeského obyvatelstva a jeho hustotě *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, díl I, s. 40-44.

¹¹² Blíže k tomu J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 115-116.

¹¹³ L. KÁRNÍKOVÁ, *Vývoj obyvatelstva*, s. 194: „První světová válka přinesla zvrát, který definitivně přerušil vyrovnaný růst počtu obyvatelstva, trvajícím s menšími výkyvy od roku 1816.“

¹¹⁴ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 115.

¹¹⁵ Přečín (samozřejmě i další obce na tom byly podobně) měl v roce 1910 celkem 524 obyvatel, v roce 1970 už jen 242. *Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, díl I, s. 290.

¹¹⁶ J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 117.

¹¹⁷ TAMTÉŽ, s. 116. Dále srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 85-92.

¹¹⁸ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 85.

Tab. 4: Přirozený přírůstek obyvatelstva jižních Čech v desetiletých obdobích 1890-1920¹¹⁹

Politický okres	Na 1000 obyvatel přibylo obyvatelstva přirozenou měnou v ročním průměru desetiletí		
	1891-1900	1901-1910	1911-1920
Blatná	10,0	9,7	3,1
Č. Budějovice	11,1	11,2	2,9
Č. Krumlov	10,8	11,5	4,1
J. Hradec	6,5	6,1	0,8
Kaplice	7,9	9,2	3,9
Milevsko	8,7	8,8	2,5
Pelhřimov	6,4	8,3	3,4
Písek	9,5	9,3	1,6
Prachatice	10,1	10,4	4,4
Strakonice	10,6	10,1	2,9
Tábor	4,2	6,8	1,7
Třeboň	11,2	12,1	4,8
Týn n. Vlt.	9,3	10,4	4,0
jižní Čechy průměrně	8,9	9,5	2,9

¹¹⁹ Tabulka převzata z: O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 64.

II. Hospodářské poměry

2.1 Hospodářský vývoj českých zemí v letech 1900-1945

Vývoji populace vždy předchází vývoj hospodářský. V předchozí kapitole bylo už částečně naznačeno, jak se hospodářství českých zemí v poslední čtvrtině 19. a na počátku 20. století vyvíjelo. Podívejme se teď na hospodářský vývoj podrobněji. Nejprve si nastíníme, jaké byly obecné problémy a tendence, a pak se zaměříme na zemědělskou výrobu, lesnictví a dřevařství. Tato odvětví hospodářské činnosti jsou pro téma této práce nejpodstatnější.

České země patřily v rámci Rakouska-Uherska k Předlitavsku.¹²⁰ Různé části monarchie byly od sebe po dlouhou dobu hospodářsky izolované. Do roku 1850 je dělily celní hranice. Tehdy byl vytvořen jednotný trh.¹²¹ Byly tak nastaveny příznivé podmínky pro hospodářský rozvoj a ekonomický růst. Dalšími významnými změnami bylo zrušení poddanství, zánik zbytků cechovních zřízení a vznik obchodních a živnostenských komor. Vedle toho byl přijat obchodní zákoník a došlo také k reorganizaci daňového systému.¹²²

Ekonomicky vyspělejší bylo Předlitavsko. Celkově se Rakousko-Uhersko řadilo ke státům převážně agrárním. Mezi průmyslově vyspělé oblasti patřily především české země a Dolní Rakousko. Koncem 19. století se „rodí“ nová průmyslová odvětví. Jako příklady uveďme chemický, elektrotechnický, automobilový nebo cementárenský průmysl.¹²³ Zemědělství dostává konečnou podobu – úhorové osevňovací postupy nahradilo střídavé hospodaření, byl zaveden intenzivní stájový chov dobytka, začala se prosazovat mechanizace a používání umělých hnojiv, rozšířilo se odborné zemědělské školství.¹²⁴

První světová válka přinesla militarizaci hospodářství a stání zásahy. Byl monopolizován výkup a přiděly produktů nejen průmyslových, ale i zemědělských.

---

¹²⁰ Např. *Encyklopedie českých dějin. Osobnosti, fakta a události, které utvářely naši historii* (dále jen *Encyklopedie českých dějin*), Praha 2008, s. 348.

¹²¹ Podrobněji k tomuto J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 37.

¹²² Např. V. LACINA, *Hospodářství českých zemí*, s. 8. Srov. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 38.

¹²³ Např. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 39.

¹²⁴ V. LACINA, *Hospodářství českých zemí*, s. 130.

Zemědělství bylo řízeno tzv. „obilním ústavem“ a „ústřednou pro výkup dobytka“,¹²⁵ i přesto se každým rokem produkce snižovala. Problémem byl také nedostatek tažné síly. Koně a dobytek se rekvírovali pro potřeby armády. Dalším opatřením ze strany státu bylo zavedení přidělového systému. Došlo k regulaci cen a mezd. Na úkor válečného (těžkého) průmyslu klesala produkce průmyslu lehkého. Zhoršovalo se zásobování surovinami, zejména uhlím. Počáteční hospodářský chaos vyústil v hospodářský rozvrat, který přispěl k definitivní vojenské porážce Rakouska-Uherska.¹²⁶

Československá republika jako jeden z nástupnických států Rakouska-Uherska zdělila z bývalé monarchie 21 % území a 25 % obyvatelstva. Vedle toho ČSR zůstalo kolem 60 % z celkového rakousko-uherského průmyslového potenciálu. Další výhodou bylo dědictví poměrně husté železniční sítě. Problémem pro nový stát se stal odbyt. Státy monarchie, kam se dříve běžně vyváželo, se staly státy zahraničními se svými vlastními trhy. Zemědělská produkce států budoucího Československa tvořila před první světovou válkou 27 % produkce z celé habsburské říše. Část zemědělské výroby byla určena na vývoz, např. cukr, ječmen, slad či chmel. Naopak obilí pro výrobu chleba, tuky a maso musely české země dovážet.¹²⁷

Léta 1918-1921 jsou obdobím obnovy hospodářství, která se neobešla bez státních zásahů. Dobrá úroda v roce 1921 umožnila zrušení lístkového systému.¹²⁸ Úkolem nového státu bylo vybudovat jednotnou národohospodářskou soustavu, která by sjednotila jednotlivé části země. České země, Slovensko a Podkarpatská Rus se do roku 1918 vyvíjely zcela odlišně. Byly přijaty důležité zákony se sociálním zaměřením: o osmihodinovém pracovním dni, o pozemkové reformě, o státní podpoře v nezaměstnanosti, o ochraně práce žen a dětí apod.¹²⁹ Koncem února roku 1919 byla provedena měnová reforma, která měla za cíl zastavit inflaci, vytvořit novou československou měnu a přispět tak k hospodářskému osamostatnění ČSR. Dalším krokem k upevnění hospodářství byla tzv. nostrifikace akciových společností, tj. zákonem bylo požadováno přenesení sídel významných společností, velkých bank a

---

¹²⁵ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 63.

¹²⁶ TAMTÉŽ, s. 63-65. Srov. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 41.

¹²⁷ Podrobněji J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 51-52. Srov. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 74-75.

¹²⁸ Např. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 75.

¹²⁹ Např. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 52.

exportních firem na území Československa.¹³⁰ Ještě než byla hospodářská obnova dovršena, zasáhla v roce 1921 československý stát hospodářská krize. Vyvrcholila o rok později a doznívala ještě v roce následujícím, v roce 1923. Krizi zhoršila deflační politika. Kurz koruny se díky zahraničním půjčkám během roku 1922 zvýšil vůči zahraničním měnám až trojnásobně. V letech 1924-25 došlo k oživení hospodářské situace a k nástupu konjunktury, která trvala až do roku 1929. Druhou polovinu 20. let můžeme hodnotit jako nejpříznivější období hospodářského vývoje Československa.¹³¹ V roce 1929 se ohlásila znovu krize, jako důsledek říjnového krachu na newyorské burze. ČSR zasáhla později, ale o to citelněji než okolní svět. Její doznívání bylo patrné ještě v roce 1936. K překonání krize bylo zapotřebí státních zásahů. Obrovský nárůst nezaměstnanosti způsobil pokles porodnosti a sňatečnosti. Značný byl růst žebroty a zločinnosti. Uvádí se, že v průmyslu bylo bez zaměstnání až 30 % dělníků. Dalšími negativními vlivy bylo snížení odbytových cen zemědělských výrobků, které tíživě doléhalo na rolníky. Drobní živnostníci byli likvidováni produkcí velkopřůmyslu. Během roku 1937 nastalo krátké oživení, především díky exportu a zbrojní výrobě.¹³²

Světový politický vývoj však přinesl novou ránu v podobě Mnichovské konference.¹³³ Zabraní pohraničního území znamenalo ztrátu uhelné těžby, průmyslu a lesního bohatství. S vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava bylo okupanty zavedeno válečné řízené hospodářství. To se vyznačovalo státním řízením průmyslové výroby a oběhu zboží, centrální regulací zemědělské výroby,¹³⁴ státním řízením cen a mezd, rozmísťováním pracovních sil prostřednictvím úřadů práce (režim nucených prací) a v neposlední řadě zavedením přidělového systému v zásobování.¹³⁵ Došlo ke znehodnocení československé měny. Koruna byla v oběhu ponechána, ale byl změněn její kurz vůči marce, a to ze 6-7 K za 1 RM na 10 K za 1 RM.¹³⁶

---

¹³⁰ J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 52. Srov. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 77.

¹³¹ Blíže o tom J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 54.

¹³² Např. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 88-91. Srov. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 55-56.

¹³³ Např. *Encyklopedie českých dějin*, s. 264-265.

¹³⁴ J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 76: „Zemědělcům bylo uloženo, jaké plodiny mají pěstovat, byly jim stanoveny dávkové povinnosti a přidělovány pracovní síly i výrobní prostředky. Výkup různých produktů byl monopolizován v tzv. tržních svazech. Výrobci byli povinni odvádět za úřední ceny celou produkci po odečtení osiva, krmiva a samozásobitelské dávky, která nahrazovala příděl potravin na lístky. Volný prodej byl zakázán a černý trh se přísně stíhal (např. „černé“ porážky mnohdy i trestem smrti).“

¹³⁵ TAMTÉŽ, s. 75-76.

¹³⁶ Např. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 213.

Militarizace hospodářství zapříčinila deformaci průmyslové výroby. Byl podporován těžký průmysl na úkor lehkého. V zemědělské výrobě tomu bylo podobně. Rostlinná i živočišná výroba poklesly o 25-50 %. Došlo ke snížení hektarových výnosů a užitkovost hospodářských zvířat se rovněž značně snížila. Velkým problémem byl úbytek pracovních sil (odchod na nucené práce) a nedostatek nebo špatný stav mechanizace. K tomu je třeba připočítat válečné škody a zábor půdy pro vojenské účely.¹³⁷

Válka a německá okupace přinesla velké ztráty na životech, počítá se okolo 360 tisíc obětí, ale také nemalé hmotné škody. Ty byly po válce vyčísleny na 347 miliard předválečných korun.¹³⁸

2.2 Hospodářství v jižních Čechách v období 1900-1945

2.2.1 Průmysl

Jižní Čechy vždy patřily mezi oblasti s malým zastoupením průmyslu. Nejinak tomu bylo i v první polovině dvacátého století. Příčinou byl nedostatek surovin, zejména paliv a ostatního nerostného bohatství. K tomu ještě přispívaly dopravní obtíže díky odlehlosti a zeměpisné poloze jižních Čech.¹³⁹ Z toho, co se nechalo v jižních Čechách průmyslově využít, zmiňme především lesní bohatství. To umožňovalo rozvoj dřevařského a papírenského průmyslu. Připomeňme továrnu na výrobu celulózy a papíru firmy Ignaz Spiro und Söhne¹⁴⁰ ve Větřní nebo celulózku v Loučovicích. Co se týká zpracování dřeva, bylo toto průmyslové odvětví na jihu Čech zastoupeno celkem rovnoměrně, ať už menšími nebo většími provozy. Některé z nich měly význam celozemský, např. pily firmy Fürst Schwarzenberg. Jedna z nich fungovala také ve Vimperku.¹⁴¹ Vedle toho měla v jižních Čechách významné zastoupení výroba skla. Sklářský průmysl se soustřeďoval především do oblastí Šumavy a Pošumaví, kde byl

---

¹³⁷ Srov. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 77.

¹³⁸ TAMTÉŽ, s. 79.

¹³⁹ Podrobněji k tomuto O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 109.

¹⁴⁰ Srov. např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 154.

¹⁴¹ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 130, též s. 151.

dostatek dřevěného uhlí. Z neznámějších uvedme sklárny v Lenoře, v Adolfově u Vimperka a ve Vimperku.¹⁴²

Z nerostného bohatství byla pro jih Čech podstatná těžba grafitu (Černá v Pošumaví,¹⁴³ Hůrka) a rašeliny (Třeboňsko, Českokrumlovsko,¹⁴⁴ Českobudějovicko, Prachaticko a Kaplicko).¹⁴⁵ Poměrně hojná bývala naleziště cihlářských hlín. Příznivé podmínky měly cihelny v okolí velkých měst, např. České Budějovice, Tábor. Vedle toho najdeme v každém okrese několik menších výroben. Ve výčtu míst, kde se nacházela cihelna, uvádí O. Zwettler také Přečín.¹⁴⁶ Kamenolomy fungovaly rovnoměrně po celém území jižních Čech. Umožňovala to orografie území.¹⁴⁷

Další průmyslová odvětví, jako např. hutnictví, zpracování kovů, strojírenství nebo chemický průmysl, byla v kraji jižních Čech zastoupena sporadicky, proto se jimi nebudeme blíže zabývat. Podobně na tom byl potravinářský průmysl. Zde bychom snad mohli zmínit jedině lihovarnictví a pivovarnictví. Jihočeské lihovary se podílely až třetinou na celozemské produkci. Pivovarů bývalo poměrně mnoho. Jejich rozložení bylo rovnoměrné. K nejvýznamnějším patřily dva českobudějovické. Vedle toho měly velký význam také schwarzenberské pivovary v Třeboni, v Protivíně, v Č. Krumlově, v Černé v Pošumaví, ve Vimperku a Netolicích – Petrově Dvoře.¹⁴⁸ Za zmínku stojí ještě průmysl textilní a oděvní, který se však zkoumané oblasti příliš nedotýkal. Výroba textilu byla soustředěna do větších měst, jako např. České Budějovice, Jindřichův Hradec, Písek, Pelhřimov, Strakonice, Tábor.¹⁴⁹

2.2.2 Zemědělství

Jelikož je zemědělství spolu s lesnictvím pro téma práce stěžejní, budeme mu věnovat více prostoru. Na začátku musíme nejprve nastínit, jaký byl obecný vývoj zemědělství v českých zemích a kam se ubíral. Abychom si ujasnili vývoj před první

---

¹⁴² Např. Roman HAJNÍK, *Zmizelé Čechy. Vimperk*, Praha 2007, s. 18-22. Srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 127.

¹⁴³ Podrobněji Jiří DVOŘÁK, *K historii schwarzenberských tuhových dolů v Černé v Pošumaví (Schwarzbach)*, České Budějovice 2007.

¹⁴⁴ Na Českokrumlovsku těžila rašelinu firma A. J. Fürst zu Schwarzenberg. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 114.

¹⁴⁵ TAMTÉŽ. Srov. např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 22, 32.

¹⁴⁶ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 124.

¹⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 114.

¹⁴⁸ Např. *Historie a současnost podnikání na Českobudějovicku*, Pardubice 1999, s. 86-98. Srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 156-159.

¹⁴⁹ Blíže o tom O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 136-151.

světovou válkou, musíme se ze všeho nejdříve ve stručnosti podívat do doby předcházející, tedy do druhé poloviny 19. století. Pro pochopení hospodaření v první polovině 20. století je to doba klíčová. Něco z toho bylo v obecné rovině naznačeno už dříve. Nyní se zaměříme pouze na zemědělskou výrobu.

2.2.2.1 Obecný vývoj

Jako zlomový bod, od kterého je nutné se „odrazit“, berme léta 1848-1849.¹⁵⁰ Díky zrušení poddanství se rolníci stali plnoprávními občany a vlastníky půdy. Zrušení roboty však bylo podmíněno vyplácením náhrad bývalé vrchnosti, která tak získala velmi cenný příjem. Ten „nově vzniklým“ velkostatkářům umožnil zdokonalení výrobní techniky a tím i rozšiřování výroby.¹⁵¹ To samozřejmě podpořilo nastupující, již několikrát zmiňované, intenzifikační procesy v zemědělství a jeho přechod od úhorového ke střídavému hospodaření. Nerovnost ve vlastnictví půdy však nadále zůstávala. Velkostatkáři měli i nadále v rukou celou jednu třetinu půdy. Ostatní půda byla díky velkému množství bezzemků a chudých rolníků značně rozdrobená.¹⁵² Tento problém, který silně zbrzdil rozvoj výrobních sil v zemědělství, přetrvával až do doby první republiky. Pro chudé hospodáře byla další půda téměř nedosažitelná.

Společenské změny nastalé ve druhé polovině 19. století a jejich promítnutí se do zemědělské výroby s sebou přinesly celkový růst produkce zemědělských výrobků. Produkce obilovin stoupla v letech 1848-1900 více než dvakrát, produkce živočišná dokonce 3-4krát, počítáno na jednoho zemědělského obyvatele.¹⁵³ V závěru 19. století zasáhla zemědělství vleklá krize.¹⁵⁴ Počátkem 20. století opět přichází konjunktura. Zemědělství českých zemí lze brát v době před první světovou válkou jako nejvyspělejší v Předlitavsku. Důkazem je podíl českých zemí na rostlinné výrobě monarchie, jenž činil 60-70 %.¹⁵⁵ Jak otrásla s hospodářstvím habsburské říše první světová válka bylo uvedeno, tudíž není třeba se tímto dále zabývat. Přeskočme tedy léta

---

¹⁵⁰ Např. *Encyklopedie českých dějin*, s. 364.

¹⁵¹ Blíže o tom V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 38. Srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 217.

¹⁵² Drobení pozemkového vlastnictví nabylo na síle zvláště po roce 1868, kdy byla umožněna svobodná dělitelnost pozemků. K tomuto V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 39.

¹⁵³ TAMTÉŽ, s. 39.

¹⁵⁴ Např. V. LACINA, *Hospodářství českých zemí*, s. 57-62.

¹⁵⁵ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 42.

1914-1918 a pojďme si přiblížit vývoj zemědělské výroby v rámci nově vzniklého československého státu.

Československo se podílem průmyslu a zemědělství řadilo mezi státy průmyslově agrární.¹⁵⁶ Disponovalo zhruba 7,9 mil. ha zemědělské půdy (bez Podkarpatské Rusi), z toho 5,7 mil. ha připadalo na půdu ornou.¹⁵⁷ Lesy tvořily třetinu plochy celého státu.¹⁵⁸ Podle velikosti převládala hospodářství rolnického typu. Nejpočetnější byla hospodářství do 2 ha rozlohy (48,3 %). Tito hospodáři, jinak nazývaní domkáři, patřili mezi nejchudší. Panoval mezi nimi největší „*hlad po půdě*“,¹⁵⁹ který měla vyřešit pozemková reforma. Jejich hospodářství tvořila většinou jedna kráva, koza, prase, slepice a několik husí. O něco lépe na tom majetkově byli chalupníci. Ti vlastnili 2-5 ha půdy a k tomu mívali také někdy pár tažných krav, někdy i volský či koňský potah – většinou ale byl tento druh potahu záležitostí až selského hospodářství.¹⁶⁰ Horní hranice výměry rolnického hospodářství se pohybovala okolo 10 ha. Záleželo také na výnosnosti půdy. Celkově se tato hospodářství podílela na struktuře zemědělských závodů 85,5 %. Selská hospodářství (10-20 ha) byla zastoupena 10,1 %. Velcí sedláci (20-50 ha) tvořili 3,8 % zemědělských závodů. Statkáři (50-100 ha) zastupovali podíl 0,3 %, velkostatkáři (nad 100 ha) 0,2 % a velkostatkáři s hospodářstvími o rozloze 200-500 ha pak už jen 0,1 % z celkového počtu zemědělských závodů.¹⁶¹ Latifundia – soubory velkostatků tvořící majetkově jedno hospodářství – se podílela na zemědělství českých zemí 0,04 %.¹⁶²

Rolníkům často výměra jejich polností k obživě nestačila. Byli nuceni hledat si práci ještě jinde. Nejčastěji pracovali jako námezdní dělníci v lese, na stavbách nebo v průmyslu.¹⁶³ Kdo chtěl více půdy, musel si ji pronajmout, tzv. propachtovat.¹⁶⁴

---

¹⁵⁶ Lubomír SLEZÁK, *České zemědělství v letech 1918-1938*, in: *České a slovenské zemědělství v období mezi světovými válkami*. Sborník příspěvků z celostátní vědecké konference konané ve dnech 24. a 25. září 1992 v Uherském Hradišti (dále jen *České zemědělství v letech 1918-1938*), Uherské Hradiště 1992, s. 5.

¹⁵⁷ Např. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 58.

¹⁵⁸ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 104.

¹⁵⁹ Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky (1918-1938)*, díl první, s. 442.

¹⁶⁰ Např. J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 244-245.

¹⁶¹ Podrobněji ke struktuře zemědělských závodů Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 441-449. Srov. M. OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu*, s. 23-32. Srov. též V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 104-105.

¹⁶² Latifundii jsou zde míněna hospodářství o rozloze nad 1 000 ha. Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 450.

¹⁶³ Např. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 58. Srov. M. OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu*, s. 24.

¹⁶⁴ Pro velkostatkáře bylo výhodné dávat někdy i celé velkostatky do dlouhodobého pronájmu (pachtu). Ubylo jim tak práce a získali velmi slušný příjem. Podrobněji Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 450.

Rolnická hospodářství se soustřeďovala především na živočišnou výrobu a pěstování okopanin (brambory, řepa), píce a zeleniny. Poměr mezi rostlinnou a živočišnou výrobou byl vyvážený. Obě tvořily zhruba polovinu zemědělské produkce. Pro meziválečné období byl příznačný růst zastoupení pšenice a brambor na úkor cukrové řepy, luštěnin a lnu. Živočišná výroba se více zaměřovala na produkci mléka a vepřového masa. Celkově poklesly počty ovcí, koz a koní.¹⁶⁵

Prvním úkolem po vzniku Československa bylo překonat pokles zemědělské výroby z doby válečné.¹⁶⁶ Takřka nejpalčivějším problémem byl nedostatek mužské pracovní síly, koní, skotu, ale také strojů a nářadí, které byly často v žalostném stavu. K tomu je třeba přičíst absenci kvalitních osiv a umělých hnojiv. Poměrně rychle se podařilo obtíže překonat a již v roce 1921 došlo ke zrušení vázaného hospodářství v zásobování. Navrátil se volný obchod se zemědělskými produkty.¹⁶⁷ V letech 1922-23 byl trh nasycen tak, že byla překročena soběstačnost. Převaha poptávky nad nabídkou se stala minulostí. To se však netýkalo jižních Čech. Předválečné úrovně bylo dosaženo až v roce 1925. Vzestupná tendence pokračovala až do roku 1928, kdy se ohlásila agrární krize. V první fázi ohraničené léty 1928-1930 se dotkla výroby cukru a řepařství. V téže době se začala projevovat obilní krize. Druhá fáze (1930-33) měla již všeobecný charakter. Odbyt obilí vázl, neboť i nadále objem výroby rostl. Začala se zhoršovat situace také v živočišné výrobě. Celkově rostla nezaměstnanost zemědělských dělníků. Stát se snažil zmírnit krizi zavedením cel a regulací pěstování chmele, těžby dřeva a chovu prasat. V roce 1934 byl zaveden obilní monopol. Nesl název „Československá obilní společnost“.¹⁶⁸ Povinností rolníků bylo prodávat obilí výhradně této společnosti. Opatření však neměla většího účinku. V roce 1934 krize dospěla do třetí fáze. Dostavila se stagnace. Ta se udržela až do konce trvání první republiky.¹⁶⁹

Záměrně byl v této kapitole vynechán problém pozemkové reformy, zahájené na jaře roku 1919. Pozemková reforma sehrála v dějinách svobodného československého státu důležitou roli. Byla provázena řadou komplikací a do druhé

---

¹⁶⁵ Např. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 58.

¹⁶⁶ V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 107.

¹⁶⁷ Jiří ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství mezi dvěma světovými válkami a v období okupace* (dále jen *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996), JSH 65, 1996, s. 77.

¹⁶⁸ Např. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 77.

¹⁶⁹ TAMTÉŽ, s. 77-78. Srov. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 108-109.

světové války se ji nepodařilo plně vyřešit.¹⁷⁰ Téma zásahu státu do pozemkové držby je pro tuto práci stěžejní, proto mu bude věnována zvláštní kapitola.

2.2.2.2 Charakter jihočeského zemědělství ve studovaném období

Jižní Čechy můžeme na přelomu 19. a 20. století rozčlenit do tří přirozených zemědělských oblastí: *pícninářské* – horská oblast Šumavy a Šumavské podhůří, *obilnářské* – Budějovická pánev a Česká rybníčná rovina a *obilnářsko-bramborářské* – Českomoravská vrchovina (obvod tábořský a pelhřimovský). Nejlepší podmínky – klimatické i půdní – měla pro zemědělskou činnost Pánev budějovická. Pro srovnání – sklizeň žita v Budějovické pánvi začínala okolo půlky července, na Šumavě to bylo až o měsíc déle.¹⁷¹

Jihočeské okresy byly rozděleny pod dvě obchodní a živnostenské komory – plzeňskou a českobudějovickou. Nás bude přednostně zajímat plzeňská. Zahrnovala tyto jihočeské soudní okresy: Blatná, Horažďovice, Mirovice, Netolice, Písek, Prachatice, Strakonice, Vimperk, Vodňany, Volary a Volyně.¹⁷² Rozdělení pozemkové držby v těchto jihočeských okresech uvádí tabulka (Tab. 5). K tabulce je nutné doplnit, že celkový procentuální podíl držitelů půdy o výměře 0 až 10 ha činil 85 %. Počet držeb velkostatkářské půdy v jč. okresech plzeňské OŽK se pohyboval mezi 0,2-0,5 %. Takto nízký počet je důkazem roztržštěnosti pozemkového vlastnictví. V rukou velkostatkářů spočívalo v každém soudním okrese 40-50 % veškeré půdy. V některých okresech to bylo i mnohem více, např. Vimperk – 55,72 % nebo Volary – 61,69 % půdy zde připadalo na velkostatky.¹⁷³ Tento stav potvrzuje celozemský problém s rozdrobeností půdy. Výjimku tvořil soudní okres Strakonice, kde byl podíl velkostatkářské půdy nejnižší, tj. 22,77 %. Enormní nepoměr ve vlastnictví půdy byl také jednou z příčin vyliďňování jihočeského regionu.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Např. V. V. Dostál, *Agrární strana*, s. 107-119. Srov. L. SLEZÁK, *České zemědělství v letech 1918-1938*, s. 9-14; Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 454-495; M. OTÁHAL, *Zápas o pozemkovou reformu*, Praha 1963, s. 196-208; V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 79-86.

¹⁷¹ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 219. Srov. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 79.

¹⁷² O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 174-176.

¹⁷³ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 176. Srov. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 80-81. Dále srov. např. *Atlas RČS*, s. 36.

¹⁷⁴ Např. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 78. Srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 176.

Tab. 5: Držba půdy podle výměry v jihočeských soudních okresech plzeňské OŽK¹⁷⁵

	Výměra v hektarech	Počet držitelů půdy v procentech
A.	0-1	40-50
B.	1-10	30-40
C.	10-100	25

Kraj jižních Čech zaostával za ostatními oblastmi českých zemí v průmyslu i v zemědělství. Nejhorší situace nastala mezi světovými válkami. Toto období je často chápáno jako doba největší zaostalosti. Na Šumavě se projevovala dvojnásobně. O zlepšení životní úrovně jihočeských zemědělců během 20. let nelze hovořit. Sotva se podařilo „dohnat“ ztráty způsobené válečným hospodařením, přihlásila se hospodářská krize.¹⁷⁶ Hlavní faktory, které tak prudce jihočeské zemědělství brzdily, jsou dva: nevýhodné klimatické podmínky a malá výnosnost půdy.¹⁷⁷ Jaké bylo jihočeské a šumavské klima již víme. Vyznačovalo se nízkým teplotním průměrem a poměrně vysokou nadmořskou výškou. Špatná kvalita půdy je způsobena vlivem rulového a žulového podloží.¹⁷⁸ V oblastech Šumavy byla půda s velkým nasazením využívána takřka až do krajnosti. Jako další negativní vlivy můžeme přičíst absenci většího průmyslu a průmyslového dělnictva, které by využívalo zemědělských produktů jihočeských zemědělců.¹⁷⁹

Základem rostlinné výroby na jihu Čech ve sledovaném období bylo pěstování obilnin.¹⁸⁰ Pšenice a ječmen nebyly pro oblast jižních Čech výnosné. Svědčí o tom úbytek ploch osévaných těmito zrninami během studovaného období. Nahrazovaly se

¹⁷⁵ Podkladem tabulky O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 174-176.

¹⁷⁶ J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 191-192. Týž, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 78.

¹⁷⁷ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 219.

¹⁷⁸ Podloží j. Čech se skládá z krystalických břidlic a hlubinných vyvřelin, obsahuje břidličné pararuly a jiné druhy rul, dále žuly, granodiority, svory, křemence a krystalické vápence, např. F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 16. Srov. geologická mapa *Atlas RČS*. Dále srov. *Atlas ČSSR*, Praha 1972, s. 6-7. Půdním typem se zkoumaná oblast (Šumava a Pošumaví) řadí mezi hnědé půdy vrchovin a podzoly, ve vyšších polohách Šumavy přechází v horské hnědé půdy s přechody k podzolům, místy pak v rašelinné půdy, např. *Atlas ČSSR*, s. 6-7. Podle druhu půd se jedná o půdy hlinitopísčité, v horských oblastech Šumavy půdy silně šterkovité až kamenité, *Atlas ČSSR*, s. 8. Srov. též *Atlas RČS*, s. 26. Dále srovnej např. Josef PELÍŠEK, *Atlas hlavních půdních typů ČSSR*, Praha 1961, s. 14-21. TAMTÉŽ, s. 37-39.

¹⁷⁹ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 191. Srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 217-219.

¹⁸⁰ Rozsah zemědělské půdy a využití orné půdy v j. Čechách k roku 1930 podrobně rozepisuje v tabulkách Jiří Zálaha. Na obilniny připadalo 282 160,23 ha, na okopaniny 63 931,76 ha, na pícninářství 82 951,17 ha, 11 608,66 ha na ostatní plodiny a úhor. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 97-100.

méně náročnými obilninami – žitem a ovsem.¹⁸¹ Přehled o hektarových výnosech obilnin v jižních Čechách v letech 1923-27 máme v následující tabulce (Tab. 6).

Pro třicátá léta vytvořil podrobný přehled hektarových výnosů polních plodin podle přirozených zemědělských krajín jižních Čech Jiří Zálaha.¹⁸² Srovnává čtyři oblasti: Jihočeskou rybníčnou rovinu, Podhůří Českomoravské vysočiny, Českomoravskou vysočinu a Šumavu. Porovnává výnos obilnin, brambor, cukrovky, krmné řepy a píce. Z uvedených číselných údajů je zřejmé, že nejlépe na tom výnosově byla oblast Podhůří Českomoravské vysočiny. Za ním se řadila Jihočeská rybníčná rovina, dále Českomoravská vysočina a poslední Šumava, kde byly hektarové výnosy nejslabší. Výjimku tvořily cukrovka a pícniny. Zde měla Šumava prvenství.

Tab. 6: Hektarové výnosy obilnin v j. Čechách v letech 1923-27¹⁸³

	Plodina	Hektarový výnos v q/ha
1.	Pšenice	16–19
2.	Oves	15–19
3.	Žito	15–17
4.	Ječmen	13–16

Nesmíme samozřejmě opomenout pěstování pícnin, které bylo typické pro oblast Šumavy a Pošumaví. Je třeba zdůraznit, že objemná píce se v uvedených oblastech získávala z luk, jako luční seno – narozdíl od jiných krajů, kde se pěstovala na orné půdě.¹⁸⁴

Z ostatních významných plodin uvedme brambory, které nebyly jen důležitou potravinou, ale také průmyslovou surovinou (výroba lihu).¹⁸⁵ V letech 1923-27 se sklízelo mezi 110–130 q brambor z 1 ha. Pro srovnání – v nejurodnějších oblastech Čech a Moravy (Polabí, Haná) spodní hranice sklizně začínala tam, kde končila horní hranice jihočeské. Sklizeň brambor se pohybovala v rozmezí 130–175 q. Cukrovka se v jižních Čechách, s výjimkou Netolicka, pěstovala okrajově.¹⁸⁶ Z průmyslových plodin

¹⁸¹ Blíže o tom O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 219-220.

¹⁸² J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 100-101.

¹⁸³ Podkladem tabulky jsou mapky: *Atlas RČS*, s. 28-29.

¹⁸⁴ Podrobněji J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 191-193. TÝŽ, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 99.

¹⁸⁵ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 220.

¹⁸⁶ Např. *Atlas RČS*, s. 30. Srov. např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 220.

uvedme pěstování lnu (okresy Netolice, Strakonice, Vimperk). Průměrná výnosnost jihočeského lnu se pohybovala okolo 5 q vlákna z jednoho hektaru.¹⁸⁷

Z živočišné výroby se jevil pro oblast jižních Čech jako nejvýznamnější chov skotu. Zdrojem výdělku byl jateční skot a tažní volí. Odchov mladého dobytka a volů do první světové války stoupal. Naproti tomu velikost stád chovných krav se pohybovala pod celozemským průměrem. Jako příčinu můžeme chápat malý odbyt mléka, zejména v odlehlejších oblastech. Též v době meziválečné si jižní Čechy, ve srovnání s jinými kraji, v chovu skotu nevedly špatně, vyjma okresů Vimperk, Volyně, Strakonice a Horažďovice. Vyjmenované soudní okresy za zbytkem jižních Čech zaostávaly. Je zde průměrně počítáno 65–75 kusů na 100 ha zemědělské půdy. V ostatních jihočeských okresech tento počet činil v průměru 75–85, někde až 85–100 kusů skotu na 100 ha. Podíl krav býval zhruba poloviční.¹⁸⁸ Velmi nízko se pohyboval chov ovcí, koz, vepřů a drůbeže. Ovcí, jež byly ještě v 19. století v Čechách hojné, začalo díky dovozu laciné vlny ze zámoří a postupnému opouštění úhorového hospodaření ubývat. Koza, nazývána též někdy jako „kráva chudých“,¹⁸⁹ se chovala povětšinou při malých usedlostech.¹⁹⁰

2.2.2.3 Lesnictví v jižních Čechách

Motto:

„Časně ráno vyšli dřevorubci, hluchý les je pojal ve svůj klín. Smrky i listů svých zbavené buky stály jako sloupy chrámové; žádný šelest, žádný šum, ticho jako v hrobě.

Rozptýlili se po lese dřevorubci, tu tři, tam čtyři; brzy dušeně duněly rány. S třeskotem padal velikán za velikánem, v pádu svém drtě dorost ve stínu jeho krnící. Co záleželo na tom, že deset jich pokáceli? Na tisíce jich tu bylo, nepočítané tisíce, kdyby dvacet let vládla vražedná sekera, neporubala by jich...“¹⁹¹

---

¹⁸⁷ Např. Atlas RČS, s. 31.

¹⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 33. Srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 221-227. Dále srovnej J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 192.

¹⁸⁹ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 227.

¹⁹⁰ Podrobněji k tomuto Atlas RČS, s. 33-35. Srov. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 227. Podrobný přehled stavu hospodářského zvířectva v j. Čechách k roku 1930 formou tabulek uvádí Jiří Zálaha. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 101-103.

¹⁹¹ Karel KLOSTERMANN, *Ze světa lesních samot*, Plzeň 1969, s. 194.

Krajinu jižních Čech pokrývaly ve sledovaném období téměř z jedné třetiny lesy, stejně jako v celozemském poměru. Mezi nejvíce lesnaté oblasti patřily v roce 1910 politické okresy Prachatice, Český Krumlov a Kaplice.¹⁹² Můžeme říci, že Šumava od pradávna byla významným zdrojem dřevní hmoty. V porovnání s ostatními obory zemědělské výroby, s rostlinnou a živočišnou výrobou, lze brát lesnictví na Šumavě jako rovnocenné k těmto dvěma. Les byl od dávných dob pro horské obyvatelstvo významným zdrojem obživy, zvláště pak v dobách kalamit, kdy bylo zapotřebí dřevo z lesů co nejrychleji vyvozit a zpracovat.¹⁹³ Měně majetní rolníci, jejichž polnosti k uživení nestačily, měli často jako jedinou možnost k přivýdělků práci v lese. Práce to bývala tvrdá a těžká.¹⁹⁴

Šumavské lesnictví postupem doby procházelo různými vývojovými etapami, které souvisely s držbou lesů. Původně lesní bohatství náleželo pouze králi, šlechtě a církvi. Později se lesy dostaly do vlastnictví městům, obcím a také do soukromých rukou. Přibližně do konce 17. století se tomuto přírodnímu bohatství nevěnovala velká péče. Z lesů se pouze „bralo“. Josef Petrání o této době hovoří jako o „*dlouhodobém kořistnickém ničení lesního bohatství*“.¹⁹⁵ Na přelomu 17. a 18. století se začalo objevovat promyšlené hospodaření. Namísto neřízených holosečí byla zavedena moderní výběrová seč. Dále se začaly cílevědomě vysazovat smíšené porosty. Majitelé panství vydávali první předpisy pro lesní personál. Zde připomeňme Schwarzenbergů, vlastníky největšího lesního majetku v Čechách, kteří byli v tomto ohledu dosti pokrokoví. V letech 1762-1808 nechali zaměřit a podrobně popsat lesy na Českokrumlovsku a Vimpersku. Knížecí rodina si byla vědoma, že při kvalitním lesním hospodaření je nutné klást větší požadavky na odborné vzdělání lesního personálu. To se pak také stalo podnětem k založení první lesnické školy v Čechách, a to ve Zlaté Koruně. Škola je neodmyslitelně spjatá s osobou lesníka Františka Matze.¹⁹⁶

Z konce 18. století se nám dochovalo poměrně dost lesních map. Porostní mapy, lesní účty a instrukce z první poloviny 19. století pak dokazují již stabilizovaný

---

¹⁹² Otto Zwettler uvádí, že lesy pokrývaly 32 % j. Čech, tj. plochu 3 483,38 km². Byly však i málo lesnaté okresy, např. Kamenice n. Lip. a Strakonice. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 220.

¹⁹³ František Lysý píše o větrné kalamitě z roku 1870: „*Likvidace větrné a kůrovcové kalamity, která koncem října 1870 zasáhla Šumavu a při níž v Čechách a Bavorsku padlo na 5 miliónů kubíků dřeva, trvala 6 let. Tehdy se v lesích velmi zvýšil počet dělníků, mnozí přišli až z Tyrol a Itálie, na trojnásobek stouply i jejich mzdy, sazby za přibližování a odvoz dříví byly ještě vyšší – proto se mezi lidem mluvilo o zlatém broučkovi...*“ F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 40.

¹⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 50-51.

¹⁹⁵ J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 193.

¹⁹⁶ Podrobněji J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 86-87. Srov. R. PALECZEK, *Die Modernisierung*, s. 145-148. Dále srovnej např. F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 42-45.

system lesního hospodaření. Lesy byly pravidelně obnovovány a rozšiřovány.¹⁹⁷ Změnila se rovněž skladba dřevin. Kvalitnější vysokokmenné užitkové dříví postupně vytlačilo původní nízký, tzv. výmladkový samovzrostlý les.¹⁹⁸ V roce 1852 vyšel první zákon, jenž stanovoval a upravoval způsob hospodaření v lesích. Navazoval na starší lesní řády vydané císařovnou Marií Terezií. Účelem byla úprava práv vlastníků a uložení určitých povinností, které měly vést k řádnému lesnímu hospodaření.¹⁹⁹

Vraťme se zpět do první poloviny 20. století. Největší zastoupení lesní půdy měly soudní okresy Horní Planá, Volary a Vimperk. Lesy zde pokrývaly mezi 48-82,2 % veškeré půdy. Námi sledované území (soudní okres Volyně) bylo lesy pokryto v rozmezí 12-21 %.²⁰⁰ Podle statistik z roku 1910 převažovaly v jižních Čechách lesy soukromé a obecní, dále pak lesy velkostatků a církevní. Nejvíce lesů náleželo do soukromého vlastnictví a svěřeneckým velkostatkům, podstatná část také obcím a církvi. Přehled o lesní držbě uvádí následující tabulka (Tab. 7).

Tab. 7: Lesní držba v hektarech v jižních Čechách k roku 1910²⁰¹

veškerá lesní plocha	státní lesy	lesy obecní	lesy zemské a okresní	lesy náležející církvi	lesy družstev a společenstev	lesy velkostatků	lesy soukromé a ostatní
348 742	501	40 832	20	21 911	5 476	126 116	153 886

Dle skladby porostů v dříví většinu převažovaly lesy jehličnaté – přibližně 91 %, na lesy smíšené připadalo 8 % a na listnaté pouhé asi 1 %.²⁰² Z druhů dřevin převládala smrč, řídky se objevovala borovice a buk.²⁰³ Těžba dřeva na jihu Čech v roce 1910 činila 1 456 402 plm.²⁰⁴

¹⁹⁷ Jan JIRÁČEK, *Průvodce lesy jižních Čech*, České Budějovice 1998, s. 35-40.

¹⁹⁸ Např. J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 192-193.

¹⁹⁹ Blíže o tom J. JIRÁČEK, *Průvodce lesy jižních Čech*, s. 39.

²⁰⁰ Podrobněji k procentuálnímu zastoupení lesní půdy v j. Čechách podle soudních okresů *Atlas RČS*, s. 27.

²⁰¹ Převzato z: O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 222.

²⁰² Vlastní výpočty procentuálního zastoupení jednotlivých druhů porostů na základě údajů z tabulky v práci O. Zwettlera, O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 223.

²⁰³ Srov. *Atlas RČS*, mapa M 15, uvádí stav k roku 1920.

²⁰⁴ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 222.

Rok 1945 a následný politický vývoj přinesl velké změny v držbě lesů. Většina lesů byla postátněna. Správou byl pověřen podnik „*Státní lesy*“.²⁰⁵ V roce 1959 se stal Čs. stát (tehdy ministerstvo lesního a vodního hospodářství) vlastníkem všech lesů na Šumavě i v Pošumaví. Část lesů přešla pod správu ministerstva národní obrany, jež vytvořilo pro tento účel podnik „*Vojenské lesy a statky*“.²⁰⁶

---

²⁰⁵ Podrobněji k organizaci státní správy lesů po roce 1945 F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 35-37. Srov. např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 87.

²⁰⁶ TAMTÉŽ.

III. Historický vývoj dvora Přečín a přehled majitelů

3.1 Nejstarší majitelé a stavební vývoj dvora

Název osady byl pravděpodobně odvozen přivlastňovací příponou od osobního jména Předbor nebo Předslav. Lidově byla ves nazývána „*Přečino*“.²⁰⁷

První písemná zmínka o osadě pochází z roku 1362, kdy je jmenován jako vlastník Tvrdek z Přečína.²⁰⁸ Jméno Tvrdek z Přečína se znovu objevuje v pramenech roku 1395 a následně roku 1411,²⁰⁹ kdy se svou manželkou Anežkou činí nadaci kostelu ve Vacově. Další známou osobou je Petr z Přečína, který se účastnil s vojskem Jiřího z Poděbrad dobývání Prahy roku 1448. Dále víme, že se Přečín dostal do vlastnictví rodu Koců z Dobrše.²¹⁰ Není však známo kdy. Víme jen, že roku 1516 je vložen jako vlastník do desk zemských Kryštof Koc z Dobrše. V této době je tvrz uváděna jako pustá.²¹¹ Je tomu tak ještě roku 1544. V následujících letech byla zřejmě obnovována, neboť její další majitel, Jan Adam Koc, získal Přečín v dědictví po Václavu Kocovi z Dobrše, tehdy jako ves s „*nevelmi vystavěným dvorem*“²¹² a několika vesnicemi.

Z rukou Koců se přečínský dvůr dostává roku 1614, kdy umírá Jan Adam Koc. Novou majitelkou se stala Sybila Pešíková, rozená Hradištská z Hořovic. O deset let později jej dědí její dcera, Anna Salomena Zeberková, rozená z Komárova, která v roce 1646 prodává statek s tvrzí hraběti Rudolfo Colloredovi z Walsee, pánu na Opočně. Roku 1654 je Přečín opět předmětem prodeje. Od Rudolfa Colloreda ho kupuje císařský rada a zemský soudce Mikuláš Diviš Antonín Radkovec z Mirovic a připojuje ke svému panství Drahonice. K přečínskému statku a tvrzi tehdy náležel pivovar a ještě další čtyři dvory.²¹³

²⁰⁷ Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách*, III. díl, Praha 1951, s. 460.

²⁰⁸ Tvrdek z Přečína původně v latinské podobě jako *Twrdko de Przedczin*. August SEDLÁČEK, *Hrady zámky a tvrze Království českého*, XI. díl, *Prachensko*, Praha 1997, s. 282.

²⁰⁹ Prameny neuvádějí, zda se jedná o téhož Tvrdeka nebo jeho potomka. F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 100.

²¹⁰ TAMTÉŽ.

²¹¹ Karel TRÍSKA a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (dále jen K. TRÍSKA a kol., *Hrady, zámky a tvrze*, V. díl), V. díl, *Jižní Čechy*, Praha 1986, s. 159.

²¹² F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 100.

²¹³ Např. K. TRÍSKA a kol., *Hrady, zámky a tvrze*, V. díl, s. 159. Srov. F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 100.

Součástí drahonického panství Přečín zůstal až do samého konce 17. století, tedy do roku 1700. Tento rok je pro nás důležitým mezníkem, neboť hrabě František Ferdinand z Vrtby, vlastník Drahonic, prodává drahonické panství společně s Přečínem Ferdinandu Schwarzenbergovi.²¹⁴ Jeho syn, Adam František ze Schwarzenbergu, přikoupil roku 1707 k Přečínu ještě statek Dobrš. V roce 1756 rozšířili Schwarzenbergové přečínské panství o dvůr Rohanov.²¹⁵

V roce 1755 dvůr s tvrzí zachvátil požár. Od této doby postupně vznikal úpravami a přestavbami dnešní areál zámku a hospodářských budov, jak jej známe dnes. Soubor budov je dlouhý asi 110 m a široký okolo 60 m. Stáří jednotlivých budov a jejich prvků je různé – od středověkých, „*předrenesančních*“,²¹⁶ až po klasicistní. Zámek je situován na jižním svahu nad potokem, přímo v jádru vsi. Objekt byl v nedávné minulosti využíván JZD a MNV. Hospodářská stavení sloužila svému účelu jako dříve, v budově zámku byly umístěny kanceláře, byty a hostinec.²¹⁷ V devadesátých letech minulého století odprodali tehdejší vlastníci – Obecní úřad Vacov a Zemědělské družstvo Vacov – zámek do soukromého vlastnictví. V současné době objekt značně chátrá.

3.2 Schwarzenbergové

Zastavme se nyní u posledních majitelů přečínského panství z řad šlechty – u knížat ze Schwarzenbergu. Úkolem této práce není podrobně se zabývat dějinami rodu Schwarzenbergů, neboť jim byla věnována řada jiných odborných prací, kde je možno detailnější informace dohledat.²¹⁸ Připomeňme jen základní momenty a události, které nám pomohou k bližšímu pochopení vzájemných souvislostí při dalším zkoumání zvoleného tématu.

---

²¹⁴ Ferdinand ze Schwarzenbergu (1652-1703), syn a nástupce Jana Adolfa I. Ferdinand značně rozšířil majetek v Německu i v Čechách. Ve své závěti z roku 1703 ustanovil dvě rodová svěřenství, tím dal základ k rozdělení rodového majetku a rodu na dvě větve, které se uskutečnilo až roku 1802. Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²¹⁵ TAMTÉŽ.

²¹⁶ F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 100-103.

²¹⁷ TAMTÉŽ.

²¹⁸ Srov. např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*; A. MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, Schwarzenberská ročenka 1935, s. 25-85; P. JURÍK, *Jihočeské dominium*.

3.2.1 Dějiny rodu do roku 1802 (před rozdělením na dvě rodové větve)

Rod knížat ze Schwarzenbergu má svůj původ v Seinsheimu²¹⁹ v Dolních Frankách, v dnešní Spolkové republice Německo. Rod byl původem rytířský. Nejstarší zmínka o rodině pochází z roku 1155.²²⁰ **Erkinger ze Seinsheimu** kupuje v letech 1405-1411 panství Schwarzenberg a začíná se psát ze Seinsheimu a na Schwarzenbergu. Později první jméno vynechal a psal se jen ze Schwarzenbergu. V letech 1420-1421 se Erkinger zúčastnil válečné výpravy do Čech proti husitům. Za služby mu pak král Zikmund Lucemburský dal do dočasného užívání několik českých hradů a měst. Roku 1429 byl Zikmundem povýšen do stavu svobodných pánů. V dalších letech se Erkinger účastnil bitev u Domažlic a u Tachova. Umírá v roce 1437.²²¹

Erkingerovými syny se rod rozdělil na dvě větve – větev stefansberskou a větev hohenlandsberskou či franckou. Hohenlandsberská větev Jiřím Ludvíkem roku 1646 vymírá a majetek dědí člen stefansberské větve Jan Adolf I. V Čechách se později usadili právě příslušníci této větve. Mezi nejvýznamnější členy stefansberské větve, které je třeba zmínit, patřil především **Adolf** (1550-1600). Válčil proti Turkům v Uhrách, kde se mu podařilo 29. března 1598 dobýt pevnost Raab (dnešní Győr). Za tento čin byl Adolf i jeho potomci povýšeni do stavu říšských hrabat.²²² Po Adolfově smrti přebírá rodovou vládu jeho syn **Adam** (1583-1641). Starší Adamův syn František Hartrad umírá ještě před svým otcem, a tak se nástupcem stává mladší syn, výše jmenovaný **Jan Adolf I.** (1615-1683).²²³

Jan Adolf I. studoval v Paříži a v mládí hodně cestoval. Působil v diplomatických službách braniborského kurfiřta. V roce 1640 odešel do císařových služeb. O pět let později, roku 1645, vstoupil do služeb císařova bratra, arcivévody Leopolda Viléma, kde postupně zastával hodnosti nejvyššího komořího, tajného rady a nakonec nejvyššího hofmistra. Roku 1650 mu udělil španělský král Filip IV. řád zlatého

---

²¹⁹ Rod se původně podle Seinsheimu nazýval *von Seinsheim*, např. V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 335.

²²⁰ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²²¹ Např. *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 83.

²²² Povýšení Adolfa císařem Rudolfem II. se slavnostně uskutečnilo 5. června 1599 v Praze. Císař mu poukázal 40 tisíc zlatých a rozšířil schwarzenberský znak o symbol uťaté Turkovy hlavy, na které stojí havran. TAMTÉŽ, s. 85.

²²³ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*. Srov. Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009, s. 107-117.

rouna. Jan Adolf I. se stal zakladatelem rodové državy v Čechách. Roku 1654 získal od císaře do zástavy panství Křivoklát, Nižburk a Krušovice. Ještě téhož roku získal inkolát.²²⁴ Za služby, především za půjčky a zadržené služné, mu arcivévoda roku 1660 přenechal své panství Třeboň. V dalších letech nakupuje Jan Adolf další česká panství. Připomeňme koupi panství Hluboká nad Vltavou roku 1661 od Španěla Dona Bartolomea de Marradas za 385 000 zlatých.²²⁵ V roce 1670 byl Jan Adolf I. jmenován prezidentem říšské dvorní rady, což mu přineslo vlivné postavení v říši a povýšení do knížecího stavu.²²⁶ 20. října 1670 mu císař udělil titul velkého palatina, ze kterého Janu Adolfovi vyplývala celá řada práv a výsad.²²⁷

Po smrti Jana Adolfa I. nastupuje jeho syn **Ferdinand ze Schwarzenbergu** (1652-1703). Rovněž jako jeho otec zastával vysoké funkce u císařského dvora. Zasloužil se o nemalé rozšíření rodového majetku o statky na německém území i v Čechách. Roku 1700 koupil statek Přečín.²²⁸ Jak již víme, Ferdinandova závěť z roku 1703 se stala významným dokumentem, který později rozdělil rodový majetek na dvě samostatná svěřenství.

Nástupcem knížete Ferdinanda se stal jeho syn **Adam František ze Schwarzenbergu** (1680-1732). Proslul velkou láskou k umění.²²⁹ Projevoval se jako typicky barokní šlechtic. Vzdělání získal v Praze, v Paříži a v Římě.²³⁰ Zajímal se o systém hospodaření, především o lesní hospodářství. Stejně jako jeho předkové zastával vysoké funkce u císařského dvora.²³¹

Rodové panství Adam František významně rozšířil dědictvím po Eggenbercích. Stalo se tak roku 1719, po smrti jeho tety, Marie Arnoštky z Eggenberku.²³² Jednalo se o rozsáhlý majetek, jenž tvořila panství: Český Krumlov, Netolice, Volary, Vimperk a

---

²²⁴ Právo trvale se usadit v Čechách a nabývat zde zemských statků, např. R. PALECZEK, *350 let Schwarzenbergů*, Obnovená tradice 16, 2005, s. 24.

²²⁵ TAMTÉŽ., s. 26.

²²⁶ Jan Adolf I. byl povýšen do knížecího stavu 14. července 1670. Titul říšského knížete se směl přenášet pouze na prvorozené syny. Ostatní členové rodu zůstávali ve stavu hraběcí. Podrobněji J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²²⁷ Titul velkého palatina umožňoval ražbu vlastních mincí, povyšovat do nižšího šlechtického stavu, legitimovat nemanželské děti a jeho nositel byl osvobozen od placení mýta. TAMTÉŽ.

²²⁸ Ferdinand ze Schwarzenbergu roku 1700 kupuje statky Kestřany, Skočice, Drahonice a Přečínov [Přečín]. *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 87.

²²⁹ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*. Srov. *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 87.

²³⁰ *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 87.

²³¹ Roku 1711 se Adam František ze Schwarzenbergu stal nejvyšším podkoním a nejvyšším dvorním maršálkem a o rok později tajným radou. Ve stejném roce [1712] se stal rytířem řádu zlatého rouna. TAMTÉŽ.

²³² Marie Arnoštky z Eggenberku (1649-1719) rozená ze Schwarzenbergu byla dcerou knížete Jana Adolfa I. V roce 1666 se provdala za knížete Jana Kristiána z Eggenberku. Např. Vladimír POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 335.

Drslavice, Chýnov, Orlík.²³³ V roce 1723 císař Karel VI. potvrdil povýšení krumlovského panství na vévodství.²³⁴ Všichni držitelé rodu knížat ze Schwarzenbergu se od té doby směli nazývat vévody krumlovskými.²³⁵

Kníže Adam František ze Schwarzenbergu byl roku 1732 nešťastnou náhodou zastřelen císařem Karlem VI. při honu u Brandýsa nad Labem. Správu panství po něm měl zdědit jeho jediný syn **Josef Adam** (1722-1782), v té době teprve desetiletý. Vlady nad rodovým majetkem se musela ujmout jeho matka, Eleonora z Lobkovic. Majetek spravovala až do své smrti v roce 1741. Tehdy devatenáctiletý Josef Adam převzal správu panství do svých rukou. Rovněž zastával významné funkce u císařského dvora. Stal se nejvyšším hofmistrem císařovny Marie Terezie a Josefa II. Roku 1746 se mu podařilo rozšířit knížecí titul pro všechny členy rodu.²³⁶ Josef Adam se také zasloužil o poměrně významné stavební aktivity na českokrumlovském zámku, mezi které patří výstavba divadla, Maškarního sálu, zimní jízdárny nebo vybudování zámecké zahrady.²³⁷

Nástupcem Josefa Adama se stal jeho syn **Jan ze Schwarzenbergu** (1742-1789). Věnoval se především správě rodového majetku. Právě on započal obdivuhodnou stavbu Schwarzenberského plavebního kanálu, zvaného též Vídeňský.²³⁸ Kanál umožnil hospodářské využití nepřístupných šumavských pralesů. Stavbu vyprojektoval ing. Josef Rosenauer (1735-1804). Podařilo se mu spojit povodí Vltavy s povodím Dunaje, čímž zajistil možnost zásobování centra monarchie palivovým i stavebním dřívím.²³⁹

Jan ze Schwarzenbergu byl posledním členem rodu, který nechal vydat vlastní minci. V pozdější době to již nebylo možné. Byl také posledním členem knížecí rodiny před rozdělením na dvě větve. Roku 1802 byla naplněna závěť Ferdinanda ze Schwarzenbergu z roku 1703, ve které byla vyslovena myšlenka rozdělení rodového majetku na dvě svěřenství, jak bylo výše uvedeno. Po Janovi zůstali dva synové – prvorozený Josef a mladší Karel. Josef ze Schwarzenbergu se ujal po otcově smrti správy majetku starší větve – hlubocko-krumlovské (primogenitura). Karlem se pak počíná mladší větev – orlická (sekundogenitura).²⁴⁰ Nás bude více zajímat větev starší,

---

²³³ Podrobněji J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²³⁴ Panství Český Krumlov bylo poprvé povýšeno na vévodství v roce 1622 za Eggenberků. TAMTÉŽ.

²³⁵ Např. *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 87.

²³⁶ Podle francouzského termínu byli všichni členové schwarzenberského rodu, s výjimkou právě vládnoucího knížete a kněžny, nazýváni princí a princeznami. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²³⁷ TAMTÉŽ.

²³⁸ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 153.

²³⁹ F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 176.

²⁴⁰ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

neboť panství Přečín zůstalo v držení jejích členů. Připomeňme nejprve stručný vývoj této rodové větve.

3.2.2 Vývoj větve hlubocko-krumlovské

Jak již bylo řečeno, Janovým nástupcem a správcem svěřenství primogenitury se stal jeho prvorozený syn Josef. Stalo se tak roku 1789.²⁴¹ **Josef ze Schwarzenbergu (1769-1833)** navázal na svého otce tím, že nepřijímal význačné funkce u císařského dvora. O to více se věnoval hospodaření na rodovém majetku. Přikoupil ještě další statky a panství. Zmiňme jen některá, např. Prášily, Dlouhá Ves, Libějovice, Cítoliby nebo Solopysky. Jednalo se o nákupy poslední. Také koupil Salmovský dům v Praze na Hradčanech. Dokončil stavbu Schwarzenberského plavebního kanálu.

Josef ze Schwarzenbergu měl velký zájem o vzdělání svých úředníků. Založil roku 1800 ve Zlaté Koruně lesnickou školu a o rok později, roku 1801, hospodářský ústav v Českém Krumlově. Mimo to nechal uspořádat rodové archivy.²⁴²

Josefovou manželkou se stala vévodkyně Pavlína z Arenberku (1774-1810), s níž měl tři syny (Jana Adolfa II., Felixe a Bedřicha) a šest dcer. Připomeňme pouze jednu – Marii Eleonoru (1796-1848), která se provdala za knížete Alfreda Windischgrätze. Osudným se jí stalo pražské povstání roku 1848, při kterém byla smrtelně zasažena kulkou.²⁴³ Pavlína pocházela z belgické šlechtické rodiny. Je o ní známo, že vynikala svou inteligencí a malířským nadáním. Je autorkou řady rytin a grafických listů. Tragicky zahynula v Paříži při požáru na plese pořádaném u příležitosti zasnoubení Napoleonem I. s arcikněžnou Marií Luisou.²⁴⁴

Prvorozeným synem Josefa ze Schwarzenbergu byl Jan Adolf II. (1799-1888), stal se tedy jeho dědicem a nástupcem. Druhý Josefův syn Felix (1800-1852) se věnoval vojenské a posléze diplomatické kariéře. Třetí, nejmladší, syn Bedřich (1809-1885) se stal duchovním.²⁴⁵

Jan Adolf II. vládl nad rodovým majetkem celých dlouhých padesát pět let [1833-1888]. Za tu dobu prodělala jeho svěřenská panství řadu poměrně zásadních změn, které

---

²⁴¹ Např. V. RAMEŠ, *Proměny schwarzenberského panství*, s. 30.

²⁴² *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 88.

²⁴³ TAMTÉŽ, s. 88.

²⁴⁴ TAMTÉŽ. Srov. např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²⁴⁵ Bedřich byl roku 1835 zvolen arcibiskupem salcburským. V roce 1850 přijal nabídku papeže Pia IX. a stal se arcibiskupem pražským. *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 89.

si doba vyžádala. Zlomovým se stal rok 1848, kdy bylo zrušeno poddanství. Zrušeny byly vrchnostenské úřady a panství se změnila na velkostatky. Agendu vrchnostenských úřadů přebraly úřady státní. Tímto Jan Adolf II. získal více prostoru pro řízení, zdokonalování a modernizaci hospodaření na rodových statcích. Je znám jeho zájem o národohospodářské otázky.²⁴⁶ Zdokonalování se snažil aplikovat ve všech odvětvích hospodářské činnosti, především v zemědělství, lesnictví, rybníkářství a pivovarnictví. Byl proto někdy nazýván „*knížetem mezi sedláky a sedlákem mezi knížaty*“,²⁴⁷ samozřejmě v dobrém slova smyslu.

Zrušení roboty přineslo úbytek pracovních sil, což se kníže snažil kompenzovat zaváděním různých zemědělských strojů. Svě zkušenosti aplikované do praxe Jan Adolf získával především ze svých pobytů v průmyslově vyspělé Anglii. Éra Jana Adolfa II. je jednou z nejdůležitějších etap dějin rodu, neboť je zásadní z hlediska rozvoje jihočeského regionu.²⁴⁸

Doba knížete Jana Adolfa II. je známá také velkými stavebními aktivitami. Asi nejznámější je přestavba zámku Hluboké do dnešní novogotické podoby inspirované romantickou Anglií,²⁴⁹ ke které dala podnět jeho manželka kněžna Eleonora (1812-1873), rozená z Lichtensteinu. Z dalších staveb je známá rodinná hrobka v Třeboni nebo kostel v Hluboké nad Vltavou. Zde udělejme malou odbočku.

Na sklonku života Jana Adolfa II. bylo započato se stavbou pseudogotického kostela sv. Mikuláše ve Vacově, na bývalém přečínském panství. Základní kámen byl posvěcen 19. června 1888.²⁵⁰ Kníže jako patron kostela věnoval na stavbu víc jak polovinu nákladů, které celkem činily 28 000 zlatých.²⁵¹ Autorem projektu byl knížecí architekt Jan Sedláček (1848-1916). Na kůru je dodnes umístěn rodový znak Schwarzenbergů.²⁵² Kostel byl postaven na místě původně románského kostelíka, který byl pro malé rozměry a značnou zchátralost již nevyhovující.

---

²⁴⁶ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*. Srov. *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 90.

²⁴⁷ Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 210.

²⁴⁸ Podrobněji V. RAMEŠ, *Proměny schwarzenberského panství*, s. 31. Srov. R. PALECZEK, *Die Modernisierung*.

²⁴⁹ Podrobněji k inspiraci romantické přestavby Hluboké Zdeněk Bezečný. V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 215-216.

²⁵⁰ SOKA Prachatice, fond Farní úřad Vacov, inv. č. 2, sign. 1-2, pamětní kniha z let 1807-1934/45, kniha č. 2, s. 12.

²⁵¹ TAMTĚŽ, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvědlena, kronika obce Žár.

²⁵² Znak je plastický a v barevném provedení – fotografie v přílohách. Poznámka autora.

Vraťme se ale zpět k osobnosti knížete Jana Adolfa II. Zmínili jsme jeho manželku Eleonoru, s níž měl dvě děti, a to syna Adolfa Josefa a dceru Marii Leopoldinu, která se provdala za hraběte Arnošta z Valdštejna.²⁵³

Po smrti Jana Adolfa II. zdědil majetek hlubocko-krumlovské větve jeho syn **Adolf Josef** (1832-1914). Po studiích vstoupil do armády, kde setrval až do roku 1859. Poté se ujal správy některých rodových statků. Po otcově smrti [1888] přebral správu nad celým majetkem. Adolf Josef je znám svou politickou činností. Roku 1879 byl zvolen do říšské rady za venkovské obce prachatické a po smrti svého otce přestoupil do panské sněmovny. Oženil se s Idou Lichtensteinovou.²⁵⁴

Adolfovým nástupcem se stal jeho syn **Jan Nepomuk** (1860-1938). Rodový majetek spravoval po větší část období, kterým se zabývá tato práce. Jan Nepomuk musel řešit nelehké problémy, jež nastaly po první světové válce. Největší dopady měla na majetek pozemková reforma. Do roku 1931 byly Schwarzenbergům zcela vyvlastněny některé velkostatky. V jižních a západních Čechách to byly Dlouhá Ves – Prášíly, Netolice a Třeboň. Řada dalších velkostatků byla podstatně zmenšena.²⁵⁵

Ještě za života Jana Nepomuka ze Schwarzenbergu se na správě rodových statků podílel jeho syn a nástupce, **JUDr. Adolf ze Schwarzenbergu** (1890-1950). Roku 1938, jen pár okamžiků před vypuknutím druhé světové války, se ujímá správy celého majetku. Záhy byl nucen odejít do exilu. Stalo se tak v roce 1939. Více se již do Československa nevrátil. O rok později, 17. srpna 1940, došlo k zabavení schwarzenberského majetku německou tajnou policií.²⁵⁶ Počátkem roku 1941 se kníže Adolf s manželkou Hildou Lucemburskou usadili ve Spojených státech, odkud podporovali Benešovu londýnskou vládu.²⁵⁷

Ihned po válce byla na majetek uvalena národní správa, která vyústila ve schválení zákona č. 143 Sb. z 10. července 1947.²⁵⁸ Tímto právním předpisem přešlo vlastnictví majetku větve hlubocko-krumlovské na území Československa na zemi Českou. Majetek byl až do konce roku 1949 spravován jako celek. 1. ledna 1950 došlo k definitivnímu postátnění a rozdělení. Lesy přešly pod správu Československých

---

²⁵³ Např. *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 90.

²⁵⁴ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²⁵⁵ TAMTÉŽ.

²⁵⁶ Majetek byl zabaven lineckou služebnou gestapa. V. RAMEŠ, *Proměny schwarzenberského panství*, s. 32.

²⁵⁷ TAMTÉŽ. Srov. např. P. JURÍK, *Jihočeské dominium*, s. 235-237.

²⁵⁸ Zákon známý též pod názvem Lex Schwarzenberg, podrobněji Sbírka zákonů a nařízení Republiky československé ze dne 13. srpna 1947. Zákon je k nahlédnutí na internetových stránkách Ministerstva vnitra ČR: <http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1947/sb66-47.pdf>.

státních lesů a zemědělské pozemky pod správu Československých státních statků.²⁵⁹ Samostatný vývoj primogenitury se uzavírá o patnáct let později. Roku 1965 umírá její poslední mužský potomek **JUDr. Jindřich Schwarzenberg** (1903-1965), bratranec dr. Adolfa, kterého kníže Adolf s manželkou Hildou adoptovali, čímž ho učinili dědicem majetku primogenitury.²⁶⁰ Jindřichovým dědicem se stal **Karel VII. ze Schwarzenbergu** (nar. 1937) z orlické větve, současný představitel rodu. Obě rodové větve se tak opět spojily v jeho osobě.²⁶¹

3.2.3 Vývoj větve orlické

Jak již bylo uvedeno, prvním představitelem schwarzenberské sekundogenitury, tedy větve orlické, byl **Karel I. Filip ze Schwarzenbergu** (1771-1820).²⁶² Sídlem mladší rodové větve se stalo panství Orlík, ke kterému byly postupně přikupovány další statky. Karel I. proslul velením nad armádami spojenými proti Napoleonovi v bitvě u Lipska roku 1813.²⁶³ Po Karlu I. měl správu nad majetkem sekundogenitury převzít jeho prvorozený syn Bedřich. Ten se ale nástupnických práv zřekl ve prospěch mladšího bratra **Karla II. ze Schwarzenbergu** (1802-1858). Karel II. získal sňatkem s Josefínou Wratislawovou další statky, např. Čimelice.²⁶⁴ Jejich syn a nástupce **Karel III.** (1824-1904)²⁶⁵ se věnoval v první řadě hospodaření na rodovém majetku. Nechal zřídit na orlickém panství velkou oboru. Vedle toho se aktivně podílel na českém politickém životě, stejně tak i jeho syn a dědic **Karel IV. ze Schwarzenbergu** (1859-1913).²⁶⁶ Po jeho smrti se vlády ujal jeho syn **Karel V.** (1886-1914). Nebylo mu však přáno. Zemřel nedlouho po svém otci. Zahynul v první světové válce. Ve svých úřadech Karel V. zavedl češtinu.²⁶⁷ Dalším reprezentantem rodu se stal **PhDr. Karel VI. ze Schwarzenbergu** (1911-1986). Za jeho vlády velká část majetku sekundogenitury propadla v záboru při provádění první pozemkové reformy. V roce 1942 přešel majetek pod nucenou správu okupantů. Po válce byl majetek orlických Schwarzenbergů

---

²⁵⁹ V. RAMEŠ, *Proměny schwarzenberského panství*, s. 33.

²⁶⁰ Adopční smlouva byla podepsána 7. srpna 1940. P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 236.

²⁶¹ V. POUZAR, *Almanach českých šlechtických rodů*, s. 337.

²⁶² *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 90.

²⁶³ J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²⁶⁴ Podrobněji Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 45-47.

²⁶⁵ *Ottův slovník naučný*, 23. díl, s. 92.

²⁶⁶ Blíže o Karlu IV. ze Schwarzenbergu Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 50-54.

²⁶⁷ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

podle zákona o revizi pozemkové reformy²⁶⁸ zabaven státem a po roce 1950 ho zasáhl stejný osud jako majetek primogenitury, tedy rozdělení mezi státní lesy a statky. Průmyslové závody byly přiřčleněny k národním podnikům. Karel VI. v roce 1948 odešel s rodinou do zahraničí.²⁶⁹

Od roku 1986 je představitelem obou větví syn Karla VI. **Karel VII. ze Schwarzenbergu** (nar. 10. 12. 1937), jak již bylo uvedeno výše. Karel VII. byl v roce 1962 adoptován dr. Jindřichem ze Schwarzenbergu.²⁷⁰ Stal se tak dědicem majetku obou větví. Jeho manželkou je Terezie, roz. hraběnka z Hardeggu. Mají spolu tyto děti: Jana Nepomuka Ondřeje (nar. 1967), Annu Karolinu (nar. 1968) a Karla Filipa (nar. 1979). Jan Nepomuk a Anna jsou určeni za pokračovatele primogenitury, Karel Filip náleží k sekundogenituře. Karel VII. je v současné době politicky aktivní i v České republice. Do českých dějin rod Schwarzenbergů znovu vstoupil v roce 1990, kdy se stal Karel VII. ze Schwarzenbergu kancléřem prezidenta republiky. V devadesátých letech mu byl navrácen majetek sekundogenitury, který spravuje.²⁷¹

---

²⁶⁸ Zákon č. 142 Sb. z 11. července 1947, o revizi první pozemkové reformy. Sbírka zákonů a nařízení Republiky československé vydaná dne 12. srpna 1947. Zákon je k nahlédnutí na internetových stránkách Ministerstva vnitra ČR: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1947/sb65-47.pdf>.

²⁶⁹ Srov. V. RAMEŠ, *Proměny schwarzenberského panství*, s. 35.

²⁷⁰ Dr. Jindřich neměl vlastního syna, je otcem dcery Alžběty provdané von Pezold. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

²⁷¹ TAMTÉŽ.

IV. Správní struktura schwarzenberských velkostatků v 19. a 20. století

4.1 Vývoj velkostatku v českých dějinách

Úkolem další kapitoly je přiblížit způsob fungování schwarzenberských statků a velkostatků ve studovaném období. Ještě než se na velkostatek první poloviny 20. století podíváme podrobněji, musíme připomenout některé zásadní momenty dějin, které měly bezprostřední vliv na jeho utváření.

Není třeba zdůrazňovat, že fungování a výnosnost panství po staletí závisely jednak na jeho rozloze a jednak na počtu poddaných. Pokud dominium mělo vrchnosti zajistit potřebný a především stálý příjem, bylo nutné, aby jeho velikost a počet poddaných byly k tomuto dostatečné. To samo o sobě však nestačilo. Další důležitou podmínkou pro dobrou výnosnost panství byly stabilizované hospodářské podmínky.²⁷² Tyto tři uvedené faktory – rozloha, počet poddaných, všeobecná hospodářská situace – nebyly téměř nikdy ideální. V dobách krize vrchnost hledala východisko zejména ve snaze udržet poddané připoutané k půdě, čímž mělo být zabráněno odchodu „plátců renty“ z panství. Jak víme, jde o celoevropský jev 14. a 15. století, který na řadě míst mnohdy vyústil v selská povstání. Po třicetileté válce, kdy byl venkov značně vylidněn, tendence k udržení si poddaných zesílily.²⁷³

Zůstaňme však ještě v době 15. století. České země byly po husitských válkách rozvrácené a zpustošené. Obyvatelstva citelně ubylo. Aristokratům scházela pracovní síla. Malá panství i přes veškeré snažení vrchnosti nebyla zisková. Snahy o „připoutání“ poddaných k půdě se mnohdy mýjely účinkem. Chtěla-li aristokracie obstát bez existenčních obtíží, bylo nutné hledat zdroje příjmů jinde. Příliš možností se nenabízelo, a tak se šlechta navzdory prvotním rozpakům „inspirovala“ městským obyvatelstvem. Způsob obživy měšťanů – obchod – bylo to, co hledala. Rozpaky, jež vyvolávala stavovská čest aristokracie, se brzy rozplynuly. Právě v tomto okamžiku můžeme sledovat zrod nového evropského velkostatku.²⁷⁴ Panství, jež doposavad vyvíjela jen zemědělskou činnost, začala podporovat a rozvíjet řemesla a obchod.

²⁷² Např. J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 119-121.

²⁷³ J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 8, s. 10.

²⁷⁴ Blíže o tom J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 123.

Postupně se začal formovat dominikální trh. Velkostatky se zaměřily na režijní výrobu. Výnosnou se stala výroba surovin. V českých podmínkách bývalo významným zdrojem příjmů rybníkářství a pivovarnictví.²⁷⁵ Během poslední třetiny 16. století tvořily výnosy z podniků vlastněných vrchností rozhodující podíl v celkových příjmech šlechty.²⁷⁶ Zdaleka to však neznamenovalo zajištění dlouhodobé hospodářské stability. Hlavním úskalím velkostatkářského podnikání v 16. a 17. století se stal úvěr. Šlechta nedokázala investovat vydělané peníze zpět do svých podniků a zlepšovat tak výrobní podmínky. Ze zisku vytvářela rodinný poklad. Poklad měl pro urozence symbolický význam. Silně lpěli na starých tradicích. Vydělané peníze se ukládaly a šlechtě scházela hotovost. Nejsnazším řešením se stával úvěr.²⁷⁷ Bezmála každý podnikající aristokrat byl dlužníkem i věřitelem zároveň. Rozvinutý úvěrový systém s sebou nesl i známé finanční praktiky ve formě lichvy.²⁷⁸ S postupem času došlo u většiny významných českých rodů k tak velkému zadlužení, že musely odprodávat i svá honosná rodová sídla. Vzpomeňme například na jihočeské velmože – Rožmberky. Petr Vok z Rožmberka byl nucen v roce 1600 díky tíživé finanční situaci odprodat královské komoře Český Krumlov.²⁷⁹

Od 18. století je v českých zemích možné otevřeně hovořit o pronikání zjevných prvků kapitalismu do feudálního systému hospodaření. Feudální společnost zasáhla krize a nevolnický systém se začal stávat neudržitelným. Muselo zákonitě dojít k jeho zmírnění. Nevolnictví bylo roku 1781 v českých zemích zrušeno. Závislost na feudálové však nadále zůstávala ve formě poddanství. Feudální renta a robotní povinnost byla zachována. I přesto poddanský systém přinesl zlepšení postavení rolnictva. Krizi feudalismu se přesto zastavit nepodařilo. Nejmarkantněji se projevovala v zemědělství, které doslova stagnovalo. Problémem byla rostoucí nechuť robotně povinného obyvatelstva. Za této situace bylo prakticky nemožné v zemědělství aplikovat nové trendy přicházející ze západní Evropy. Zlom přišel s událostmi roku 1848, kdy bylo poddanství zrušeno za finanční náhradu určenou vrchnosti. Léta 1848-1849 dnes chápeme jako významný předěl – předěl mezi feudalismem a kapitalismem.²⁸⁰ Panství

---

²⁷⁵ J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 125-126.

²⁷⁶ Např. Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, s. 21-22.

²⁷⁷ Podrobněji Václav LEDVINKA, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách*, Praha 1985.

²⁷⁸ Podrobněji k vývoji velkostatku v 16.-18. století J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury II (1)*, s. 359-397.

²⁷⁹ Např. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů*.

²⁸⁰ Blíže o tom J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 38.

se nyní – již oficiálně – přejmenovala na velkostatky. Pro šlechtice to znamenalo začít se mnohem intenzivněji věnovat podnikání a modernizaci velkostatku, neboť to byla jediná cesta, jak si v nadcházejícím čase udržet i nadále zisk a dosavadní životní komfort.

4.2 Správní struktura velkostatků hlubockých Schwarzenbergů v 19. a 20. století

Jaké důsledky měly změny na konci první poloviny 19. století pro velkostatky bylo již řečeno v předchozích kapitolách. Jak se s těmito změnami vyrovnávali na svém panství Schwarzenbergové jsme si objasnili v kapitole věnované historii rodu.²⁸¹ Připomeňme jen, že v první polovině 19. století Schwarzenbergové hospodařili na půl milionu hektarů půdy. Po vyvázání rolníků, kteří získali za peněžní náhradu pozemky, jež v rámci robotních povinností obdělávali, zůstalo knížecí rodině na 180 tisíc ha půdy. Správa schwarzenberského majetku se zaměřila na zvyšování produktivity a ziskové hospodaření. Rozdělení správy bylo do tří větví – zemědělská, lesní a důlní.²⁸²

Struktura správy majetku hlubocké větve Schwarzenbergů byla důkladně promyšlená, i přesto docházelo v průběhu 19. a 20. století k určitým změnám s cílem zkvalitnění systému. Nejvýše postaveným úředníkem byl **ředitel knížecí kanceláře**. Byl jím vídeňský knížecí dvorní rada. Vrchními úředníky v Čechách byli **vrchní hejtmani**, v letech 1790-1843 tuto funkci zastával **druhý dvorní rada** sídlící v Praze. Později začali Schwarzenbergové jmenovat tzv. **ústřední ředitele**. Důležitou funkci měli úředníci, kteří stáli v čele jednotlivých panství. Tito, do roku 1750 označovaní jako **hejtmani** a po té jako **hospodářští ředitelé**, prakticky řídili celé knížecí hospodářství.²⁸³

---

²⁸¹ Jak víme, stalo se tak v době, kdy majetek hlubocko-krumlovské větve spravoval Jan Adolf II. (1799-1888). Podrobněji J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*. Srov. např. P. JURÍK, *Jihočeské dominium*, s. 202-203.

²⁸² K rozloze a správě schwarzenberského majetku podrobněji Raimund PALECZEK, *Mezi tradicemi a modernizací. Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století* (dále jen R. PALECZEK, *Mezi tradicemi a modernizací*), in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 39.

²⁸³ TAMTÉŽ.

4.2.1 Organizace správy schwarzenberských velkostatků na příkladu velkostatku Vimperk

Historie vimperského panství se začíná psát již v dobách slavného krále železného a zlatého, Přemysla Otakara II. První dochovaná písemná zmínka uvádí jako majitele Purkarta z Janovic, s přídomkem „z Vimperka“, který je uváděn jako zvíkovský purkrabí. Tento Purkart byl členem družiny Přemysla Otakara II. Pánové z Janovic si Vimperk podrželi až do druhé poloviny 14. století.²⁸⁴

Dalším významným rodem jsou Kaplířové ze Sulevic. Za jejich panování, roku 1479, král Vladislav II. Jagellonský povýšil Vimperk na město. V roce 1494 podělili panství a město po bezdětném Petru Kaplířovi ze Sulevic Malovcové z Chýnova. Petru Malovcovi však bylo panství za účast v protihabsburském odboji roku 1547 zabaveno. Spočinulo tak v rukou Ferdinanda I. Habsburského. Po šesti letech, v roce 1553, Ferdinand prodává vimperské panství Jáchymovi z Hradce. Ten jej hned následujícího roku odprodal, za dvojnásobek, 12 000 kop grošů, Vilémovi z Rožmberka. Rožmberkové se zasloužili o přestavbu středověkého hradu na zámek. Od roku 1565 bylo panství ve vlastnictví Petra Voka z Rožmberka. Petr Vok dosti zadlužené panství prodal v roce 1601 Volfovi Novohradskému z Kolovrat.²⁸⁵

V době stavovského povstání byl zámek dobyt a značně poničen. Jáchym Novohradský z Kolovrat pak musel přistoupit k opravám zámku, stalo se tak v letech 1622-1624. Opravy byly natolik nákladné, že finančně vyčerpaný Jáchym panství roku 1630 prodal Janu Oldřichovi z Eggenberka. Tímto se pozvolna přesouváme ke sledovanému období, neboť po Eggenberkách vimperské dominium roku 1719 zdědili Schwarzenbergové. Ti jej vlastnili až do 1947, kdy přešlo na stát, jak bylo uvedeno, na základě zákona „Lex Schwarzenberg“. Adam František ze Schwarzenbergu nechal v letech 1728-1734 objekty zámku, mezi tím již opět zchátralé, opravit a rozšířit. Dnešní podoba zámku je z druhé poloviny 19. století. Je výsledkem přestavby po velkém požáru roku 1857.²⁸⁶

Na vimperském zámku měla své sídlo správa panství. Vimperský velkostatek, ačkoli se skládal z dvou původně samostatných panství (Vimperk, Drslavice) a statků Kosmo a

---

²⁸⁴ K vývoji držby vimperského panství podrobněji např. F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 126-127.

²⁸⁵ Např. F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 126-127. Srov. např. R. HAJNÍK, *Zmizelé Čechy. Vimperk*, s. 7-10.

²⁸⁶ Podrobněji R. HAJNÍK, *Zmizelé Čechy. Vimperk*, s. 10. Srov. F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 127.

Dobrš, tvořil ve sledovaném období jednotný správní celek.²⁸⁷ Později k těmto přibyl statek Přečín. Rozloha velkostatku Vimperk (včetně připojeného statku přečínského) v roce 1863 dosahovala 21 498 hektarů. Přečín se na této rozloze podílel výměrou 1 291 ha.²⁸⁸ Vimperk sousedil se velkostatky a statky: Český Krumlov, Čkyně, Lčovice, Prachatice, Skalice, Vlachovo Březí, na západě se dotýkal hranice s Bavorskem.²⁸⁹ Na panství se nacházelo k roku 1848 jedno město (Vimperk), tři městyse (Horní Vltavice, Husinec, Záblatí) a celkem 116 vesnic.²⁹⁰

Způsob hospodaření velkostatku můžeme stručně definovat na základě tří faktorů zřejmých z předcházejících kapitol věnovaných geografii a hospodářství jižních Čech, kterými jsou: vyšší nadmořská výška, nepříliš vhodné klima a vysoké procento zalesněného území. Celková zeměpisná poloha nepřála rostlinné výrobě. Oblast proto byla využívána pro chov skotu. Z průmyslových aktivit velkostatku připomeňme sklárny – Vimperk, Lenora.²⁹¹ Nejvíce ekonomicky využitelným se stal les. Zásoba dřevní hmoty byla taková, že mnohonásobně převyšovala potřeby velkostatku. To umožnilo obchod se šumavským dřívím, které se nechalo plavením poměrně snadno dopravovat na velké vzdálenosti tam, kde ho byl nedostatek. Pro zlepšení systému lesního hospodaření byly lesy již počátkem 19. století rozděleny do devíti revírů: *Borová Lada*, *Kamenná* [Kamenná Lhota], *Knížecí Pláně*, *Lipka*, *Mlynářovice*, *Oseky*, *Strážný*, *Včelná pod Boubínem* a *Zátoň*.²⁹² Koncem 19. a během 20. století byly revíry vimperského velkostatku vymezeny takto: *Borová Lada* (*Ferchenhaid*), *Kamenná Lhota* (*Steindlberg*), *Knížecí Pláně* (*Fürstenhut*), *Kubova Huť* (*Kubohütte*), *Lipka* (*Freiung*), *Mlynářovice* (*Müllerschlag*), *Račí* (*Mitterberg*), *Radvanovice* (*Schillerberg*), *Strážný* (*Kuschwarda*), *Včelná* (*Kellne*) *Vimperk* (*Winterberg*), *Zátoň* (*Schattawa*) a spolu s těmito revír *Přečín*.²⁹³

²⁸⁷ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*. Vimperk, Drslavice a Kosmo byly dědictvím po Eggenberkách; Dobrš zakoupil roku 1707 Adam František ze Schwarzenbegu.

²⁸⁸ Výměru velkostatku Vimperk a statku Přečín (včetně rozlohy polí, luk, zahrad, pastvin, lesů a neproduktivní půdy) uvádí Jiří Zálaha v úvodu Dílčího inventáře pro listiny a spisy nového oddělení fondu Vs Vimperk z roku 1971. Jedná se o výměru po skončení gruntovního vyvazování. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, Dílčí inventář pro listiny a spisy nového oddělení fondu Velkostatek Vimperk 1799-1949 (dále jen Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení), (neustránkováno).

²⁸⁹ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 214-217.

²⁹⁰ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení.

²⁹¹ Např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 625.

²⁹² SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení.

²⁹³ TAMTĚŽ, inv. č. 1944, sign. VI BW^{alfa} 3, ceny dřeva 1899-1948, kart. 970.

Události roku 1848 se na hospodářském chodu vimperského velkostatku nikterak vážně neprojeví. Ve zdejších kraji bylo dostatečné množství volné pracovní síly. Velkostatek tedy poměrně hladce přešel od robotní k námezdní práci. Počet obyvatel na panství se tehdy pohyboval kolem 24 tisíc. O několik let později, roku 1859, se velkostatek Vimperk stal natrvalo součástí svěřenského majetku hlubockých Schwarzenbergů. Do této doby byl velkostatek statkem alodiálním. Druhá polovina 19. století je charakteristická útlumem zemědělské výroby na úkor lesnictví. Lesní hospodaření se stalo dominantním až do zániku velkostatku. Polnosti na vimperském velkostatku byly omezeny pouze na produkci deputátů pro vlastní personál.²⁹⁴

Struktura správy velkostatku byla do zániku patrimonií rozdělena mezi šest úřadů. Na nejvyšší úrovni to bylo ředitelství velkostatku, dále pak důchodní a daňový úřad, soudní úřad, obroční úřad a správa skladu, dřevní úřad, lesní úřad. Správní struktura během 19. století prodělávala některé dílčí změny. Většinou šlo o úpravu nebo sloučení úřadů. Nově byla vytvořena ve 20. letech 19. století komise pro hraniční záležitosti a nájemní pozemky, zdravotní správa, stavební správa a správa pivovaru. Podstatné změny nastaly po roce 1848. V první řadě odpadla správa týkající se poddanských záležitostí. Další změny byly ovlivněny zaměřením vimperského velkostatku na lesnictví. Od roku 1883 se stal vimperský lesmistr zároveň ředitelem velkostatku. Z původních úřadů zůstalo ředitelství, správa důchodu a lesní úřad s revíry. Ředitelství zajišťovalo všeobecnou správu, tvořili jej: ředitel, hospodářský správce s asistentem, stavbyvedoucí, zeměměřič, diurnista a zámecký šafář. Správu důchodu řídil důchodní a jeden asistent. Lesní správa byla tvořena lesmistrem, kontrolorem, čtyřmi adjunkty, dvěma praktikanty a jedním lesním hajným.²⁹⁵

Před první světovou válkou prodělalo správní členění na vimperském velkostatku následující úpravy. Ředitelství velkostatku bylo změněno na administraci (v čele stál tzv. přednosta velkostatku, i nadále tento post zastával lesmistr). Přibyl úřad místních revizí (místní revident a kancelista), zeměměřičská kancelář (dva zeměměřiči a diurnista), hospodářská správa, místní stavební správa a opět správa pivovaru. Správa důchodu a lesní úřad zůstaly zachovány. Tato struktura však nebyla definitivní. V poválečném období a po provedení první pozemkové reformy²⁹⁶ muselo dojít

---

²⁹⁴ Podrobněji SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení.

²⁹⁵ TAMTÉŽ. Srov. R. PALECZEK, *Die Modernisierung*, s. 373.

²⁹⁶ Pozemková reforma na velkostatku Vimperk probíhala až do třicátých let. Teprve v roce 1930 došlo k podepsání generální dohody o konečném vyřešení pozemkové reformy mezi Janem Nepomukem

k zjednodušení správy, a to v tomto uspořádání: administrace velkostatku dohromady s patronátním úřadem, správa důchodu, zeměměřičská kancelář, polní hospodářství, správa pivovaru, lesní ředitelství.²⁹⁷ Tento systém správy zůstal až do zániku velkostatku po druhé světové válce.

---

ze Schwarzenbergu a Státním pozemkovým úřadem. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 652, sign. IAA^{beta} 10, pozemková reforma, kart. 39.

²⁹⁷ Vrchní lesní správce byl opět přednostou administrace a navíc odteď zastával také funkci patronátního komisaře. Podrobněji k tomuto SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení.

V. Přečínský statek a revír na konci 19. století a v první polovině 20. století

5.1 K historii lesního revíru Přečín

Kraj, o jehož povaze bylo řečeno již mnohé, nebyl bohatý. Skromná úroda z ubohých políček roztroušených po kopcích k uživení rodiny chalupníka či domkáře nestačila. Živitel rodiny, chtěl-li, aby jeho potomstvo a každodenními starostmi o živobytí ustaraná žena slušně obstáli, musel jít za prací. Možnosti měl dvě: zůstat doma, u rodiny, a jít dělat na „panské“ za velmi nízkou mzdu, nebo opustit domov a vydat se za prací do vzdálenějších krajů, kde byl práce ještě relativní dostatek.

Kdo se rozhodl zůstat doma, měl prakticky jedinou možnost – jít pracovat do schwarzenberských lesů přečínského statku. Statek Přečín byl tvořen čtyřmi původně samostatnými statky (Přečín, Dobrš, Rohanov a Zuklín),²⁹⁸ jež postupně členové knížecí rodiny přikupovali. Podstatná část pozemků byla pokryta lesy. Nejrozsáhlejší lesní komplexy se nalézaly v polesí Javorníku a u Zálesí, menší lesní plochy se rozprostíraly v okolí Ptákovy Lhoty a Vacovic, tzv. Peklov.²⁹⁹ Rozloha lesních pozemků přečínského statku se během druhé poloviny 19. století nikterak výrazně neměnila. Počátkem šedesátých let devatenáctého století se celková výměra statku pohybovala okolo 1 290 ha, lesy tvořily většinu této plochy, tj. 823 ha³⁰⁰ (podrobněji tabulka 8). Pro lepší představu o sledovaném území uveďme, že katastrální obce v něm ležící patřily k nejlesnatějším ve volyňském okrese. Například katastr Lhoty nad Rohanovem byl zalesněn z 85 %, Zálesí ze 40 %. Zemský průměr se na počátku 20. století pohyboval okolo 29 %.³⁰¹ Poslední výraznější změna v rozloze revíru se udála v prvním desetiletí 20. století přikoupením výše uvedeného statku Zuklín. Výměra revíru Přečín přesáhla

---

²⁹⁸ Zuklín je posledním z přikoupených statků. Schwarzenbergové jej koupili roku 1908. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Sběrka rukopisů Český Krumlov, inv. č. 648, František KRUML, *Historický průzkum lesů pro lesní závod Prameny Vltavy (LHC Zdíkov, Kvilda a Světlá Hora) ve Vimperku* (dále jen *Historický průzkum lesů*). Srov. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

²⁹⁹ Např. mapy a plány revíru Přečín. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů, inv. č. 39-49, sign. Da-6–Da-16, porostní mapy.

³⁰⁰ J. ZÁLOHA, *Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení*.

³⁰¹ Jan DYK, *Popis politického okresu Strakonického*, díl I., *Příroda a archeologie* (dále jen *Popis politického okresu Strakonického*, díl I.), Strakonice 1922, s. 37.

1 000 ha. V roce 1930 čítala celková plocha statku (včetně zemědělských pozemků a stavebních parcel) 1 081,38 ha, z toho na lesy připadalo 1 040 ha.³⁰²

Tab. 8: Rozloha revíru Přečín k roku 1877 podle jednotlivých částí³⁰³

Část revíru	Plocha v hektarech
Biskupovice, Krankot, Zahájený	706,208
Krušinka, Pahůrek	43,756
Peklov	32,539
Radešník	13,122
Poledník	8,787
Doubí	5,073
Hájek	2,881
Větřín	2,630
ostatní lesní plochy	5,762
lesní plocha celkem	820,758

Lesy revíru přečínského byly poprvé popsány ve 40. letech 18. století. Dochovalo se hned několik popisů včetně rozlohy. Tu však můžeme rekonstruovat obtížně, neboť byla zjišťována odhadem, v lečích a v provazcích.³⁰⁴ O sto let později, v roce 1841, provedl řádnou systemizaci lesů přečínského statku, tehdy vedených jako revír Zálesí, lesní inženýr Josef John.³⁰⁵ Výměra revíru v přepočtu na dnes užívané plošné jednotky se pohybovala okolo 780 ha. Johnův elaborát popisuje podrobně skladbu dřevin v jednotlivých částech polesí. K přesné lokalizaci jsou uvedena čísla parcel katastrálního území, na kterém se vždy konkrétní porost nalézal. Dále byl průzkum zaměřen na stáří dřevin, zakmenění, vzrůst a přírůstek. Inženýr John zaznamenal též dobu, kdy bude možné dřeviny těžít a odhadl hmotu v době mýtnosti. Těžbu rozdělil v přibližně dvacetiletých periodách pro měkké i tvrdé dřeviny. Systém obhospodařování navrhl takto: provádět tmavou, popř. světlou seč nebo holoseč pouze

³⁰² SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 652, sign. IAA^{beta} 10, žádost o propuštění nemovitostí ze záboru, kart. 39. Jan Dyk uvádí rozlohu 1 070 ha. Srov. J. DYK, *Popis politického okresu Strakonického*, díl I., s. 31.

³⁰³ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů, inv. č. 39, sign. Da-6, porostní mapa z roku 1877.

³⁰⁴ TAMTĚŽ, Sběrka rukopisů Český Krumlov, inv. č. 648, *Historický průzkum lesů*.

³⁰⁵ K osobě významného schwarzenberského lesního inženýra a lesmistra vimperského velkostatku podrobněji J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 71. Srov. např. Václav MACAR, *Schwarzenberský lesmistr Josef John a jeho Kámen*, *Obnovená tradice* 4, 1993, č. 8, s. 26.

do šířky deseti sáhů (ta platila především pro smrkové porosty); obnova porostů – přirozeným zmlazením, zvláště upozorňoval na vhodnost dřevin pro konkrétní úsek (na vlhkých místech přednostně vysazovat olši apod.).³⁰⁶ K systemizačnímu elaborátu Josefa Johna je připojen situační plán revíru Zálesí (Přečín).³⁰⁷ Revír tvořily lesy: v k. ú. Lhota nad Rohanovem: *Biskupovice, Nedělný* [les o malé rozloze vklíněný do komplexu Biskupovice]; v k. ú. Javorník: *Krankot*; v k. ú. Chvalšovice: *Doubí, Hájek, Peklov, Radešník*; v k. ú. Zálesí: *Krušinka, Pahůrek, Zahájený* (tento částečně též v k. ú. Lhota n. Roh.), v k. ú. Dobrš: *Větrín, Poledník*.³⁰⁸ Mimo uvedená katastrální území část lesů ležela také v k. ú. Dřešín, Miřetice, Přečín, Vrbice a Zuklín.³⁰⁹ Lesy Krušinka a Pahůrek u Zálesí byly roku 1881 vyměněny za lesy panství Strakonice a panství Němčice (jednalo se o dva lesy u osady Milíkov, tzv. Milíkovský les), které tvořily enklávu uvnitř schwarzenberského polesí. Tímto vznikl celistvý a mimořádně rozsáhlý lesní komplex zahrnující lesy Krankot, Biskupovice a Zahájený, nazývaný někdy též jako polesí Javorníku. Později byl komplex ještě rozšířen o přikoupený revír zuklínský.³¹⁰

Zajímavostí je, že až do Johnovy systemizace na počátku 40. let 19. století se v oddělení Krankot udržel skutečný prales o rozloze asi 30 ha. Pro srovnání jádro Boubínské pralesa se dnes rozkládá na ploše 46,6 ha.³¹¹ Jan Dyk cituje přečínskou lesní kroniku, kde je krankotský prales popsán: „*Podle zápisů lesní kroniky Přečínské byl naprosto nepřístupný, cest k němu nebylo. Stály v něm jedle o průměru až 75*“

---

³⁰⁶ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Sběrka rukopisů Český Krumlov, inv. č. 648, *Historický průzkum lesů*.

³⁰⁷ TAMTÉŽ, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů, inv. č. 78, sign. Da-45, situační plán revíru Zálesí z roku 1841.

³⁰⁸ TAMTÉŽ, Sběrka rukopisů Český Krumlov, inv. č. 648, *Historický průzkum lesů*. Srov. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 652, sign. IAA^{beta} 10, výměry jednotlivých lesních komplexů schwarzenberských panství Dlouhá Ves, Vimperk, Č. Krumlov, Hluboká, Protivín a Třeboň, kart. 39.

³⁰⁹ TAMTÉŽ, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4. Podle J. Dyka veškeré pozemky statku Přečín (nejen lesní) ležely na katastrálním území celkem 9 obcí soudního okresu Volyň (Dobrš, Hora Benešova, Chvalšovice, Lhota nad Rohanovem, Miřetice, Přečín, Vacovice, Vrbice, Zálesí). Plocha statku na území volyňského okresu čítala 1 368 ha. Podrobněji Jan DYK, *Místopis okresu Volyňského. Zvláštní otisk „Jihočeského kraje“*, s. 7-30.

³¹⁰ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4657, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1896/7-1905/6. Jan Koreš, bývalý lesní správce v Přečíně, ve své kronice uvádí, že k výměně lesů došlo roku 1867. Srov. kronika Jana Koreše (nestránkováno). Porostní mapa z roku 1877 žádné změny v tomto ohledu nevykazuje, tudíž je pravděpodobnější, že k výměně došlo až v roce 1881, jak uvádí citovaný hospodářský plán na léta 1896/7-1905/6. Dále srov. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů, inv. č. 39, sign. Da-6, porostní mapa z roku 1877.

³¹¹ Např. KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava*, s. 348.

[palců] (téměř 2 m) výše až 25 sáhů (téměř 48 m), jež vydaly 15-18 krychlových sáhů (50 prostorných metrů) dřeva.“³¹²

5.2 Systém lesního hospodaření v revíru Přečín na konci 19. a v první polovině 20. století

S lesním majetkem se hospodařilo podle desetiletých hospodářských plánů. Na jejich základě se sestavovaly roční těžební etáty.³¹³ Nejstarším hospodářským plánem, který máme pro revír Přečín k dispozici, je plán na léta 1868-1877. Plány vypracovávali schwarzenberští lesníci pro přečínské polesí do roku 1934. Doplňují je podrobně zpracované porostní mapy a pravidelné revizní zprávy.³¹⁴ Každý plán začíná stručným popisem revíru. Úvodní stránka je vždy věnovaná stručné historii lesního komplexu. Následuje vymezení polohy dle okresů politických a soudních a podle katastrálních území obcí. Revír Přečín ležel na území dvou politických okresů: Strakonice (soudní okres Volyně) a Sušice (soudní okres Kašperské Hory). V další části plánu bývá rozepsaná plocha revíru podle využití. Důležitou částí je vypsání právních poměrů, tj. služebností týkajících se přístupových cest do lesů a na pozemky statku. Dále navazuje stručná charakteristika stanovišť a půdních činitelů. Jako další je popsáno zakmenění, následuje poměr zastoupení dřevin, klasifikace porostů podle stáří (třídění do šesti věkových tříd), bonita jednotlivých dřevin, zásoba dřevní hmoty, odbyt a dělnické poměry, vedlejší těžba a myslivost. Druhá polovina plánu je věnována budoucímu obhospodařování, které sestává ze dvou okruhů činností: těžba porostů a porostní péče. Na základě podrobných výpočtů se stanovovala roční sečná plocha a předpokládaný počet metrů krychlových vytěžené dřevní hmoty. Přílohami plánu, kromě porostních map, bývaly: seznam katastrálních ploch, popis porostů, tabulka tříd stáří, dřevní zásoba, přehled zakmenění, rozvrh mýtební, rozvrh zalesňovací a přehled celkové těžby.³¹⁵ Hospodářské plány sestavovala od roku 1852 schwarzenberská lesní zařizovací kancelář při Ústředním schwarzenberském ředitelství v Hluboké nad Vltavou. Osoby tímto úkolem pověřené byly dvě: lesní správce a lesní taxátor

³¹² J. DYK, *Popis politického okresu Strakonického*, díl I., s. 30.

³¹³ Podrobněji k sestavování hospodářských plánů F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 43.

³¹⁴ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4657-4660, sign. IC, hospodářské plány revíru Přečín.

³¹⁵ TAMTÉŽ.

(zároveň přednosta kanceláře). Souhlas se zněním plánu svými podpisy stvrzovali představitelé lesního ředitelství a lesní inspekce ve Vimperku.³¹⁶

Lesní hospodaření přečínského revíru probíhalo v hospodářské třídě tvaru vysokokmenného se stoletou dobou obmýtní. Porosty byly rozčleněny podle věkových tříd (přehled věkových tříd uvádí tabulka 9) do tří skupin:³¹⁷

1. **staré porosty** (smrk V. a VI. věkové třídy, IV. věková třída – zde jako první nástupci pralesa)
2. **porosty středního stáří** (III. věk. třída, převládá smrk – porosty z doby lesmistra Johna – původně hojně na buk, který postupně vymizel)
3. **mladé porosty** (smíšené – účelně provedené přirozené zmlazování – smrk, jedle, buk; smíšené smrkové I. věk. třídy; čistě smrkové porosty II. věk. třídy)

Tab. 9: Přehled věkových tříd dřevin³¹⁸

Věková třída	Stáří (počet roků)	
I.	1-10	11-20
II.	21-30	31-40
III.	41-50	51-60
IV.	61-70	71-80
V.	81-90	91-100
VI.	101-110	111-120

Jedlové porosty vznikly z přirozeného zmlazení. Borové jsou popisovány jako špatné. Místem jejich výskytu byla většinou kamenitá stanoviště. Stromy na nich byly nízké a nevykazovaly přírůstek. Dále se v plánech hovoří ještě o porostech bukových. Dřevo z nich mělo „výborný odbyt“.³¹⁹ Prodáváno se dražební cestou místnímu

³¹⁶ Podrobněji F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 33-34. Srov. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³¹⁷ Členění a stáří porostů odpovídá hospodářskému plánu revíru Přečín na léta 1924/5-33/4. TAMTĚŽ.

³¹⁸ Podkladem tabulky jsou údaje z hospodářských plánů. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4657-4660, sign. IC, hospodářské plány revíru Přečín.

³¹⁹ TAMTĚŽ, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

domácímu průmyslu, zejména k výrobě dřeváků.³²⁰ Zastoupení jednotlivých dřevin ve 20. letech uvádí tabulka 10. Pro srovnání je připojen přehled poměru dřevin na konci 19. století.

Tab. 10: Zastoupení dřevin v revíru Přečín³²¹

Dřevina	Rok 1896		Rok 1924	
	Rozloha (ha)	Zastoupení (%)	Rozloha (ha)	Zastoupení (%)
smrk	737,4	88,3	926,3	89
borovice	32,7	3,9	34	3,2
jedle	16,8	2	23,3	2,2
buk	6,1	0,7	17,3	1,7
modřín	0,4	0,04	1,1	0,1
ostatní porosty	41,6	5	35,2	3,8
jehličn. celk.	787,3	94,2	984,7	94,5
listnáče celk.	6,1	0,7	17,3	1,7

Celková dřevní zásoba revíru Přečín ve dvacátých letech 20. století byla spočítána na 276 000 m³ dřeva, tj. 267 900 m³ měkkého a 8 100 m³ tvrdého dřeva. V porovnání bonity si nejlépe vedla borovice. Smrk se pohyboval okolo středních hodnot. Nejmenší bonitu měl buk. Těžba byla prováděna tzv. saskou metodou, a to třemi způsoby: výběrovou sečí, prosvětlováním a mýcením naholo. Prosvětlování se provádělo v místech, kde se očekávalo přirozené zmlazení. Mýcení naholo se aplikovalo tam, kde se přirozenému zmlazování nedařilo. Těžba se klasifikovala jako: mýtní, předmýtní a nahodilá. Saská metoda částečně spočívala v holosečném hospodaření, při kterém vznikaly mýtě obdélníkového tvaru o šířce 50-80 m kolmo na vrstevnice. Tyto musely být následně uměle zalesňovány. Kritikem holosečného hospodaření se stal významný schwarzenberský lesník Jan Heyrovský.³²²

³²⁰ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³²¹ Podkladem tabulky jsou údaje z hospodářských plánů. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4657, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1896/7-1905/6. TAMTÉŽ, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³²² Např. J. JIRÁČEK, *Průvodce lesy jižních Čech*, s. 35-38. Srov. F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 43-45.

Roční sečná plocha (počítáno z celkové lesní plochy revíru vzhledem ke stoleté době obmýtní) vycházela na 10 ha. K řízení těžby se vydávaly podrobné mýtební osnovy. Na desetiletí 1924-1934 se počítalo s vytěžením 59 000 m³ dřevní hmoty. Roční vytěžená plocha byla spočítána na 9,4 ha. Znamenalo to, že při dodržení plánu mělo být odtěženo každým rokem 627,6 m³ z 1 ha (celkem ročně by to dělalo 5 900 m³). Z celkové plánované těžby připadalo 50 000 m³ na těžbu mýtní. Těžba předmýtní se podílela 6 000 m³ a těžba nahodilá jen 3 000 m³. Drtivou většinu mýceného objemu dřeva tvořily dřeviny měkké (98 %). Na tvrdé dřevo připadala pouhá 2 %.³²³ S podobnými čísly se setkáváme již na konci 19. století. Pro porovnání můžeme uvést několik údajů z hospodářského plánu na léta 1896-1906. Roční sečná plocha byla tehdy vypočítána na 9,5 ha. Objem vytěženého dřeva měl být 5 500 m³ ročně, tj. 55 000 m³ za celé desetiletí.³²⁴

Budoucí, plánovaná, péče o lesy přečínského revíru se navrhovala v souladu s „*obecným hospodářským cílem*“.³²⁵ Hospodářským cílem bylo: vypěstování smíšených porostů,³²⁶ uchování půdy, ochrana proti větrným kalamitám a ochrana proti škodlivému hmyzu. Proto, aby nebyl snižován výnos, bylo hlavní zásadou zachování hlavního podílu smrku na zakmenění. Ocitujme zpracovatele plánu: „*Předpoklady jsou dobré, půdní poměry slibují nejlepší úspěch.*“³²⁷ Další důležitou zásadou kvalitní péče bylo ponechání věkového předstihu přimíšených dřevin (jedle, buk) před smrkem, který roste rychleji a ostatní dřeviny by při stejném stáří omezoval. Vysazování pasek se mělo provádět silnými sazenicemi předepsaného růstu. Do čistě smrkových kultur se povoloval jako přimísená dřevina pouze modřín. Listnaté dřeviny, jako např. javor, jasan, jilm či lípa, nebyly ve zdejších podmínkách perspektivní. Používaly se tudíž jen jako doplnění bukových skupin. Dub se nevysazoval vůbec. Důvodem byla absence odpovídajících stanovišť. Součástí porostní péče bylo provádění čistících sečí (v přirozeném zmlazení), sečí proklešťovacích a probírek (v I. věk. třídě přirozeného zmlazení).³²⁸

O kvalitě schwarzenberských lesů a o péči o ně nelze pochybovat. Vysoká úroveň lesního hospodářství Schwarzenbergů vycházející z plánovitého hospodaření

---

³²³ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³²⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 4657, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1896/7-1905/6.

³²⁵ TAMTÉŽ, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³²⁶ K zastoupení jednotlivých dřevin na Šumavě a v Pošumaví F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 17.

³²⁷ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³²⁸ TAMTÉŽ.

byla zárukou kvalitní péče a zajišťovala neklesající pravidelný výnos. Jelikož odbytové podmínky byly rovněž příznivé, byl les hodnotným zdrojem příjmů. Kvalitu lesních porostů revíru Přečín hodnotí lesníci v hospodářském plánu pro období 1904-1914: „*Mýtné a skoromýtné porosty na statku Přečín patří k nejlepším porostům na Schwarzenberských panstvích (hmota 600-700 i 800 plm/ha).*“³²⁹ O odbytu dřeva v polovině dvacátých let 20. století se z hospodářských plánů dozvídáme: „*Odbyt dříví jest znamenitý.*“³³⁰ Měkká kulatina se většinou prodala v místě. To mohlo souviset s určitou „monopolizací“ výroby kulatiny schwarzenberským statkem, jenž vlastnil drtivou část lesů v kraji. Tvrdé dřevo, míněna je především buková kulatina, našlo odbytu ve zdejší „domácím“ průmyslu, jak jsme již uvedli. Dalším sortimentem velice žádaným bylo dřevo palivové. Opět citujme: „*Poptávka na palivo jest tak značná, že ji nelze vyhověti.*“³³¹ Nemalý zájem byl také o slabý materiál z čistících a proklešťovacích sečí, o chvoj a o pařezy. Pařezy chodili dobývat chudí občané. Těžba pařezů měla stanovené normy. Hospodářský plán z konce 19. století počítal s těžbou pařezů o objemu 730 m³ ročně, kdežto ve dvacátých letech 20. století bylo počítáno jen s 250 m³ ročně.³³² Vedle toho místní obyvatelé chodili do lesů sbírat klest. Les byl též zdrojem laciného steliva pro dobytek, jímž byla lesní hrabanka. Její získávání však bylo ve schwarzenberských lesích dosti omezované. Pádným důvodem mohl být systém hospodaření spočívající v přirozeném zmlazování, které tak mohlo být ohroženo nebo i zcela znemožněno.³³³

Závěrem je třeba dodat, že kladné výsledky lesního hospodaření nebyly výsledkem jen schopných a vzdělaných lesních inženýrů, kterých ve službách Schwarzenbergů působila celá řada, ale i kolektivů níže postavených lesníků, kteří na lesní práce dohlíželi a bezprostředně se jich účastnili. Výsledky hospodaření shrnuje následující tabulka (Tab. 11).

---

³²⁹ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Sběrka rukopisů Český Krumlov, inv. č. 648, *Historický průzkum lesů.*

³³⁰ TAMTÉŽ, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³³¹ TAMTÉŽ.

³³² TAMTÉŽ, inv. č. 4657, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1896/7-1905/6. TAMTÉŽ, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³³³ TAMTÉŽ, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

Tab. 11: Výsledky hospodaření v lesích revíru Přečín³³⁴

	Hospodářské období			
	1896-1906	1904-1914	1914-1924	1924-1929
Rozloha revíru (ha)	855,19	856,35	1 069,56	1 081,41
Porostní plocha (ha)	834,86	835,01	1 042,54	1 040,39
Zásoba dřevní hmoty (m³)	241,00	253,90	–	276,00
Plánovaný těžební etát (m³)	55 000	60 000	55 000	59 000
Provedená těžba (m³)	55 638	69 375	70 135	33 913

5.3 Les jako zdroj obživy

Motto:

„... když Petr se zase jednou vrátil v polovici týdne z kránkotských lesů schwarzenberského panství přečínského, všecek jsa rozmrzlý a divoký a přísahaje, že vícekrát do knížecího pracovat nepůjde, že by ve zlosti hodil sekerou po revírníkovi, jeho žena se ozvala:

„Tak to nepůjde, říkej si cokoli. Ty nechceš dělat, kráva málo dojí, vepři, jak víš, nám pošli na červenku, a kdyby i nebyli pošli, nebylo čím je krmit, protože brambory se neurodily a bude třeba jich nakoupit na sázení. Přijdeme do nepořádku a zjara bude tak zle, že neobstojíme.“

„Nu, a co dělat? Čert už aby to všecko vzal! Mám se snad dřít celou zimu v lesích a spokojit se s výdělkem sedmdesáti krejcarů denně?“ ...“³³⁵

5.3.1 Lesní dělnictvo

V prvé řadě musíme odlišit stálý schwarzenberský personál a námezdní lesní dělnictvo. Platové podmínky stálých zaměstnanců upravoval zvláštní řád.³³⁶ Počty dělníků v knížecích lesích nebyly stálé. Měnily se v závislosti na potřebných pracích v revíru, kupříkladu po větrných kalamitách, kdy bylo zapotřebí popadené dřevo co

³³⁴ Podkladem tabulky jsou údaje z hospodářských plánů. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4657-4660, sign. IC, hospodářské plány revíru Přečín.

³³⁵ Karel KLOSTERMANN, *Lístky ze šumavské epopeje*, Praha 1983, s. 91.

³³⁶ Např. F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 43.

nejrychleji odklidit, aby les nebyl napaden kůrovcem. Početní stavy dělnictva klesaly či stoupaly v závislosti na roční době.

Nedostatek pracovních sil býval v létě. Většina mužů odcházela hledat si práci do ciziny. Hlavní těžební práce se proto soustřeďovaly do zimního období. Zimní kácení se provádělo od září do dubna.³³⁷ Pakliže byly potřebné činnosti zvládnuté během zimních měsíců, nebyla letní absence pracovní síly pro statek závažným problémem. Dokladem je poznámka uvedená v jednom z hospodářských plánů revíru Přečín: „V létě má přečínský revír málo dělníků, jelikož mladí lidé jdou do ciziny a vracejí se až na podzim. V zimě však stav dělnictva stačí úplně ku provedení pasečení jakož i ku sečím výchovným.“³³⁸ Ženy nacházely uplatnění při práci v lesních školkách, kde pečovaly o mladé stromky. Sbíraly šišky, ze kterých se musela následně vytlouci semena. V letních měsících sušily pro lesní správu seno.³³⁹

Vývoj mezd čeledi a námezdních dělníků máme zachycený ve výplatních knihách revíru. Čeleď, tj. krmiči, koňáci, voláci nebo děvečky, na tom byli v porovnání s platy dělníků hůře. K platu však dostávali deputáty. V roce 1923 brala čeleď na přečínském statku průměrně 99 korun měsíčně. Nejlépe na tom byl krmič, jenž měl plat 108 Kč. Nejméně dostávala děvečka, která pracovala za 90 Kč měsíčně. Dělnictvo bývalo placeno denní mzdou. Platy dělníků byly odstupňovány do tří kategorií (I.-III.). V první kategorii byli zařazeni „dospělí muži a statní výrostci“, ve druhé „výrostci od 16 let, ženy a dospělá děvčata od 16 let“ a ve třetí „hoši a děvčata mladší 16 let“.³⁴⁰ Nejvíce si vydělali dělníci v kategorii první, kde mzda k roku 1923 činila 0,90 Kč na hodinu. Ve druhé to bylo 0,65 Kč a ve třetí kategorii pouze 0,50 Kč na hodinu. V roce 1926 se mzdy pohybovaly takto: čeleď v průměru 75 Kč/měs., dělnictvo I. kat. 0,92 Kč/h, II. kat. 0,69 Kč/h a III. kat. 0,58 Kč/h. Oproti roku 1923 je tedy patrné, že čeledi mzdy klesly, kdežto lesní dělníci zůstali zhruba na stejné úrovni.

Dělnictvo pracující v zemědělství a lesnictví žilo ve srovnání s průmyslem v horších sociálních poměrech. Pracovní doba bývala někdy i o dvě hodiny denně delší než v továrnách. Konkurence mezi námezdními dělníky v zemědělství a lesnictví byla velmi malá, což se projevovalo značnou závislostí na zaměstnavateli. Ten samozřejmě neměl mnoho důvodů pro vytváření vhodného klimatu, jež by vedlo ke zlepšení

³³⁷ F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 83.

³³⁸ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

³³⁹ Např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

³⁴⁰ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 1890, sign. VI BM^{beta} 2b, personál dvorů 1918-1935, kart. 892.

sociálních poměrů dělníků. Výdělky čeledi bez započtených deputátů se v českých zemích v polovině dvacátých let pohybovaly mezi 84-177 Kč měsíčně. U nádeníků průměrný denní výdělek dosahoval 13,65 Kč u mužů a 9,85 Kč u žen.³⁴¹ Průměrné ceny potravin a zboží se v té době pohybovaly následovně: *chléb* (kg) 3,40 Kč, *brambory* (kg) 0,95 Kč, *vepřové maso* (kg) 16,90 Kč, *mléko* (l) 1,95 Kč, *máslo* (kg) 25,75 Kč, *vejce* (ks) 0,85 Kč, *cukr* (kg) 6,20 Kč, *pivo* (l) 2,90 Kč.³⁴² Samozřejmě je nutné brát v úvahu, že na venkově se žilo převážně samozásobitelsky. Uvedené ceny pouze dokládají životní úroveň vzhledem k výši mezd.

V době hospodářské krize (rok 1932) mzdy na přečínském statku dosahovaly u čeledi: krmič 95 Kč/měs., koňák 85 Kč/měs., volák a děvečka 80 Kč/měs. Dělnictvo pracovalo v I. kategorii za 1,05 Kč/h, ve II. za 0,80 Kč/h a ve III. za 0,70 Kč/h.³⁴³ Pokles výše mezd je značný u čeledi. Dělnické platy se držely přibližně na stejné úrovni.

5.3.2 Život hajných

Na schwarzenberských panstvích pracovala řada vynikajících odborníků, jako například Josef Rosenauer, Josef John, Jan Heyrovský, Josef Šusta nebo Antonín Nikendey. Schwarzenbergové vždy dbali na kvalitní personální obsazení. Do knížecích služeb tak byli povoláváni ti nejlepší. Avšak i na tom nejnižším stupni hierarchie schwarzenberských zaměstnanců se objevovali lidé velmi schopní. I tito byli pečlivě vybíráni.³⁴⁴

Dostat se do knížecích služeb bylo velkou ctí. Mimo to status schwarzenberského zaměstnance přinášel řadu výhod. Tou nepochybně největší byla penze. Knížecí rodina vedla vlastní penzijní fond. Zaměstnanci, kteří odešli po létech „věrné služby“ na odpočinek, byli finančně zajištěni. Penze schwarzenberských zaměstnanců převyšovala penzi zaměstnanců státních. Dalšími výhodami služby u knížete Schwarzenberga bývaly deputáty (naturální požitky), tj. palivo, byt, užívání

---

³⁴¹ Podrobněji Václav PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. I. díl, období 1918-1945 (dále jen *Hospodářské a sociální dějiny*), Brno 2004, s. 381.

³⁴² TAMTÉŽ, s. 238.

³⁴³ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 1890, sign. VI BM^{beta} 2b, personál dvorů 1918-1935, kart. 892.

³⁴⁴ Např. F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 42.

pozemků; slevy na nejrůznější produkty a výrobky (na mléko a mléčné výrobky, zvěřinu, ryby, pivo).³⁴⁵

K lesnímu personálu patřil samozřejmě stejnokroj. Uniformě dominovalo hnědé sako s červeným odstínem a se zeleným límcem. Pod sakem se nosívala zelená vesta. Lesnické kalhoty byly šedomodré se zelenou paspulkou. Klobouk nosili lesníci v tmavozelené nebo hnědé barvě, lemovaný světlou stuhou. Ke stejnokroji se v chladném období přidával zimník, tzv. kalmuk, v barvě saka, popřípadě lesníci nosívali hubertus. Uniforma bývala mezi lesníky velmi oblíbená, neboť byla zhotovena z kvalitních vlněných látek. V kombinaci s černými kalhotami se nosila také jako slavnostní.³⁴⁶

Schwarzenberské zaměstnance pojila určitá stavovská čest. Při vstupu do knížecích služeb skládali přísahu. Zaměstnanci bývali na své postavení patřičně hrdí. Zájem o místo schwarzenberského lesníka byl veliký. Místo se často dědilo v rodině, přecházelo z otce na syna. Dokladem je žádost Františka Křišťana z Chvalšovic č. p. 7 z roku 1934 o místo lesního hajného a odpověď na ni. Žádost byla adresována schwarzenberské lesní správě ve Vimperku. Vrchní lesní správce na ni reagoval takto: „*Odpovídající na Vaši žádost ze dne 26. t. m. litujeme, že Vašemu přání vyhovět nemůžeme, protože jest v záznamu tolik žadatelů, kteří jsou synové kn. [knížecích] zaměstnanců a pro stálé zmenšení majetků následkem poz. [pozemkové] reformy musí dlouho na uprázdněná místa čekati.*“³⁴⁷ Mladý Křišťan, bylo mu tehdy dle údajů v žádosti 26 let, uvádí, že práce hajného ho velice zajímá a že ji bude vykonávat svědomitě. Odkazoval se na skutečnost, že je místní a má splněnu základní vojenskou službu. Žádost je psána velice uctivou formou, jak bývalo u žádostí ke knížecí kanceláři v tehdejší době dobrým zvykem.

Schwarzenbergové si velmi dobře uvědomovali fakt, že velkou mírou úspěchu je kvalitní personální obsazení. Slovy Františka Lysého: „*Dobré výsledky lesního hospodaření nebyly zásluhou jednotlivce, ale kolektivu lesníků, kteří měli dobrou až vynikající úroveň.*“³⁴⁸

Péče o lesy revíru Přečín se rozdělovala přibližně mezi šest hajných. Jejich počet v průběhu let samozřejmě kolísal. V roce 1855 se nacházelo na území přečínského

---

³⁴⁵ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

³⁴⁶ Podrobněji F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 43.

³⁴⁷ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

³⁴⁸ F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 43.

revíru celkem šest hájenství: Chavalšovice, Lhota nad Rohanovem, Vrbice, Zahájený, Zálesí a Zuklín. Ve druhé polovině 19. století a v první polovině 20. století zůstává struktura hájenek přibližně stejná. Ve třicátých letech 20. století jsou známá tato hájenství: Biskup (Biskupovice), Javorník, Dolní Zuklín, Zahájený a myslivna v zámku v Přečíně. V Javorníku sídlila myslivna v č. p. 8. Hájenka Zahájený, též zvaná jako Vrbice – Kopanina, ve skutečnosti ležela na katastru obce Zálesí (Zálesí č. p. 39). Dalšími objekty patřícími revíru byly: dělnický dům v Zuklíně č. p. 1, obytný dům Javorník č. p. 25 nebo tzv. „*velká kolna s vestavěnou rezervní stájí*“³⁴⁹ u hájovny Vrbice – Kopanina. Součástí hájoven byly hospodářské budovy a pozemky, které hajní mohli užívat.³⁵⁰

Zajímavým pramenem k poznání života hajných je tabulka z roku 1932, kde jsou uvedeny informace o věku, služebním titulu, vzdělání, létech služby, bydlišti, domovské obci, státní příslušnosti, jazyku, kterým hajný mluvil, apod. Další informace se týkaly vojenské služby, rodiny (jména manželky a dětí) atd. V posledních sloupcích tabulky je uvedeno roční služné a naturálie nebo starobní pojištění. Tabulka byla vypracována Schwarzenberským lesním ředitelstvím ve Vimperku. Podepsán je lesní ředitel Ing. Antonín Nikendey.³⁵¹

Jak jsme již uvedli, povolání hajného se často dědilo z otce na syna a s ním samozřejmě i hájenka. Příkladem je rod Bečvářů držící po několik generací hájovnu Biskupovice. Z archivních pramenů víme, že od roku 1892 je tamějším hajným František Bečvář, narozený roku 1872 v Zálesí. Místo lesního hajného převzal po svém otci. František Bečvář měl dva syny – staršího Františka a mladšího Jana. Oba dva působili též jako hajní v knížecích službách. Otec František Bečvář byl v roce 1931 propuštěn ze služby. Podle slov nadřízených bylo hlavním důvodem Bečvářovy výpovědi podezření z nesprávného vykonávání služby. Sám František Bečvář se domníval, že skutečným důvodem propuštění se stala série udání od těch, „... *kterí byli skrze něho trestáni pro lesní přečin a zločin.*“³⁵² Toto tvrzení stojí v dopise, který hajný Bečvář zaslal na svou obhajobu 8. června 1931 Schwarzenberskému lesnímu ředitelství ve Vimperku. Uvádí v něm vysvětlení svého jednání a žádá o ospravedlnění. Poukazuje na nenávist okolí vůči své osobě. Doslova napsal: „... *poněvadž jsem nikdy nešel s lidmi*

³⁴⁹ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

³⁵⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059. Srov. TAMTÉŽ, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

³⁵¹ TAMTÉŽ, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

³⁵² TAMTÉŽ, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

ruku v ruce, což dosvědčují broky v mé noze a poranění broky mého syna Jana... ³⁵³
I přesto Bečvářův dopis vyzněl do prázdna. Jeho místo obsadil syn František, narozený roku 1910. Spor o Bečvářově nevinně je dokladem nelehkého postavení hajných, kteří se často dostávali do střetů a šarvátek s místními obyvateli. Mnozí hajní pečlivě dodržující ustanovení služebního řádu se tak často stávali ve společnosti neoblíbenými. Bývalá lesní dělnice Marie Kotrbatá ve svých vzpomínkách zmínila hajného Bečváře a jeho syny větou: „*Ten starej byl dobrej a měl dva syny [...] bránil [jeden z Bečvářových synů] jít na houby do lesa. Všecky se mu musely odevzdat. Měl pak u člověka dobrý voko, že pak nehonil [ženy, jež chodily sbírat do lesa klesti]...*“ ³⁵⁴

Rizik ztráty povolání hajného byla celá řada. Hajní si nemohli být nikdy pevně jisti neměnností svého postavení. Případů propuštění hajného ze služby pro porušování služebního řádu vydaného knížecí kanceláří bylo daleko více. Z podobných důvodů byl propuštěn o dva roky později, roku 1933, hajný ze sousední hajnice Jan Pešl. ³⁵⁵ Jeho výpověď byla odůvodněna odcizením majetku panství a jinými služebními proviněními. Služební poměr hajných upravoval schwarzenberský služební řád. Každé obvinění či udání bylo pečlivě prošetřováno. Ovšem, zda se určená inspekce pokaždé dobrala pravdy, však zůstane provždy nezodpovězenou otázkou.

Hajný Jan Pešl, narozený roku 1882, spravoval hájenství Zahájený, pobýval v hájovně Vrbice – Kopanina (Zálesí č. p. 39). Původem nebyl místní. Do zdejšího revíru byl přeložen z Jaronína, z panství Český Krumlov. Pocházel z Holubova nedaleko Českého Krumlova. S manželkou Agnes měl dvě dcery. Služba „u knížete“ mu vynášela ročně 16 500 korun. Podle záznamů vimperské lesní správy mluvil česky i německy. ³⁵⁶

Zastavme se nyní na chvíli u hájenky Vrbice – Kopanina. Vraťme se o několik desítek let nazpátek, kdy zde žil hajný se zvláštním osudem. Ve druhé polovině 19. století bylo obsazeno zdejší hájenství hajným Janem Mauritzem. Jan Mauritz byl knížetem Schwarzenbergem do Zálesí přeložen z Táflovy Hutě pod Boubínem. Měl být uchráněn před nebezpečím, kterým mu byli tamní pytláci. V jedné z četných potyček měl údajně jednoho pytláka postřelit. Jeho druhové pak chtěli na Mauritzovi vykonat pomstu. Hajný Mauritz zemřel roku 1892, kdy podlehl zraněním, která mu byla

³⁵³ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

³⁵⁴ Např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

³⁵⁵ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

³⁵⁶ TAMTĚŽ, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

způsobena při napadení skupinkou osob, možná pytláků, kteří přišli pomstít svého druha. Jan Mauritz po sobě zanechal vdovu se sedmi dětmi. Z toho vyplývá, že hajným nemusela hrozit jen pomsta v podobě udání. Někdy jim mohlo jít také o zdraví, v krajních případech i o život.³⁵⁷ I po smrti hajný Mauritz podle vyprávění jeho potomků „... dlouho ožíval v pamětech bab, které honil po lese, když kradly dříví.“³⁵⁸

Další zajímavou „postavou“ z řady hajných na hájence Vrbice – Kopanina, o kterém se nám zachovaly podrobnější záznamy, byl Josef Mareš. Někdy na přelomu dvacátých a třicátých let 20. století přišel do tamější hájenky coby mladší lesní hajný. Po propuštění hajného Jana Pešla přebíral celé hájenství. Jeho život byl poznamenán nemalými strastmi. V hájovně bydlel Mareš s manželkou Albínou a její sestrou. Společně provozovali deputátní hospodářství, které se stalo jablkem sváru. Marešova manželka si vedla hospodářství po svém a příliš nehleděla na nařízení přečínského lesního správce. Svého manžela podezřívala z pijáctví a nedbala o jeho zevnějšek. Ze zprávy lesního správce z roku 1936 se dozvídáme, že hajného Mareše potkal, jak chodí nepořádně oblečen. Ten si stěžoval na manželku, jak se o něho nestará, že ji musí živit a spolu s ní i její sestru, která s nimi bydlí.³⁵⁹ Navzdory rodinným problémům byl hajný Mareš považován svými nadřízenými za spolehlivého zaměstnance, jak stojí v korespondenci mezi lesní správou v Přečíně a vedením vimperského velkostatku z ledna 1938.³⁶⁰ V Zahájeném pracoval navíc jeden výpomocný hajný. Byl jím Hynek Rouče a po jeho smrti od roku 1929 jeho syn Hynek. Rodina Roučových pocházela z nedalekého Zálesí.

Hájenství Javorník spravoval ve sledovaném období nadhajný Josef Šalát. Narodil se roku 1879 v Chočíně, politický okres Tábor. V knížecích službách pracoval od roku 1908. Vychodil pouze obecnou školu. Hovořil česky a německy. Ročně pobíral služné 17 700 Kč. Měl pět dětí.³⁶¹ Syn Josef se vydal v jeho šlépějích. V letech 1932-1934 vykonával v přečínském revíru hájenskou praxi. Josef Šalát starší odešel do penze s převodem polesí na okres Strakonice. Ve třicátých letech vykonával na Javorníku službu mladšího lesního hajného Jan Paleček, narozený roku 1902. V nedalekém hájenství zuklínském působili hajní Jaromír Panský a Ferdinand Juda. Juda zastával

---

³⁵⁷ Na hajného Jana Mauritze vzpomíná v rodinné kronice jeho vnuk Alois Mauric. Rodinná kronika Mauricových ze Zálesí, s. 5.

³⁵⁸ TAMTÉŽ.

³⁵⁹ Blíže o tom SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

³⁶⁰ TAMTÉŽ.

³⁶¹ TAMTÉŽ, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

místo mladšího hajného. Hajný Jaromír Panský pocházel z Lenešic, okres Louny. Narozen byl roku 1884. Své vzdělání završil v měšťanské škole. S manželkou Rozálií měli jedno dítě, syna Ladislava. Služné pobíral ve výši 16 500 ročně. Panský od roku 1932 zastupoval javornického hajného, nemocného Josefa Šaláta. Později převzal místo zuklínského hajného po otci Jaromírovi syn Ladislav Panský. Ferdinand Juda pocházel ze Zlaté Koruny. Byl svobodný. Jako mladší lesní hajný pobíral plat 8 460 Kč ročně. Původně byl vyučen truhlářem.³⁶²

Mzdy hajných byly vypláceny Schwarzenberskou pokladnou ve Vimperku vždy na konci měsíce. U výpomocného hajného činil plat 1 200 Kč ročně. K tomu měl jedenkrát za rok nárok na 6 m³ dřeva a dvě menší fůry chvoje. Hajný mohl pobírat mzdu v rozmezí 8 000-18 000 korun ročně, jak jsme mohli vidět na konkrétních příkladech výše.³⁶³ Výdělek hajného byl v porovnání se mzdami lesního dělnictva a čeledi a cenami potravin vysoký. Umožňoval poměrně dobrou životní úroveň, která výrazně zvyšovala prestiž tohoto zaměstnání. K tomu nesmíme zapomenout přičíst deputáty, byt a penzi. Místo nabízelo určité jistoty. Nesmíme také zapomínat na to, že hajný musel dobře reprezentovat svého pána. Stával se jeho vizitkou. Jeho povinností bylo chodit dobře oblečený a upravený. Napomáhala k tomu nám již známá lesnická uniforma. Neměla tedy jen symbolický význam. Vzpomeňme na hajného Mareše z hájenky Zahájenny, když chodil „nepořádně oblečen“.

Všichni hajní působící v revíru Přečín měli československou státní příslušnost. Jejich vzdělání bývalo ukončeno obecnou či měšťanskou školou. Jak jsme viděli, někteří z nich mluvili také německy. Bývali svobodní i ženatí. Ti hajní, kteří měli mužského potomka, se samozřejmě snažili zajistit místo v knížecích službách i pro něho. Nebyl to vskutku takový problém, neboť synové schwarzenberských hajných byli v pořadí žadajících vždy upřednostňováni.

Přímým nadřízeným hajných býval lesní správce. Celý přečínský revír podléhal jednomu správci. Správa přečínského polesí byla podřízena Schwarzenberskému lesnímu ředitelství ve Vimperku.³⁶⁴ Kanceláře lesní správy a byt správce byly umístěny v zámku v Přečíně. Dříve zámek sloužil jako sídlo vrchnostenského úřadu. Lesní správce měl k dispozici lesního asistenta, dva výpomocné hajné a kočího. Ve dvacátých

---

³⁶² Podrobněji SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059. Srov. TAMTĚŽ, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

³⁶³ TAMTĚŽ, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

³⁶⁴ TAMTĚŽ, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

a třicátých letech byli v Přečíně zaměstnáni tito výpomocní hajní: Václav Ira, narozený roku 1878, službu vykonával od roku 1929, a Josef Kaskoun, narozený roku 1913.³⁶⁵

Lesních správců se od roku 1900 do druhé světové války vystřídal několik. V roce 1910 je jako lesní správce v Přečíně uváděn Jindřich Tuma. Po něm nastoupil Jan Koreš, místními titulovaný jako pan „*nádlesní*“.³⁶⁶ Správce Koreš byl z knížecích služeb propuštěn na jaře roku 1931. Již od konce roku 1930 nadřízení prošetřovali jeho úřad. Jako důvod propuštění byl uveden „... *nepořádek v knihách*...“³⁶⁷ Během příprav odprodeje přečínského polesí okresu Strakonice v pozemkové reformě byl Jan Koreš podezírán z udání nesprávného postupu knížecí reže, ačkoli údajně tvrdil, že vždycky hájil její zájmy.³⁶⁸ Naopak místní lidé „*nádlesního*“ Koreše měli dlouho v paměti jako člověka „*dobrého srdce*“.³⁶⁹ Podílel se na místní spolkové činnosti. Finančně ji podporoval. Byl také velkým podporovatelem místních rolníků. Ve dvacátých letech se stal v Přečíně starostou.³⁷⁰ Staré „*báby*“, sběračky chrastí a klestu, měly ze správce Koreše respekt. Marie Kotrbatá na něho vzpomínala takto: „... *jezdil v kočáře na obhlídky, někdy zamával, někdy byl zlej*...“³⁷¹ Po propuštění Jana Koreše byl dosazen na místo lesního správce v Přečíně Ing. Wolfgang Mutzenbauer. Narodil se roku 1901 a ve služebním poměru byl od roku 1925. Pocházel z Hůrky, politický okres Český Krumlov. Vystudoval vysokou školu zemědělskou ve Vídni. Mluvil česky i německy. V době svého působení v Přečíně byl svobodný. Měl zde služební byt. Roční služné pobíral ve výši 20 160 Kč.³⁷² Po Ing. Mutzenbauerovi nastoupil na místo lesního správce Ing. Jan Pinsker. Ve třicátých letech převzal správu polesí lesní asistent Karel Zelenka.³⁷³

---

³⁶⁵ Podrobněji SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

³⁶⁶ Např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

³⁶⁷ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

³⁶⁸ TAMTÉŽ.

³⁶⁹ O Janu Korešovi se zmiňuje v rodinné kronice Jan Rouče z Přečína. Rodinná kronika Roučových z Přečína (nestránkováno).

³⁷⁰ TAMTÉŽ.

³⁷¹ Např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

³⁷² SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

³⁷³ TAMTÉŽ.

5.3.3 Hospodářská krize a vzpoura proti zákazu prodeje palivového dřeva

Hospodářská krize se během třicátých let promítla do všech oblastí průmyslové i zemědělské výroby, lesnictví nevyjímaje. Nejkritičtější byla druhá fáze ohraničená léty 1930-1933, jež se neobešla bez zásahů státu. Ty ostatně ke zlepšení situace příliš nenapomohly. Zemědělské dělnictvo postihla obávaná bída.³⁷⁴ S bídými životními podmínkami se potýkali přirozeně také lidé na Podlesí.

Aby bylo v zimě čím topit, bývalo ve zdejších kraji zvykem, že ženy chodívaly s nůsemi sbírat do knížecích lesů chrástí. Pamětnice Marie Kotrbatá popsala ve svých vzpomínkách také tento nelehký životní úděl. „*Chodilo se s nůškama sbírat suché na topení do lesa, občas nějaká ta soušička se uřízla. Chodili jsme vždycky tak tři až čtyři pohromadě. [...] to není jako dneska. Dneska si ho může člověk koupit. Tenkrát nebyly peníze.*“³⁷⁵

V lednu 1933 zakázala lesní správa v Přečíně místním sbírat a lámat chrástí a dobývat pařezy. To do té doby bývalo za mírný poplatek povoleno. Mnozí tak ztratili jedinou možnost, jak získávat levně topivo. Tento krok schwarzenberské lesní správy vyvolal u lidí velkou vlnu nevole. Reakcí se stalo shromáždění asi 400 lidí z okolních vsí. Početná skupina se vydala do Přečína na lesní správu. Věc se nejvíce dotkal těch, kteří sezónně odcházeli za prací do ciziny. Nebylo co pálit a na uhlí obyčejně nezbyvalo.³⁷⁶

Přesný datum události nevíme, ale stalo se tak některé lednové pondělí roku 1933. Sraz zúčastněných byl ve Vrbici. Odtud se kolem deváté hodiny ranní hromadně vyšlo přes louky směrem k přečínskému zámku. Cestou byl dav zastaven četnickou hlídkou. Vzbouřeným občanům nebylo umožněno postupovat dále. Po nějaké době dohadování hlídka vyzvala rozhořčené občany, aby vybrali několik lidí, kterým bude umožněn vstup do zámku. Vybráno bylo šest zástupců. Ti pak směli s lesní správou vyjednávat. Ostatní se museli vrátit domů. Lidé se však vrátili pouze zpět do Vrbice, kde vyčkávali na poselství svých druhů. Jednání v zámku bylo nakonec úspěšné. Všem, kteří o přiděl paliva žádali, bylo vyhověno. Dříví bylo přidělováno na lístky. Ty

---

³⁷⁴ J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 79. Srov. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 55-56.

³⁷⁵ Např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

³⁷⁶ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 12.

vydávali hajní za 6 Kč.³⁷⁷ Jeden lístek povoloval sběr a lámání chrastí po celý rok. Vzpourey, je-li možné událost tak nazvat, se zúčastnili lidé z Tejmlova, Javorníku, Bošic, Lhoty nad Rohanovem, Rohanova, Benešovy Hory, Peckova, Vlkonic, Vrbice a Miřetic.³⁷⁸

---

³⁷⁷ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 12.

³⁷⁸ TAMTÉŽ. Srov. *A žijí dál...* Sborník dokumentů a vzpomínek na dělnické a komunistické hnutí v okrese Prachatice, Prachatice 1975, s. 137, s. 142.

VI. Světáctví

6.1 Kdo byli světáci

Motto:

„Všecko je marné, neudržím ho! Už se zase umlouvají s Pálovským. Dnes máme pátek, v pondělí se sejdou ve Vacově a vydají se. Celá parta je už prý pohromadě. Půjdou do Čkyně, kde se sejdou s těmi, co se k nim přidají s druhé strany; potom sednou na železnici ke Strakonícům, a odtud rovnou cestou do Chebu. Do Němec mají namířeno, do Sas – kdopak by si pamatoval jména těch míst tam daleko ve světě...“³⁷⁹

Šumavský romanopisec Karel Klostermann popsal, jak na konci devatenáctého století každé jaro muži odcházeli do ciziny hledat práci. Ačkoli jde o dílo literární, autor se od skutečnosti příliš neodchýlil. Faktem je, že když muži z kraje kolem Vacova chtěli odjet do ciziny, museli opravdu do Čkyně, kde je dodnes nejbližší železniční stanice.³⁸⁰

Společenské a ekonomické proměny ve druhé polovině devatenáctého století spjaté s průmyslovou revolucí zasáhly negativně do hospodářského vývoje jižních Čech.³⁸¹ Oblast patřila mezi tzv. hospodářsky typicky nerozvinutá území.³⁸² *„Podkladem jihočeských půd je žulový a rulový masiv, v pánvi budějovicko-třeboňské pak tercierní útvar. Z tohoto důvodu veškeré jihočeské půdy jsou chudší, kterážto odolnost je dále zhoršena poměrně vysokou nadmořskou výškou obdělávané zemědělské půdy, pohybující se od 360 do 700 m nad mořem. Proto v důsledku málo vyvinutého průmyslu, odloučenosti jižních Čech od velkých dopravních komunikací a spotřebních míst, nevyvíjelo se jihočeské zemědělství tak rychlým tempem jako v jiných krajích našeho státu.“³⁸³*

---

³⁷⁹ Karel KLOSTERMANN, *Ecce homo!*, Praha 1941, s. 5.

³⁸⁰ Trať vedoucí ze Čkyně do Strakonice, respektive z Vimperka do Strakonice, byla otevřena 14. října 1893. Např. Vladislav ŠLÉGR, *Lokálka údolím Volyňky. 110 let železniční tratě Strakonice – Vimperk*, Vimperk 2003, s. 11.

³⁸¹ Např. *Soubor hospodářských opatření, o něž usilují jižní Čechy*, Nákladem Národohospodářského sboru jihočeského, Blatná n. d., s. 52 uvádí: „Nevýhodné poměry obilnářské a velké plochy dosud málo využité půdy v již. Čechách zavinyly již před válkou [rozumí se před první světovou válkou (1914-1918)] vyliďňování jihočeských oblastí a hromadný útek do sousedních krajů.“

³⁸² O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 85.

³⁸³ František HAMERNÍK, *Jihočeské zemědělství*, in: SIA, *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938, s. 239 (kapitola VI. Zemědělství a lesnictví).

Důsledkem tohoto stavu byl jev sezónního vystěhovalectví.³⁸⁴ Obyvatelé jihočeských okresů byli nuceni v jarních a letních měsících jít hledat obživu jinde, za hranice své země.³⁸⁵ Nejčastěji odcházeli do Rakouska, Německa, Francie, řidčeji do Belgie nebo do zámoří. Ročně odcházela jedna pětina až jedna polovina pracovních činného obyvatelstva. Šumavské a pošumavské okresy se staly rezervoárem pracovních sil pro německy mluvící země, zejména pro Dolní a Horní Rakousko, ale také pro Štýrsko nebo Sasko. Největší sezónní odliv obyvatel zaznamenávaly soudní okresy Volyně a Vimperk, tj. kraj šumavského Podlesí. Z okresu Volyně odcházelo každým rokem až 2 264 osob, tj. 92 ‰. Podle jiných přepočtů z 1 000 obyvatel ročně odcházelo kolem 80 osob.³⁸⁶ Typickou oblastí bývalo Stašsko a okolí Vacova. Jde tedy o studované území. Je proto zapotřebí, abychom se u sezónního vystěhovalectví zastavili.³⁸⁷

Druhá polovina devatenáctého století je epochou, kdy se v Pošumaví rodí svérázná skupina, tzv. „světáku“.³⁸⁸ Profesně šlo nejčastěji o zedníky, fasádníky, štukatéry, stavební dělníky, tesaře, cihláře nebo pomocné dělníky na stavbách železnic a cest. Mnohdy „Podlešáci“, jak byla také jinak skupina zdejších obyvatel nazývána, pracovali v dolech. Nesmíme však zapomínat na světový věhlas českých muzikantů. O hudebníky měly zájem především cirkusy. Místa nenabízely jen pro muzikanty, ale také potřebovaly pomocné síly ke stavění a rozebírání stanů. Dalším možným zdrojem příjmů v cizině býval podomní obchod. Hledat práci do sousedních zemí neodcházeli jen muži. Ženy nacházely uplatnění v textilních továrnách, nejvíce v Sasku, nebo jako nádenice na stavbách.

Život světáků býval poněkud svérázný. Na jaře v partě odešli a vraceli se před zimou. Doma, často v bídých podmínkách, zůstávaly ženy s dětmi. Skupinky byly tvořené obvykle světáky z několika sousedících vsí. Odchod i návrat býval společný.

---

³⁸⁴ Antonín BOHÁČ, *Obyvatelstvo v Československé republice*, in: Jiří HORÁK, Karel CHOTEK, Jindřich MATIEGKA, *Československá vlastivěda*, řada druhá, sv. *Národopis*, Praha 1936 (1937), s. 1-96, údaj ze s. 34 uvádí: „Úbytkem obyvatelstva byly na českém jihu postiženy již také okresy poměrně řídko osídlené, s méně než 50 obyv. na 1 km², o nichž lze předpokládati, že populační tlak nemohl v nich býti tak velký. Příčin, proč vylidňování venkova stalo se především problémem jihočeským, jest mnoho: chudoba kraje, drsné podnebí, nepříznivé intenzivnějšímu zemědělství, nedostatek průmyslu a nepříznivé podmínky pro jeho vybudování následkem velké vzdálenosti od uhelných ložisk, drahá doprava a nedostatek komunikací a posléze od dávných dob příliš velké rozšíření velkostatku, které od mnohých se považuje za speciální příčinu jihočeské emigrace.“

³⁸⁵ Jaromír KORČÁK, *Vylidňování jižních Čech. Studie demografická*. Knihovna Spolku péče o blaho venkova, sv. 2., Praha 1929.

³⁸⁶ O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 85-86.

³⁸⁷ TAMTĚŽ, s. 85. Srov. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 165.

³⁸⁸ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 165.

Jiří Zálaha popsal život světáků takto: „*Způsob života světáků lze charakterizovat jako život ze dne na den, bez delších perspektiv a cílů. Zdánlivá lehkost, s jakou přijímali nejrůznější sociální a politické proměny a s jakou se dovedli prosadit v osobité duchovní a hmotné kultuře, byla jen výrazem lability hodnot prchavých okamžiků, z nichž sestával jejich svět.*“³⁸⁹ Jde o velice výstižné podání. Světácký život musíme rozhodně chápat jako nelehký. Neustálé potýkání se s nouzí, odloučení od rodiny, život v cizím prostředí, těžká práce apod. Často se někteří domů již nevrátili, neboť riziko smrtelného úrazu vzhledem k jejich zaměstnání bylo vysoké. Výjimkou nebyly závaly v dolech či při výkopových pracích. Nestálost hodnot se často projevovala bezhlavým utrácením těžce vydělaných úspor. Mnohdy světáci doslova propili po hospodách celý svůj výdělek již cestou domů. Jejich podzimní návrat býval spojován s hospodským veselím. Samozřejmě, že někteří měli potřebu určité okázalosti. Tak se také stávalo, že se světáci v šenku předháněli, kdo koho přeplatí. Hlavně těm, kteří po celý rok zůstávali doma, bylo potřeba ukázat, že pánem jsem teď já. Já mám peníze... Ovšem často to končovalo zcela prázdnými kapsami. Následovalo vždy trpké procitnutí, klam oněch prchavých okamžiků. V zimních měsících světáci odpočívali, či upravovali za nastřádané peníze svá stavení. K jaru se obyčejně už zase peněz nedostávalo, a tak nezbyvalo nic jiného, než opět vyrazit do světa za „lepším“. Doma práce nebylo, leda v knížecích lesích. Výdělek za ni nebyval velký a ti, kteří měli možnost poznat výši mezd ve „světě“, se k ní často vraceli jen velmi obtížně.³⁹⁰

6.2 Světáci v kraji pod Javorníkem

Krajina kolem Javorníku – Vacovsko, Zdíkovsko a Stašsko – nebyla nikdy bohatá. Souvisí to především s tamější nadmořskou výškou, jež se pohybuje kolem 700 m n. m., a podnebím. To bylo popsáno v samostatné kapitole. Navíc bylo problematické vlastnictví půdy. Vzhledem k charakteru krajiny už tak poměrně malé množství zemědělsky využitelné půdy bylo rozděleno mezi vysoký počet maloročníků, domkářů a chalupníků. Vedle toho existoval velký počet rodin zcela nemajetných. Chudá, malá pole a drobná domácí řemesla nemohla místní obyvatele uživit. Kraj Šumavy a

---

³⁸⁹ J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 165-166.

³⁹⁰ Např. Vlastimil VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, Plzeň 1989, s. 157. Srov. SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 7-8. Dále srov. např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

Pošumaví je proslulý výrobou celé řady dřevěných výrobků, jako např. dřeváků, košíků, hrábí, košťat, nebo šindele či dřevěného drátu. Dnes je obdivujeme v regionálních muzeích. Vídáme je na starých fotografiích.³⁹¹ Řemesly ze „staré Šumavy“ se zabývá bezpočet publikací.³⁹² Nelze však přehlížet fakt, že po dlouhá období zůstávala domácká řemesla a domácká výroba pouze doplňkem obživy. Týkalo se to zejména zimních měsíců. S příchodem jara museli lidé ze Šumavy a Podlesí jít hledat obživu jinam – do světa.

Počátkem devatenáctého století bývalo „chození do světa“ spíše výjimkou. Hledat práci v cizině odcházeli především jednotlivci. Šlo nejčastěji o vandrovní tovaryše a podomní obchodníky. Podomní obchod, kdy muži chodili tzv. „*hauzírem*“,³⁹³ tj. s nůsí na zádech dům od domu, spočíval v prodeji výše uvedených dřevěných výrobků z domácké výroby. Mimo to se prodávaly přebytky zemědělské výroby – drůbež, vejce, výrobky z mléka apod. Nemuselo být vždy pravidlem, že vše se odnášelo prodat za hranice. Podomní obchodníky ze Šumavy bylo možné potkat i ve vnitrozemí. Změnu přinesla druhá polovina devatenáctého století a nemalé společenské přeměny, které výrazně postihly jihočeský venkov.³⁹⁴ Právě v tomto období začaly do kraje Pošumaví pronikat zprávy o poptávce po pracovních silách v sousedních zemích. S největší pravděpodobností se šířily právě od podomních obchodníků a tovaryšů. Byla vyslovena domněnka, že světáctví má svůj vznik v pošumavské obci Stachy, bývalý soudní okres Kašperské Hory.³⁹⁵ Nebudeme zřejmě od pravdy daleko, neboť Stachy bývaly v porovnání se ostatními obcemi soudních okresů Kašperské Hory, Vimperk a Volyně v sezónním vystěhovalectví vždy na prvním místě. Od jara do zimy bývala vesnice téměř „*vyliďněna*“.³⁹⁶

Do světa se odcházelo ve skupinách, výstižněji řečeno v partách. Parta mívala určitou organizaci. V čele stál parťák, který každé jaro svolával své druhy. Jeho hlavním úkolem bývalo zajistit pokud možno dobrou práci a vyjednat platové podmínky. Musel tudíž ovládat, samozřejmě v rámci vlastních možností, jež bývaly často dosti omezené, cizí jazyk. V tomto ohledu se na něho valná většina jeho party musela spolehnout. Samozřejmě šlo u parťáků také o zkušenosti. Parta mívala jednoho stálého parťáka. U muzikantů stejnou funkci zastával kapelník. Místo parťáka nebo kapelníka se často

---

³⁹¹ Např. Zdeněk ROUČKA, *Tenkrát na Šumavě. Fotografie 1929-1939*, Plzeň 2009.

³⁹² Podrobněji V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 51-157.

³⁹³ František KLIMEŠ – vlastivědný popis Vacovska (nevydaný rukopis), s. 26.

³⁹⁴ Podrobněji J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 165.

³⁹⁵ Blíže o tom J. DYK, *Popis politického okresu Strakonického*, díl I.

³⁹⁶ Např. O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*, s. 87.

dědíváno z otce na syna. Party světáků mívaly poměrně malý, za to však poměrně stálý, počet členů. Pohyboval se v rozmezí deseti až patnácti osob. Parta měla svého hospodáře, který dohlížel na peníze. Ty se ukládaly do společné kasy. Hradila se z nich vydání na cestu, ubytování, stravu apod. Na každý týden býval hospodářem ustaven někdo jiný. Než se světáci vydali na cestu zpátky k domovu, nashromážděné peníze si rozdělili. Někdy bývala v partě žena. Jejím úkolem bylo pro ostatní vařit, prát, starat se o byt nebo zašívát šatstvo. Žena putující s partou byla většinou manželkou jednoho z členů. Svobodné ženy mezi skupinkou samých mužů často ztrácely na cti.³⁹⁷

Doma zůstávali pouze staří lidé, ženy, děti a hrstka majetnějších občanů. Konkrétně to vypadalo tak, jak zaznamenal ve dvacátých letech vrbický kronikář Jan Daňha v obecní kronice. Obec měla tehdy 53 popisných čísel. Mezi obyvateli převažovali chalupníci a domkáři. Každý vlastnil v průměru 10 strychů polí. Ke dvěma číslům náleželo 40 strychů a pouze k jedinému 80 strychů. „*Skoro všichni chalupníci a domkáři jsou zedníci, kteří si musí výdělečnou práci přivydělávat. Neboť většina těch hospodářství nevynáší toho tolik, aby to stačilo k živobytí. [...] už kolem roku 1865 jezdili tři nebo čtyři zedníci na práci do Glogvic v Rakousích.*“³⁹⁸

Počátky světáctví v kraji klade Jan Daňha do doby po prusko-francouzské válce. „*Po prusko-francouzské válce, když se počal průmysl v Německu rozmáhat, začalo [se] sezónní vystěhovalectví i z naší obce jako z mnoha jiných okolních obcí rozmáhat. [...] Poslední léta před [první světovou] válkou bývala naše obec opuštěna skoro ode všech práce schopných mužů a žen. V březnu odjížděli zedníci do všech koutů Německa a Vídně a s sebou brávali škole odrostlé hochy do učení. Některý vzal s sebou i ženu nebo sestru, které na stavbách nádeničily. Tím se stávalo, že zůstalo ve vsi jenom několik mužů a starších žen s malými dětmi.*“³⁹⁹ Sezónní vystěhovalectví dosáhlo podle slov kronikáře ve Vrbici a v okolních vsích nejvyššího stupně v době před rokem 1914. Hledat práci v cizině neodcházeli už jen muži, jak bylo uvedeno výše, ale i ženy a mladí chlapi. Kolik žen či hochů přibližně s partou odcházelo, to přesně nevíme. Podle výsledků sčítání lidu v roce 1910 měla Vrbice 371 obyvatel. Pro zajímavost – obec měla tehdy pouze 50 domů. Z celkového počtu obyvatel žilo ve Vrbici 176 mužů a

---

³⁹⁷ Např. J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*, s. 165-166. Srov. V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 156-157.

³⁹⁸ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 6.

³⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 7.

195 žen.⁴⁰⁰ Z toho více než čtvrtina ročně odcházela „do světa“. Jan Daňha píše: „... až do světové války odjíždělo nejméně 65 mužů a hochů a asi 40 žen a děvčat. Ti všichni pracovali v cizině na stavbách, v cihelnách a v továrnách. Nebyl to nikterak pěkný život, když musel muž opouštět rodinu na osm až deset měsíců.“⁴⁰¹

Výdělky v cizině byly dobré. Umožňovaly lidem z Podlesí zlepšovat životní úroveň. Mnohý Podlešák si po několika letech „chození do světa“ mohl za nastřádané peníze koupit chalupu i s polem. Nejlépe placení bývali fasádníci. Čeští fasádníci se stali v cizině, zejména ve Vídni, proslulými. Plat fasádníka v Německu před první světovou válkou činil 1 marku a 10 feniků na hodinu. Velmi slušný plat pobírali i zedníci, 45-75 feniků na hodinu. Nejméně byla placená nádenická práce žen na stavbách, pouze 30 feniků na hodinu.⁴⁰² „Tehdy si mohl zedník přes léto tolik nahospodařit, že mohl s prvními mrazy domů odejít a celou zimu s rodinou slušně žít.“⁴⁰³

Světácký život měl samozřejmě i své stinné stránky. Ne každý dokázal s rychle naspořenými penězi svědomitě a zodpovědně naložit. O veselých návratech světáků do rodné domoviny bylo již psáno. Kronikář Daňha je také zmiňuje: „S příchodem světáků bývalo na celém Pošumaví veselo! Tu bývalo v hospodách živo a všichni obchodníci dělávali dobré obchody.“⁴⁰⁴ Někteří po návratu domů nelehce vydělané peníze vesele propíjeli nebo prohrávali v kartách. „Mnoho bylo těch, kteří se naučili karbanit a pít...“⁴⁰⁵ Mimo to si světáci rychle oblíbili lepší život: „Lidé si zvykli na lepší život, proto nechtěl nikdo doma zůstat...“⁴⁰⁶ Lepší život ale v tom smyslu, že od návratu domů až do jara nemuseli světáci pracovat. To, co světáci zažívali při práci v cizině, lze jen stěží nazývat lepším životem. Často se potýkali s ponižováním a nenávisť ze strany domácího obyvatelstva (domorodců). Cítili se proto (více či méně) méněcenní. Ale o to více si doma na Podlesí hrávali na pány a ukazovali všem, jak dobře se mají. Byl to ale jen klam. Klam okolí, klam sebe sama. Jan Daňha sám několikrát ve světě byl a do kroniky zapsal svou vzpomínku: „I já pisatel těchto řádek

---

⁴⁰⁰ SOkA Strakonice, Sčítání lidu 1910, inv. č. 3179, sign. 3/P, sčítací operáty Přečín, Miřetice, Vacov, Vrbice, kart. 1307.

⁴⁰¹ SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 7.

⁴⁰² TAMTÉŽ, s. 8.

⁴⁰³ TAMTÉŽ.

⁴⁰⁴ TAMTÉŽ.

⁴⁰⁵ TAMTÉŽ., s. 7.

⁴⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 8.

pracoval jsem několik roků v Německu. Byl to psí život časem! Na mnoha místech byli naši lidi nenáviděni a spíláno jim od domácího dělnictva.“⁴⁰⁷

Světáctví pošumavských zedníků začalo ustávat se vznikem Československa. Velké množství pracovních příležitostí začala poskytovat Praha, kde panoval poměrně čilý stavební ruch. Party zedníků a tesařů jezdily nyní tam. Do ciziny se vydávali už jen občas jednotlivci.⁴⁰⁸ Sezónní vystěhovalectví zákonitě musely ukončit mnichovské události v roce 1938 a přicházející válka. Politická situace v poválečných letech udělala za světáctvím definitivní tečku. Napříště již zůstalo jen ve vzpomínkách pamětníků a jejich potomstva. Uzavřela se pozoruhodná epocha dějin šumavského Podlesí.

6.3 Cirkusáci

Práce u cirkusu bývala vedle stavebních prací dalším velice vyhledávaným zaměstnáním světáků z Podlesí. Cirkusy potřebovaly nejen pomocné síly, ale také kvalitní hudebníky, o které v Pošumaví nebyla nouze. U cirkusu se uplatnili lidé nejrůznějších profesí včetně nevyučených. Cirkusáci⁴⁰⁹ se mezi světáky objevovali už v poslední čtvrtině devatenáctého století. Nejvíce jich však bylo v době před první světovou válkou a v době naší první republiky. Zedníci po válce hledali práci v cizině už jen stěží. U cirkusů však poptávka byla stále. Na konci prvního desetiletí dvacátého století z kraje kolem Vacova odcházelo k cirkusům každoročně přes 500 lidí.⁴¹⁰

Cirkusáci odcházeli do světa v podobných skupinkách jako jiní světáci. Rozhodné slovo měl vždy parťák – kapelník nebo stanmistr. Většinou už míval během zimy zprávy, kolik lidí má s sebou na jaře přivést. Pošumavský Vacov býval známý tím, že vždy počátkem prosince okolo sv. Mikuláše, kdy se zde slaví pouť, se nabíralo k cirkusům. Jak toto probíhalo, si můžeme představit na základě vzpomínek, které zachytil publicista Jan Chmelík v reportáži „*Životní příběhy devadesátníků*“⁴¹¹ otištěné v Prachatickém deníku. Podařilo se mu zaznamenat vzpomínky cirkusáků Bohumila

---

⁴⁰⁷ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 8.

⁴⁰⁸ Podrobněji F. KLIMEŠ – vlastivědný popis Vacovska, s. 28.

⁴⁰⁹ O cirkusácích pojednává mnoho publikací věnovaných regionální historii. Např. Jaroslava SUCHÁČOVÁ – Jiřina HELÍŠKOVÁ – Ludmila HROMÁDKOVÁ, *Strašín 1254-2004. Ze starobylých končin Šumavy*, Strašín 2004, s. 27-28. Srov. např. František MANDÁK, *Stachy. Nahlédnutí do minulosti*, Stachy 2004, s. 17.

⁴¹⁰ Např. F. KLIMEŠ, – vlastivědný popis Vacovska, s. 28. Srov. F. MANDÁK, *Stachy*, s. 17.

⁴¹¹ Jan CHMELÍK, *Když kapelníci a celmajstři o mikulášské pouti ve Vacově naháněli k cirkusům. Životní příběhy devadesátníků* (dále jen *Když kapelníci*), Prachatický deník, 4. prosince 2004.

Daňhy z Benešovy Hory a Jana Skopečka. Podle jejich vzpomínek býval zájem o práci u cirkusu veliký, a proto zájemci rádi přidali peníz do kapsy parťáka s nadějí, že právě je si vybere. Rozhodujícím faktorem se u muzikantů stal především jejich um. Kromě muzikantů se u cirkusů uplatnili zejména kováři nebo sedláři. Sedláři opravovali celtovinu ze stanů. Mimoto spoustu mužů jezdilo s cirkusem jako tzv. „tentáci“.⁴¹² Hlavní náplní práce tentáků bylo stavění cirkusových stanů. Na tentácké party dohlíželi stanmistři, neboli celtmajstři.⁴¹³

U cirkusů se ze šumavských světáků stávali světáci v pravém slova smyslu, neboť s cirkusem projeli mnoho zemí, viděli moře a navštívili nespočetně cizích krajů. Z nejznámějších cirkusů, kde naši světáci uplatňovali svůj um, jmenujme, např. Kludsky, Krone, Hagenbeck, Globus nebo Amar.⁴¹⁴

---

⁴¹² J. CHMELÍK, *Když kapelníci*.

⁴¹³ TAMTÉŽ.

⁴¹⁴ Např. J. SUCHÁČOVÁ – J. HELÍŠKOVÁ – L. HROMÁDKOVÁ, *Strašín 1254-2004*, s. 27. Srov. F. MANDÁK, *Stachy*, s. 40-54.

VII. Statek, lidé a Velká válka

Cílem kapitoly je předložit určitý nástin událostí první světové války, jak ovlivňovaly život venkovských lidí⁴¹⁵ v Podhůří Šumavy.⁴¹⁶ Válečné útrapy se dotkly všech. Jejich důsledky po dlouhý čas doznívaly. Atmosféru první světové války dokonale vystihují následující slova: „... byla překvapivějším zásahem do všedního života miliónů než druhá světová válka.“⁴¹⁷

7.1 Velká válka (1914-1918)

Napjatá situace v Evropě na přelomu devatenáctého a dvacátého století vyústila ve světový válečný konflikt nazývaný jako „Velká válka“.⁴¹⁸ Dlouhodobé neshody mezi velmocemi vystupňoval sarajevský atentát.⁴¹⁹ Habsburská říše s podporou německého císaře Viléma II. nastalé situace využila k vyhlášení války. Rakousko-Uhersko vyhlásilo dne 28. července 1914 válku Srbsku, které nepřistoupilo na podmínky předloženého ultimáta. Válečný konflikt byl rozpoután. Agresivní a sebevědomé Německo vstoupilo do bojů na dvou frontách. Válka měla proběhnout „bleskově“. Když po vyčerpávajících bojích na řece Marně zkrachoval Schlieffenův plán a Němci se museli stáhnout, bylo

---

⁴¹⁵ Srov. Emilie FRYŠOVÁ, *Jihočeská Blata*, Praha 1913; J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury I(1)*; Jitka STAŇKOVÁ, *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska*, Praha 1987; J. PETRÁŇ a kol., *Dějiny hmotné kultury II(1)*; Josef HOLEČEK, *Naši*, 1-10, Praha 1910-1930; Emil DROBIL, *Jihočeské dítě*, České Budějovice 1927; Karel WEIS, *Český jih a Šumava v písni 1-15*, Praha 1928-1941; *Československá vlastivěda*, řada 2, *Národopis*, Praha 1936; *Československá vlastivěda III. Lidová kultura*, Praha 1968; Václav MENCL, *Lidová architektura v Československu*, Praha 1980; Václav FROLEC – Josef VAŘEKA, *Lidová architektura. Encyklopedie*, Praha 1983; J. ZÁLOHA, *Šumava od A do Z*; Svatopluk VODĚRA – Josef ŠKABRADA, *Jihočeská lidová architektura*, České Budějovice 1986; Antonín ROBEK – Josef VAŘEKA a kol., *Jihočeská vlastivěda. Národopis*, České Budějovice 1987; V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*.

⁴¹⁶ Pro české země, pro oblast Šumavy, srov. J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 146 uvádějí: „Podle šetření komisařů ministerstva zemědělství v roce 1898 pracovali zemědělci v šumavském podhůří jen menší část roku, neboť počet nepracovních dnů, včetně nedělí, svátků a období vegetačního klidu, dosahoval každoročně počtu 195-200. Naproti tomu v úrodných oblastech polabské nížiny mohli pracovat o více než sto dnů v roce více, což se samozřejmě odrazilo i na výnosech usedlostí.“ Srov. *Bericht der k. k. Gewerbe – Inspektoren über die Heimarbeit in Österreich*, Wien 1900.

⁴¹⁷ Miroslav HONZÍK – Hana HONZÍKOVÁ, *1914/1918. Léta zkázy a naděje*, Praha 1984, s. 1.

⁴¹⁸ Až do druhé světové války se používalo pro válečný konflikt z let 1914-18 označení „Velká válka“. Např. Pavel BĚLINA – Jiří KAŠE – Jan P. KUČERA, *České země v evropských dějinách. Díl třetí 1756-1918* (dále jen *České země v evropských dějinách*), Praha – Litomyšl 2006, s. 352.

⁴¹⁹ Srov. Jiří PERNES, *Život plný nepřátel aneb Život a smrt Františka Ferdinanda d'Este*, Praha 1995; TÝŽ, *František Josef I. Nikdy nekorunovaný český král*, Praha 2005.

v tu chvíli jasné, že válka bude mít trvání několik let. Kdo by však tušil, že čtyři dlouhé roky...⁴²⁰

Válka obyvatele českých zemí překvapila. Válečné řešení sarajevské krize nikdo neočekával. Známe je setkání Tomáše G. Masaryka, Antonína Švehly a Františka Staňka v Karlových Varech. Na schůzce byl vyhodnocen stav věcí jako nepřilíš závažný. Výsledek jednání bývá spojován s heslem: „*Z tohoto mraku nezaprší.*“⁴²¹ O to překvapivějším se stalo vyhlášení mobilizace dne 26. července 1914.

S tímto datem se pojí místní událost. Na Javorníku byla na 26. července 1914 naplánována schůze Národní jednoty pošumavské s pozvaným hostem, spisovatelem Karlem Klostermannem. Cílem schůzky mělo být zahájení stavby rozhledny na vrcholu hory. Po schůzi měla následovat slavnost na místě vybraném pro rozhlednu. Nastalé události jednání přerušily. I přes velké rozrušení část zúčastněných na vrchol vystoupala a vyslechla projev spisovatele. K zahájení stavby ale nedošlo. Rozhlednu na vrcholku šumavského Javorníku se podařilo zbudovat až roku 1938, opět v roce pro české dějiny osudovém.⁴²²

Po vyhlášení války byla zavedena válečná opatření. Bylo vyhlášeno stanné právo. Už během prvních měsíců války se projeví problémy s adaptací rakousko-uherského hospodářství na válečné poměry. Důsledkem byl nárůst státního dluhu. Odchod vojáků na frontu a zvýšená potřeba pracovních sil vedla k častějšímu zaměstnávání žen a dětí.⁴²³ Porodnost během válečných let klesla o polovinu.⁴²⁴

V průběhu války došlo k zavedení přidělového systému. Jako reakce na tento stav vznikl černý trh. Prudký růst cen zboží nastal zejména po hladové zimě 1916-1917. Šlo o následek všeobecné neúrody v roce 1916. Léto bylo vlhké a deštivé. Obilí a brambor se sklídilo velmi málo. Po neúrodném létě přišla tuhá zima. Sněhu nebylo tolik, ale udeřily velké mrazy, zvláště v lednu 1917. Ceny potravin, šatstva a paliva prudce vzrostly. Obce musely odevzdávat povinné dávky obilí a dobytka rekvizičním komisím. Odevzdávalo se na základě výpočtů na osobu z každého stavení. Ponecháno bývalo jen množství potřebné k osetí a ke skromné obživě.⁴²⁵

---

⁴²⁰ P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 352-358.

⁴²¹ TAMTÉŽ, s. 373.

⁴²² Např. Oto KASKOUN, *Toulky Šumavou*, Sušice 1999, s. 69-70. Srov. F. MANDÁK, *Stachy*, s. 62-63.

⁴²³ Podrobněji P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 373.

⁴²⁴ J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 222.

⁴²⁵ Podrobněji k tomuto P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 376-377. Jak se první světová válka promítla do životů venkovských obyvatel v Pošumaví a nejen tam popisuje mnoho publikací zabývajících se regionálními dějinami, např. František MANDÁK, *Čtení*

Sedláci a rolníci zapojení do černého trhu si brzy vysloužili nelichotivého označení „*keřas*“.⁴²⁶ Mezi zbožím se nedostávalo především petroleje, svíček, mýdla, cukru, soli, kávy, čaje nebo koření. Mouka se vydávala na tzv. mlecí lístky. Dovážené cizokrajné potraviny zmizely úplně. Když Marie Kotrbatá z Vrbice vzpomínala na své dětství prožité za první světové války, nezapomněla na okamžik, kdy jako školačka měla za úkol cestou ze školy přinést domů láhev petroleje. Jako poctivá žačka ráno spěchala do školy. Odpoledne se na ní petrolej už nedostal. Obchodník, který jej vydával, ji odbyl tvrzením, že praskla obruč na sudu a všechen petrolej se rozlil. Nebyla to pravda. Zbytek prodal „pod pultem“.⁴²⁷

Přes veškeré útrapy, které válka s sebou přinášela, lidé postupně přivykali „*válečné každodennosti*“.⁴²⁸ Největší problém venkovanům činila nařízení povinných dávek, jež vydávala okresní hejtmanství. Ale i ta se později dařilo poměrně dobře obcházet. Odevzdávat se muselo obilí, maso, máslo, sádlo apod. Vymýšlely se různé skrýše, kam úrodu a potraviny uschovat, neboť vesnice obcházely rekviziční komise. Pro potřeby válečného průmyslu se zabíraly také kovy. Rekvírovaly se kostelní zvony a píšťaly z varhan.⁴²⁹ V rámci úsporných opatření byl od 1. května 1916 zaveden letní čas. Na zimní se měnil 30. září.⁴³⁰

Válečná léta na venkově podrobně zachytil malenický kněz František Špalek ve vlastní kronice jeho rodné obce Žár u Vacova. V kronice srovnává válečný život ve městech a na vesnici. Podle jeho slov bývalo na venkově lepší vyžití. Doslovně píše: „*Zle bylo ve městech, kde nebylo co koupiti nic než na lístky a toho bylo málo. [...] Na vsích bylo přece lépe...*“⁴³¹ Veškeré zboží se dostávalo na přiděl. Přídělové lístky se vydávaly podle pracovní zátěže. O málo větší přiděl dostávali těžce pracující. Denní spotřeba potravin a ostatního přidělového zboží byla úředně vyměřena dle počtu členů rodiny. Mezi lidmi se velmi rychle vžily názvy pro jednotlivé lístky: „... *moučenky, kávenky, masenky, mléčenky, cukřenky, tabačenky a kodž ví jaké všechny enky...*“, jak dodává farář Špalek.⁴³² Nedostávalo se ani piva. Přidělovalo se jen ve velmi malých

---

o minulosti Zdíkova, Zdíkov 2002, s. 139-144. Srov. např. Josef HARTL, *Čestice sedmsetpadesátileté. Historie a současnost obce na šumavském Podlesí*, Čestice 1993, s. 45-46.

⁴²⁶ Např. P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 376-377.

⁴²⁷ AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15.7.2002. Srov. např. F. MANDÁK, *Čtení o minulosti Zdíkova*, s. 141-142. Dále srov. Josef HARTL, *Čestice sedmsetpadesátileté*, s. 45; Milada SEKYRKOVÁ, *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006.

⁴²⁸ J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 143-145.

⁴²⁹ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvvedena, kronika obce Žár, s. 80.

⁴³⁰ F. MANDÁK, *Čtení o minulosti Zdíkova*, s. 141.

⁴³¹ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvvedena, kronika obce Žár, s. 80.

⁴³² TAMTĚŽ.

dávkách. Kvůli nedostatku obilí se omezovala výroba sladu. Tabák byl samozřejmě také vzácností. Býval směňován za mouku či chléb.⁴³³

Největší strastí bývaly rekvizice. Rekviziční komise doprovázely vojenské hlídky. Prohledávala se celá stavení včetně hospodářských objektů. Lidé své zásoby ukrývali, kam jen mohli. Schovávalo se do kamen, zakopávalo do země, v zimě se sudy s obilím zavalovaly do závějí. František Špalek připojuje poznámku: „*Měli pěkný skryšše doma...*“⁴³⁴ Nápaditost venkovských obyvatel jak oklamat rekviziční komisi dokresluje příslovím: „*Sedlák je šelma velká, ošulil komisníka.*“⁴³⁵

V těžkých létech války ke slovu přišla i lidská závist. Ne zřídka se stávalo, že soused udal souseda. Komise pak vše zabavila a „provinilcům“ udělila vysokou pokutu. Situace samozřejmě přála keřasům. Ti často prodávali zboží mnohem draž, než bývala maximální cena. Lidé v nouzi byli ochotni zaplatit čímkoliv. Často platili „*rodinnými skvosty*“.⁴³⁶ Prodávali se řetízky, hodinky nebo šatstvo.

Válečná léta zaznamenal též vrbický kronikář, bývalý starosta a obchodník Jan Bártík. I on vylíčil strasti, které lidé měli s rekvizicemi. To, jak občané trpěli všeobecným nedostatkem, komentuje slovy: „*Nedostatek ve všem...*“⁴³⁷ Ceny obuvi a oblečení během války dosahovaly závratných částek. Jan Bártík píše: „*... pár bot ženských 300 K, mužských 300-400 K, šaty mužské 2 000 K, klobouk 300-500 K.*“⁴³⁸ Velmi draho se prodával dobytek. Podle kronikáře Bártíka stál pár volů 20 000 K, kravka pak 10 000 K. „*Byla to velká drahota.*“⁴³⁹ Bártíkův pokračovatel, kronikář Jan Daňha, věnoval Velké válce také vzpomínku. Dává válečná léta do souvislosti s předválečným sezónním vystěhovalectvím. Píše: „*Kdo nějaký krejcar zaspořil [myšleno prací v cizině], ten jej válkou pozbyl.*“⁴⁴⁰

Života dětí v době války si povšiml a pro další generace zaznamenal farář Špalek. V důsledku obecného nedostatku děti trpěly podvýživou. František Špalek ale uvádí ještě jeden, podle jeho slov závažnější, problém, a to nedostatek výchovy. „*... a hlavně scházela výchova. Nebyl tu otec, matka prací znavená neměla ani času věnovati se*

---

⁴³³ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvědlena, kronika obce Žár, s. 85.

⁴³⁴ TAMTÉŽ, s. 82.

⁴³⁵ TAMTÉŽ.

⁴³⁶ TAMTÉŽ.

⁴³⁷ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvědlena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 2.

⁴³⁸ TAMTÉŽ.

⁴³⁹ TAMTÉŽ.

⁴⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 8.

dětem a s nevychovanými dětmi bylo zle doma i ve škole.“⁴⁴¹ Rodiny, které na tom byly existenčně nejhůře (otec byl na frontě), dostávaly měsíčně státní podporu. Po padlých vojácích, otcích od rodin, dostávali pozůstalí rentu (vdovskou i sirotčí).⁴⁴²

7.2 Muži ve válce

Čeští vojáci neprojevovali od počátku zájem o vítězství Rakouska-Uherska. Přirozeně se množily pokusy vyhnout se narukování. Muži se snažili před odvodní komisí předstírat nejrůznější nemoci. Snaha vyhnout se válečným hrůzám pokračovala i na frontě. Častá bývala úmyslná zranění, např. průstřel ruky přes kus chleba, aby se do rány nedostal střelný prach a škodlivé zplodiny. Z pozic německy smýšlejících důstojníků byl český voják téměř vždy podezírán z ulejšvácství. Mimoto mu byla přisuzována role velezrádce.⁴⁴³

Ve Velké válce se účastnilo přibližně 1,4 milionu českých mužů. Padlo odhadem asi 300 000 Čechů. Přesný počet není možné zjistit přesně, neboť padlí nejsou registrováni v civilních matrikách.⁴⁴⁴ Přesný počet mužů, kteří narukovali z Přečína a okolních obcí neznáme. Můžeme jen odhadovat. Co však víme zcela přesně, jsou počty padlých. Existuje též přehled legionářů podle obcí (Tab. 12).

Kdybychom přepočítali poměr počtu padlých k počtu narukovaných, vyjde válečná úmrtnost ve výši zhruba 21 %. Za předpokladů, že byl tento poměr všude přibližně stejný, můžeme dopočítáním udělat velmi orientační odhad počtu vojáků narukovaných z jednotlivých vesnic. (Tab. 12).

První mobilizační vyhláška z 26. července 1914 povolávala ke zbrani všechny muže do 37 let. O dva dny později byla vyhlášena všeobecná mobilizace. První odchody mužů na frontu komentuje František Špalek v žárské kronice slovy: „*Smutné bylo to loučení [...], ale byla tu ještě útěcha, že nyní válka dlouho trvati nemůže a nebude.*“⁴⁴⁵ V průběhu dalších válečných let byly mobilizovány starší ročníky (muži ve věku 39-41 let). V roce 1917 došlo na povolávání nejmladších. Do války museli odejít branci

---

⁴⁴¹ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvědlena, kronika obce Žár, s. 85.

⁴⁴² TAMTÉŽ.

⁴⁴³ Např. J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 140. Srov. P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 374.

⁴⁴⁴ Vladimír SRB, *Tisíc let obyvatelstva českých zemí*, Praha 2004, s. 205-206.

⁴⁴⁵ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvědlena, kronika obce Žár, s. 85.

ve věku 18-20 let.⁴⁴⁶ Z počátku se odcházelo na ruskou a srbskou frontu. Později i na ostatní. Po odvodu (asentu) ihned následoval krátký výcvik. Pak už na muže čekaly jen zákopy a každodenní nebezpečí smrti. Úmrtí vojáka vždy „*dojímalo celou ves*“.⁴⁴⁷

Na podporu vojáků se dělaly nejrůznější sbírky. Důležitou roli v organizování sbírek sehrál Červený kříž. Sbíraly se potraviny, šatstvo a obuv. Dívky ve školách pod záštitou Červeného kříže při hodinách ručních prací pletly rukavice a vyráběly vložky do bot. Kromě toho se vybíraly také finanční příspěvky pro rodiny, ze kterých otec – živitel narukoval. Děti sbíraly lístky jahodníku a ostružiníku, jež posloužily jako náhražka čaje.

Tab. 12: Počty padlých, počty legionářů a odhad počtu narukovaných z Vacovska

Obec	Počet padlých ⁴⁴⁸	Účast v legiích ⁴⁴⁹	Odhadovaný počet narukovaných ⁴⁵⁰
Benešova Hora	26	5	123
Čábuze	16	8	76
Javorník	16	6	76
Lhota n. Rohanovem	16	7	76
Miřetice	4	4	19
Nespice	9	14	43
Přečín	18	8	86
Rohanov	16	20	76
Vacov	1	14	52
Vlkonice a Peckov	11	14	101
Vrbice	9	7	43
Žár a Ptáková Lhota	15	5	71
celkem	157	112	842

⁴⁴⁶ Podrobněji k věku branců F. MANDÁK, *Čtení o minulosti Zdíkova*, s. 139.

⁴⁴⁷ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvěděna, kronika obce Žár, s. 80.

⁴⁴⁸ Počty padlých na Vacovsku uveřejnil Václav Starý. Václav STARÝ, *110 let Sboru dobrovolných hasičů ve Vacově. 1893-2003*, Vacov 2003, s. 13

⁴⁴⁹ Legionáře podle jednotlivých obcí současného okresu Prachatice eviduje sborník vydaný Okresním úřadem v Prachaticích: KOLEKTIV AUTORŮ, *Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři rodáci a občané okresu Prachatice* (dále jen *Za naši samostatnost*), Prachatice 2000, s. 16-24.

⁴⁵⁰ Číselné údaje ve čtvrtém sloupci tabulky byly stanoveny na základě vlastních výpočtů.

7.2.1 Legionáři

Z každé vesnice se vždy část mužů dostala do legií. Naši vojáci vstupovali do francouzských, italských a ruských armádních sborů, aby mohli bojovat za samostatný československý stát. Jakou úlohu během války cizinecké legie tvořené Čechy a Slováky sehrály, není třeba rozvádět. Vzpomeňme pouze například úspěchu Čs. střelecké brigády ve slavné bitvě u Zborova 2. července 1917.⁴⁵¹

Podle dochovaných seznamů uveřejněných ve zvláštním sborníku Okresního úřadu v Prachaticích si můžeme udělat konkrétní představu o počtech legionářů ze šumavských a pošumavských obcí (Tab. 13). U některých je možné dohledat také zařazení v pluku, rotě či oddílu a hodnost.⁴⁵² Tabulka 13 ukazuje, že nejvíce legionářů z Vacovska bojovalo v ruských a italských armádních sborech. Jejich počet v Itálii a v Rusku byl přibližně stejný. Ve francouzských legiích bojovalo přibližně o tři čtvrtiny méně mužů.

Tab. 13: Účast ve francouzských, italských a ruských legiích podle obcí⁴⁵³

Obec	Francie	Itálie	Rusko
Benešova Hora	1	2	2
Čábuze	1	2	5
Javorník	0	4	2
Lhota n. Rohanovem	1	3	3
Miřetice	2	2	0
Nespice	2	8	4
Přečín	0	5	3
Rohanov	0	7	13
Vacov	2	7	5
Vlkonice a Peckov	2	3	9
Vrbice	2	3	2
Žár a Ptáková Lhota	0	2	3
celkem	13	48	51

⁴⁵¹ Např. P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 368.

⁴⁵² KOLEKTIV AUTORŮ, *Za naši samostatnost*, s. 35-50.

⁴⁵³ Údaje v tabulce byly převzaty z: KOLEKTIV AUTORŮ, *Za naši samostatnost*, s. 16-24.

7.3 Přečínský revír a válečné události

„*Smutná a bolestná rána stihla Jasný knížecí dům Schwarzenberský. Dne 5. října [1914] zesnul v Libějicích [Libějovicích], svém oblíbeném sídle, v 83 roce svého věku panující kníže jeho jasnost Adolf Josef ze Schwarzenbergu.*“⁴⁵⁴ Toto zapsal vacovský duchovní správce do farní kroniky. Několik měsíců po začátku války zemřel kníže Adolf Josef. Správy rodového majetku se ujal jeho syn Jan Nepomuk.⁴⁵⁵ Během války statek a revír Přečín neprošel žádnými zásadními změnami. Stále bylo o lesy pečováno podle desetiletých hospodářských plánů. Samozřejmě musíme brát v potaz, že i lesnictví se dotklo zavedení válečného hospodářství.⁴⁵⁶

Co mohlo způsobovat obtíže, byl nedostatek mužských pracovních sil, jež bylo zapotřebí v zimních měsících k provedení naplánované těžby. Můžeme se domnívat, ačkoli konkrétní prameny v ruce nemáme, že na práci v lese mohlo být využíváno také válečných uprchlíků a zajatců. Ti bývali využíváni jako pracovní síla v zemědělství a lesnictví, zejména na velkostatkách. Doklad o tom, že i do zdejšího kraje přicházeli, poskytuje v kronice farář František Špalek. Nejčastěji šlo o uprchlé židy z Polska a z Bukoviny.⁴⁵⁷

Polní hospodářství provozované přečínským statkem sloužilo v první řadě jako zdroj obživy pro personál. Vojenské rekvizice se nevyhýbaly ani jemu.⁴⁵⁸ Pochopitelně i z řad schwarzenberského personálu odešlo mnoho mužů na frontu.⁴⁵⁹

7.4 Konec války a vznik samostatného československého státu

Březen (podle pravoslavného kalendáře únor) 1917 přinesl revoluční změnu režimu v Rusku. V dubnu 1917 vstoupily do války Spojené státy americké. Během podzimu téhož roku zesílily bolševické tlaky na ruskou Prozatímní vládu. 7. listopadu

---

⁴⁵⁴ SOKA Prachatice, fond Farní úřad Vacov, inv. č. 2, sign. 1-2, pamětní kniha z let 1807-1934/45, kniha č. 2, s. 23. Srov. P. JURÍK, *Jihočeské dominium*, s. 220.

⁴⁵⁵ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

⁴⁵⁶ J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 41.

⁴⁵⁷ Podrobněji SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvedena, kronika obce Žár, s. 85.

⁴⁵⁸ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 1503, sign. IV B E 11c, válečné zásobovací komise, kart. 623.

⁴⁵⁹ TAMTÉŽ, inv. č. 1984, sign. VII B B 2f, válečná služba zaměstnanců správy velkostatku, váleční poškozenci, kart. 1030. Srov. např. Marie KRULICHOVÁ, Milan JANKOVIČ, *Zapomenuté hlasy. Korespondence, deníkové záznamy a kresby z první světové války*, Hradec Králové 1986.

(25. října) došlo k bolševickému puči. Moc převzali sověti, kteří ihned začali vyjednávat o separátním míru s Německem. Na začátku roku 1918 prezident Woodrow Wilson formuloval ve 14 bodech válečné cíle Spojených států. Během jara Němci provedli několik ofenziv ve Francii. Vojska Dohody, nyní posílená účastí americké armády, začala postupně Němce zatlačovat. Stejným neúspěchem skončila ofenziva rakousko-uherské armády v Itálii. Již koncem léta 1918 byla Německu i Rakousku-Uhersku zřejmá bezvýchodnost válečné situace.⁴⁶⁰ Boje však nadále pokračovaly.⁴⁶¹ Na konci října 1918 uzavřela příměří Osmanská říše. Začátkem listopadu abdikoval německý císař Vilém II. a uprchl do Nizozemí.⁴⁶² Válka skončila několik dní na to, 11. listopadu 1918, podepsáním bezpodmínečné kapitulace Německa ve francouzském Compiègne.⁴⁶³

Pro české země skončila válka 28. října 1918. Rozvrat habsburské říše nedokázal zastavit ani mladý císař Karel I., jenž nabízel četné ústupky.⁴⁶⁴ Po vydání nóty rakousko-uherského ministra zahraničí Gyuly Andrásyho, jež byla adresována americkému prezidentovi ve věci přijetí mírových podmínek, dostaly „věci“ v Čechách a na Moravě náhlý spád. Češi si nótu vyložili jako definitivní kapitulaci Rakouska-Uherska a zánik říše.⁴⁶⁵ Situace velmi obratně využili „muži 28. října“. V českých zemích došlo k převratu, který vyústil ve vznik samostatného čs. státu.⁴⁶⁶ To, jak říjnové události probíhaly na jihočeském venkově, nám opět zaznamenali kronikáři. Tam, kam zprávy o tom, co se děje ve velkých městech, doléhaly, propukalo mezi českým lidem všeobecné veselí. Známé jsou akce, jako strhávání a pálení rakousko-uherských

---

⁴⁶⁰ Srov. např. Zdeněk JINDRA, *Ekonomický úpadek Habsburské monarchie v závěrečné fázi první světové války*, in: Československo a střední Evropa v meziválečném vývoji. Die Tschechoslowakei und Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit, Věnováno k 75. životnímu jubileu prof. PhDr. Alice Teichové, dr. h. c. Emeritus professor of Economic History Girton College, Cambridge, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 3, 1994, Studia Historica XL, ed. Jaroslav Pátek, Praha 1996, s. 29-60.

⁴⁶¹ Srov. Z. JINDRA, *První světová válka*; N. FERGUSON, *Nešťastná válka*; M. GILBERT, *První světová válka*; J. KEEGEN, *První světová válka*; I. ŠEDIVÝ, *Velká válka 1914-1918*, ČCH 96, 1998, č. 1. s. 1-25; TÝŽ, *Češi, české země a Velká válka*; P. WARNER, *První světová válka*; J. M. WINTER, *První světová válka*; Ivan JAKUBEC, Marcela EFMERTOVIČOVÁ, Pavel SZOBI, Jan STEMBERK, *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848-1992*, Praha 2008, s. 110-117.

⁴⁶² František STELLNER, *Poslední německý císař. Z německých dějin v epoše Viléma II.*, Praha 1995; TÝŽ, *Německý císař Vilém II. a konec první světové války*, in: Pocta profesoru Zdeňku Jindrovi. K sedmdesátým narozeninám, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 3, 1998, Studia Historica L, ed. Drahomír Jančík, Praha 2003, s. 221-231; František STELLNER a kol., *Hospodářské dějiny 16.-20. století*, Praha 2006, s. 49-55.

⁴⁶³ Blíže o tom P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 365-372.

⁴⁶⁴ Srov. J. PERNES, *Poslední Habsburkové*; TÝŽ, *Pod Habsburským orlem*.

⁴⁶⁵ Srov. Bernard MICHEL, *Smrt dvouhlavého orla, Rakousko-Uhersko 1916-1918*, Praha 1994; I. JAKUBEC – I. JINDRA (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí*.

⁴⁶⁶ Srov. např. P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 383-385; dále Robert KVAČEK, *První světová válka a česká otázka*, Praha 2003; Petr PROKŠ, *Česká politika a válečné hospodářství 1914-1918*, in: Slovanský přehled 86, 2000, č. 3, s. 309-332; V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské a sociální dějiny*, díl 1, období 1918-1945.

symbolů a vyvěšování červenobílých praporů. Citujme poznámku kněze a kronikáře Františka Špalka: „*Pořádány byly všudy oslavy...*“⁴⁶⁷

Velká válka zasáhla životy venkovských obyvatel velmi citelně. Dotkla se každé vsi a každé rodiny. Zármutek působily odchody mužů na frontu. Trýznivěji doléhaly zprávy o padlých. Dodnes o tom svědčí pomníky padlým vojákům stojící na návších nebo na hřbitovech. Vzpomínku na stavbu pomníku padlým v první světové válce nám zanechal kronikář Josef Šalát v pamětní knize obce Javorníku: „*Horečka stavění pomníku padlým vojínům ve světové válce zachvátila i naši obec. Všude pomník, všude pamětní deska a my máme zůstatí vzadu? Ne! Postavili jsme si pomník s nákladem 1 100 Kč.*“⁴⁶⁸

Válka zasáhla také do každodennosti těch, kteří zůstali doma. Obyvatelé trpěli celkovým nedostatkem, zvláště v chudých krajích jako šumavské Podlesí. Válka přerušila možnost sezónního stěhování za prací, jež umožňovalo tamějším obyvatelům lepší živobytí. Těžkosti rodinám působila absence mužské pracovní síly. Přesto lidé trpkému údělu válečných let přivykli. Zda se s ním smířili, můžeme jen odhadovat.⁴⁶⁹ Ještě dlouho po válce u mnohých pamětníků nepříjemné vzpomínky na léta Velké války ožívaly.⁴⁷⁰ U většiny z nich až do konce života.⁴⁷¹ Nepřekryly je dokonce ani události – pro Evropu v mnohém tragičtější – druhé světové války.

---

⁴⁶⁷ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. nevedena, kronika obce Žár, s. 86. Srov. např. J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 162. Dále srov. např. V. STARÝ, *110 let Sboru*, s. 13.

⁴⁶⁸ SOKA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945 - 1984, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 16-17. Pomník padlým vojínům první světové války v Javorníku byl postaven v roce 1923.

⁴⁶⁹ Např. Peter HEUMOS, „*Dejte nám brambory, nebo bude revoluce.*“ *Hladové nepokoje, stávky a masové protesty v českých zemích v období 1914-1918*, in: Hans MOMMSEN – Dušan KOVÁČ – Jiří MALÍŘ – Michaela MARKOVÁ, *První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci*, Brno 2000 (Publikace Česko-německé a Slovensko-německé komise historiků, sv. 5), s. 207-232.

⁴⁷⁰ F. STELLNER a kol., *Hospodářské dějiny 16.-20. století*, s. 54. Uvádí doslova: „*První světová válka nedokázala vyřešit problém vzrůstajícího nacionalismu či antisemitismu ani národní antagonismy, které se přenesly do meziválečného období. Jednotlivé vlády se sice snažily ukončit válku uzavřením mírových smluv v letech 1919-1920, ale válka v „myslích lidí“ pokračovala dál.*“

⁴⁷¹ Např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

VIII. Pozemková reforma a odprodej revíru Přečín okresu Strakonice

8.1 Pozemková reforma

8.1.1 Příčiny

Poválečný stav a situace přímo předurčovaly další dění v nově se formujícím československém zemědělství. Bylo zapotřebí udělat v majetkovém uspořádání zemědělské půdy „revoluci“.⁴⁷² „Zemědělství Českých zemí, venkov v pravém smyslu toho slova, byl již svým dosavadním stavem osudově předurčen totiž k tomu, aby prošel největší změnou držby soukromého vlastnictví v moderních dějinách. Změnou, která měnila vztahy mezi hlavními sociálními třídami a vrstvami.“⁴⁷³

Základním problémem se stala půda vlastněná šlechtou. Nešlo ani tak o šlechtu jako vlastnické osoby, i když po pádu habsburské říše se logicky dostala do nemilosti, jakožto „reprezentantka starých pořádků“. V první řadě šlo o „monopol“⁴⁷⁴ na zemědělskou půdu, který aristokracie nepochybně měla. Krom toho statisíce hektarů půdy byly ve vlastnictví církve.⁴⁷⁵ Nejvíce půdy vlastnily rody, jako např. Schwarzenbergové (248 tis. ha), Lichtensteinové (173 tis. ha) nebo Pálfyové (106 tis. ha).⁴⁷⁶ Největší pozornost vzbuzovala šlechtická latifundia, tj. pozemková držba nad 1 000 ha. Ta spočívala v rukou pouhých 0,04 % držitelů půdy. Jinými slovy – jen několik málo „osob“ vlastnilo téměř jednu třetinu (30,81 %) veškeré půdy celých českých zemí. Takováto půda se stávala pro zájemce z řad menších sedláků, drobných rolníků, domkářů a chalupníků nedostupnou. Chtěl-li pak někdo z nich kousek půdy získat, nezbývalo mu jiné cesty, než se snažit část šlechtické půdy alespoň propachtovat (získat do nájmu). Formou dlouhodobých pachtů byl do jisté míry hlad po půdě zmírňován. Nemohl však nikdy nahradit vztah vlastnický.⁴⁷⁷

---

⁴⁷² Slovní spojení československé zemědělství a revoluce používá Zdeněk Kárník, a to bez jakékoliv nadsázky. Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 440.

⁴⁷³ TAMTÉŽ.

⁴⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 450.

⁴⁷⁵ J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 53.

⁴⁷⁶ TAMTÉŽ.

⁴⁷⁷ J. VOŽENÍLEK, *O naší pozemkové reformě*.

Hlasy po přerozdělení a novém uspořádání pozemkové držby se objevovaly již v dobách před první světovou válkou. Rakouská vláda těsně před vypuknutím války o takovém zásahu uvažovala. Válečné události záměry zmařily. Stejně myšlenky se objevily na sklonku válečných let. V roce 1917 František Udržal, pozdější čs. ministerský předseda a člen agrární strany, v rozpočtovém výboru rakouské sněmovny předložil návrh zákona o rozdělení šlechtických velkostatků.⁴⁷⁸ Zároveň byl tento požadavek zařazen naším zahraničním odbojem do Washingtonské deklarace.⁴⁷⁹ Na něj pak navázala vláda nového státu.

8.1.2 Příprava reformy a její podoba

Z politických stran sehrála v pozemkové reformě nejvýznamnější roli agrární strana⁴⁸⁰ pod vedením Antonína Švehly,⁴⁸¹ který už během války v rámci Národního výboru podnikal takové kroky, aby strana získala vliv a kontrolu nad zemědělským sektorem. Jedním takovým krokem se stalo převzetí „*Válečného obilního ústavu*“.⁴⁸² Ředitelem obilního ústavu se stal Karel Viškovský, přední agrární politik a významný muž reformy. Později obsadil post ředitele Státního pozemkového úřadu, instituce, jež řídila pozemkovou reformu.⁴⁸³

Po politickém převratu 28. října 1918 získal venkov velké naděje na změnu situace v pozemkové držbě. Počátkem roku 1919 vydala československá vláda prohlášení, ve kterém přímo zmínila vyvlastnění velkostatků. Otázkou zůstávalo, jaká bude podoba vyvlastňování, zda dojde ke konfiskaci státem bez náhrady, nebo bude vlastníkům přiznána určitá náhrada. Situace se nakonec tak vyostřila, že zapříčinila vládní krizi. Názory jednotlivých politiků a stran se různily. Mezi politiky se rozhořela diskuse o stanovení hranice pro vyvlastnění. Na základě dohod byla stanovena na 150 ha zemědělské nebo 250 ha veškeré půdy.⁴⁸⁴ Velmi problematickou se stala dohoda umožňující určitý princip náhrady. Nelibě znějící slůvko vyvlastnění bylo nahrazeno

---

⁴⁷⁸ Podrobněji Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 454.

⁴⁷⁹ Např. P. BĚLINA – J. KAŠE – J. P. KUČERA, *České země v evropských dějinách*, s. 384.

⁴⁸⁰ Od roku 1919 strana používala název: „*Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu*“, zkráceně „*agrární strana*“ nebo „*republikánská strana*“. Např. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*.

⁴⁸¹ TAMTÉŽ, s. 139-149.

⁴⁸² TAMTÉŽ, s. 46.

⁴⁸³ Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 457-458.

⁴⁸⁴ J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 53.

slovem „zábor“.⁴⁸⁵ V polovině dubna 1919 byl přijat „Zákon o pozemkové reformě“,⁴⁸⁶ zvaný též „záborový“,⁴⁸⁷ který se stal pilířem reformy. Pozemková reforma „odstartovala“. Na záborový zákon navázaly další právní předpisy, např. zákon přidělový (řešil výkup dlouhodobých pachtů), zákon úvěrový (dával možnost poskytnutí úvěru k zakoupení půdy nebo k vykoupení pachtu) a zákon náhradový (stanovoval výši náhrady za zabrané pozemky, ta měla být rovna výši cen pozemků hospodářských celků nad 100 ha z volné ruky z let 1914-1915).⁴⁸⁸ Pro řízení reformy zřídil stát zvláštní orgán – Státní pozemkový úřad (SPÚ). V jeho čele stál prezident a dva náměstkové jmenovaní prezidentem republiky. Činnost zahájil 15. října 1919.⁴⁸⁹

8.1.3 Pozemková reforma v praxi

Pozemkový úřad rozdělil reformu do dvou etap. První etapa byla okamžitá a musela proběhnout rychle. Měla za úkol uklidnit situaci. Začalo se přidělovat nejprve pachtýřům. Tato etapa se opírala o zákon o pachtu a bylo v ní rozděleno 10 % půdy z celkového množství, které mělo být při reformě rozděleno. Rozdělování se rozběhlo v létě 1920. Počátek reformy provázely četné stávkové akce zemědělského dělnictva. Snahou bylo přidělování pozemků uspíšit. Výsledek byl opačný. Často docházelo k zatýkání dělníků pro poškozování soukromého majetku a napadání četnictva.⁴⁹⁰ V roce 1922 se rozběhla hlavní etapa reformy, a to vlastní parcelace velkostatků. Do „hry“ vstoupilo celkem 4 066 221 ha zabrané půdy zemědělské i nezemědělské. Novým vlastníkům bylo rozděleno celkem 1 800 782 hektarů, tj. 44,3 % z veškeré zabrané půdy. Původním vlastníkům se navrátilo 1 788 794 ha, tj. 46,8 % zabrané půdy, především lesy. Zabrané zemědělské půdy jim byla vrácena necelá třetina. Zbývající půda zůstala prozatím ponechána v záboru.⁴⁹¹

⁴⁸⁵ Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 456.

⁴⁸⁶ Zákon č. 215 Sb. z. a n. ze dne 16. dubna 1919. Sbírká zákonů a nařízení státu československého, částka XLIII. ze dne 24. dubna 1919.

⁴⁸⁷ Např. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 110. Srov. Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 456.

⁴⁸⁸ Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 458-461.

⁴⁸⁹ Více podrobností o fungování, struktuře a činnosti SPÚ uvádí J. VOŽENÍLEK, *O naší pozemkové reformě*.

⁴⁹⁰ Např. Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 461-463.

⁴⁹¹ Podrobněji V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 83. Srov. Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 465-471.

8.1.4 Výsledek reformy a její dopady

Po provedené reformě se snížil stav těch, kteří nevlastnili žádnou půdu, tedy bezzemků. Podle statistik získalo půdu 65 000 bezzemků. Možností zisku půdy se snížil počet malých hospodářství do 1 ha, tzv. „trpasličích“. Nejvíce vzrostl počet hospodářství o výměře 2-5 ha. Z 65 934 stoupl na 114 309. Středně velkých hospodářství (5-10 ha) přibýlo dvojnásobně. Méně pak přibýlo zemědělských celků ve výměře 10-20 ha. Zbylá půda z jednotlivých statků tvořila tzv. zbytkové statky, jejichž výměra se pohybovala okolo 100 ha.⁴⁹²

Stát, obce a některé organizace získaly ze záboru zemědělské půdy jen necelá 4 %, tj. přibližně 30 670 ha, jež byly využity především jako stavební parcely. Z ostatní půdy, kterou tvořily především lesní pozemky, získaly část mnohonásobně větší, okolo 44 %. Obce a města tak přišly k „velkému bohatství“,⁴⁹³ bohatství spočívající v obecních lesích. Dodnes jsou mnoha městům a obcím dobrým zdrojem finančních prostředků.

A jak dopadli vlastníci velkostatků? Ze zákona byl sice nárok na peněžní náhradu zabrané půdy, ale ta nebyla ztrátám úměrná. Kromě finanční náhrady měli právo na vyloučení některé půdy ze záboru o výměře 150 ha zemědělské a 250 ha půdy celkem. V určitých případech mohla být tato rozloha zvýšena až na 500 ha. Mimo to se vlastníkům ponechávaly pozemky s historickými památkami nebo uměleckými objekty.⁴⁹⁴ Původním vlastníkům bylo ze záboru propuštěno 30 % z celkově zabrané půdy.

8.1.5 Provádění pozemkové reformy v jižních Čechách a zábor schwarzenberského majetku

Provádění pozemkové reformy v jižních Čechách bylo rozděleno mezi pět obvodových úřadoven Státního pozemkového úřadu (České Budějovice, Jindřichův Hradec, Písek, Strakonice a Tábor). Obvodové úřadovny SPÚ zajišťovaly přidělování půdy do 10 ha přihlášeným zájemcům. Záboru podléhalo 1 311 000 ha zemědělské půdy, tj. 17,4 % zemědělské půdy celého čs. státu. Ze záboru bylo vyloučeno 89 966 ha.

⁴⁹² Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 470-479.

⁴⁹³ TAMTÉŽ, s. 472.

⁴⁹⁴ Např. J. VOŽENÍLEK, *Předběžné výsledky pozemkové reformy I.*, s. 15.

Vylučovaly se právně a hospodářsky samostatné objekty (cukrovary, pivovary, lihovary, mlýny, cihelny), lesní komplexy nebo rybníky. Určitý problém nastal u památek. Hrady a zámky nechtěl nikdo převzít, neboť šlo o ztrátové objekty kvůli vysokým finančním nákladům na údržbu. Příkladem jsou zámky Hluboká a Český Krumlov, které byly Schwarzenbergům ponechány. Navíc vlastníkům těchto objektů zůstala ještě další půda jako možnost výděleku, aby je bylo možné udržovat. I to mělo zásadní podíl na výsledcích pozemkové reformy v jižních Čechách.⁴⁹⁵

Reformě podléhalo 104 jihočeských velkostatků. Největším velkostatkem toho času byl Český Krumlov (49 098 ha), následovala Třeboň (32 263 ha) a třetím největším byl Vimperk (21 492 ha).⁴⁹⁶ Všechny tři vlastnila schwarzenberská primogenitura.⁴⁹⁷ Vzhledem k obrovskému rozsahu majetku hlubockých Schwarzenbergů nebylo divu, že nejvíce zabraných velkostatků patřilo právě jim.⁴⁹⁸ Ostatní rody, jako např. Buquoyové, orličtí Schwarzenbergové, Paarové, Czerninové nebo Lobkowiczové, stály daleko za nimi.⁴⁹⁹

O velkostatku Vimperk a jeho rozsáhlé lesní komplexy byl od vyhlášení pozemkové reformy značný zájem. Stát chtěl celý velkostatek převzít do svého vlastnictví. Podle plánu měl přejít pod ministerstvo zemědělství.⁵⁰⁰ Zájem o lesy velkostatku Vimperk projevilo také hlavní město Praha, zejména o lesní plochy kolem pralesa na Boubíně. Hlavní město zdůvodňovalo svůj zájem tím, že by zde rádo vybudovalo ozdravné školy a ozdravovny pro děti trpící tuberkulózou. Mimo to se pražští zastupitelé zajímali také o lesy kolem Hluboké n. Vlt. a Českého Krumlova.⁵⁰¹ K vyvlastnění vimperského velkostatku došlo v roce 1925.⁵⁰² Jednání o konečném řešení však trvala několik let.⁵⁰³ Teprve v červnu 1930 byla sepsána „*generální dohoda o konečném vyřešení pozemkové reformy na zabraném souboru Jana Nepomuka*

---

⁴⁹⁵ Např. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 82-83.

⁴⁹⁶ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁴⁹⁷ Podrobněji J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

⁴⁹⁸ J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 53.

⁴⁹⁹ J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 83.

⁵⁰⁰ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵⁰¹ Venkov, 20. dubna 1929.

⁵⁰² SOA Třeboň, pobočka Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení. Srov. zápis o převzetí parcel SPÚ Strakonice od velkostatku Vimperk pro účely pozemkové reformy. TAMTÉŽ, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39. Lesy určené pro ministerstvo zemědělství měly být předány k 1. červenci 1928, zemědělská půda po sklizni roku 1928. Podrobněji zápis z jednání SPÚ v Praze ze dne 27. ledna 1928. TAMTÉŽ.

⁵⁰³ TAMTÉŽ.

Schwarzenberga“.⁵⁰⁴ Na jejím základě měl SPÚ v Praze odevzdat ministerstvu zemědělství 11 876 ha z velkostatku Dlouhá Ves – Prášily a 11 834 ha z velkostatku Vimperk.⁵⁰⁵ V roce 1934 byla generální dohoda doplněna o dodatek, jenž se týkal odprodeje revíru Přečín. Ale ani tím nebyly přesuny pozemků mezi státem a knížecí rodinou zdaleka u konce. Majiteli Janu Nepomukovi ze Schwarzenbergu byly ze záboru propuštěny zákonem stanovené plochy. Navíc kníže zažádal o propuštění ještě dalších objektů a pozemků.⁵⁰⁶ V první řadě šlo o zámek a dvůr ve Vimperku, pivovar ve Vimperku, hostinec a sklad piva v Přečíně, hotel „Schwarzenberg“ v Kunžvartě [ve Strážném], cihelnu v Hrabcích a sklad dříví „Fišerka“ ve Vimperku. V seznamech objektů navrhovaných na propuštění ze záboru se dále objevovaly, např. šumavská rašeliniště, vápenky (také vápenka u Zálesí, revír Přečín) a další hostince a pozemky k nim náležející.⁵⁰⁷ Vesměs se jednalo o objekty a plochy, které byly výhodně ekonomicky využitelné. V roce 1936 ministerstvo zemědělství žádostem Schwarzenbergů vyhovělo a ze záboru propustilo dalších přibližně 190 ha ze zabraného vimperského velkostatku. Převážně se jednalo o lesní a zemědělské plochy.⁵⁰⁸ Ne všechna vyvlastněná vimperská půda zůstala státu. Během třicátých let byly oceněny a se souhlasem SPÚ odprodány tyto revíry: Borová Lada, Knížecí Pláně, Včelná, Strážný, Přečín, Zátoň, Radvanovice a částečně revír Račí.⁵⁰⁹

Konečný výsledek pozemkové reformy na majetku hlubocko-krumlovské větve Schwarzenbergů byl takový: zcela vyvlastněné velkostatky Cítoliby (severní Čechy), Dlouhá Ves – Prášily (západní Čechy), Jinonice (součást Prahy), Mšec (střední Čechy), Netolice a Třeboň. Ostatní velkostatky (podobně jako vimperský) byly podstatně zmenšeny. Zmenšení se dotklo 70 dvorů a 46 revírů včetně cihelen, vápenek, pivovarů, lihovarů, rybníků a dalšího majetku.⁵¹⁰ Jak vypadala konkrétní čísla uvádí následující tabulka (Tab. 14).

---

⁵⁰⁴ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652-653, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵⁰⁵ TAMTÉŽ.

⁵⁰⁶ Např. žádosti z let 1924, 1930, 1935. TAMTÉŽ, inv. č. 652-653, sign. I AA^{beta} 10a-b, pozemková reforma, kart. 39-40.

⁵⁰⁷ TAMTÉŽ.

⁵⁰⁸ TAMTÉŽ.

⁵⁰⁹ TAMTÉŽ, Dílčí inventář Vs Vimperk, nové oddělení.

⁵¹⁰ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*.

Tab. 14: Výsledky pozemkové reformy na zabraném souboru Jana Nepomuka Schwarzenberga podle generální dohody o konečném vyřešení⁵¹¹

	Půda v hektarech		
	zemědělská	lesní a jiná	celkem
Celková výměra zabrané půdy	49 958	126 189	176 147
Zabraná půda po propuštění ze záboru	40 766	35 316	76 082
Půda ponechaná vlastníkovi (včetně propuštěné ze záboru)	9 192	90 873	100 065

Výsledky pozemkové reformy v jižních Čechách se různily. Některé velkostatky byly vyvlastněny zcela. Jindy bylo původním majitelům ze záboru propuštěno tak velké množství pozemků, že byla překročena zákonná výměra, jež směla být původnímu vlastníkovi ponechána. Malé statky často bývaly majitelům ponechány celé. Velký podíl na tom mělo nedůsledné dodržování zákonů o pozemkové reformě a jejich nejednotný výklad.⁵¹² Reforma trvala téměř 20 let a do začátku druhé světové války nebyla ukončena.⁵¹³ Drobným pachtýřům byl umožněn výkup dlouhodobých pachtů,⁵¹⁴ ale hlad po půdě se odstranit nepodařilo.⁵¹⁵ Mírně byl oslaben vliv latifundistů. Byly položeny základy soustavě státních lesů a statků.⁵¹⁶

⁵¹¹ Údaje v tabulce jsou převzaté ze zápisu generální dohody o konečném vyřešení pozemkové reformy na zabraném souboru Jana Nepomuka Schwarzenberga ze dne 26. června 1930. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵¹² Např. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 53.

⁵¹³ Např. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 118. Srov. J. FALTUS – V. PRŮCHA, *Všeobecné hospodářské dějiny*, s. 53.

⁵¹⁴ Pachtýři, kteří měli v pronájmu od 1. října 1901 pozemky deskových velkostatků nebo statků o výměře orné půdy nad 150 ha, si je směli od konce května 1919 vykoupit, a to za předválečné ceny. Podrobněji SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵¹⁵ Srov. Václav PRŮCHA a kol., *Nástin hospodářských dějin v období kapitalismu a socialismu*, Praha 1982, s. 131-133. Dále srov. Jaroslav PÁTEK, *Zemědělství*, in: Eduard KUBŮ - Jaroslav PÁTEK, *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000, s. 57-85; Jaroslav PÁTEK, *Vývoj zemědělství a lesnictví*, in: Vlastislav LACINA - Jaroslav PÁTEK, (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918-1945*, sv. III., Praha 1995, s. 43-70.

⁵¹⁶ Srov. J. ZÁLOHA, *Jihočeské zemědělství*, JSH 65, 1996, s. 84-85; Karel LEGER, *Pozemková reforma v jižních Čechách*, in: Jan STOCKÝ (ed.), *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav. Program regionální práce*, Praha 1937, s. 95-97, na s. 95 číselné údaje pro oblast Národohospodářského sboru jihočeského (NSJ), který měl mnohem větší rozlohu než Jihočeský kraj v letech 1960-1990 a než má současný Jihočeský kraj (od 2000/2001). „Pozemková reforma na půdě zemědělské získali drobní přídělci 86 911 ha (51,2 %), u 356 zbytkových statků (zřízených pro využití zbylých hospodářských budov) zůstalo 22 793 ha (13,4 %), na různé větší objekty přídělové (hlavně lesní) připadlo 1 285 ha (0,7 %) a do vlastnictví státu převedeno bylo 5 690 ha (3,3 %). Úhrnem se dostalo novým nabyvatelům 116 679 ha (68,6 %)

8.2 Statek a revír Přečín v pozemkové a lesní reformě

8.2.1 Lesní reforma a odprodej revíru Přečín okresu Strakonice

V roce 1925 byl revír Přečín jako součást velkostatku Vimperk zestátněn. Po jednáních dosavadního majitele Jana Nepomuka ze Schwarzenbergu, častěji už v zastoupení synem, Dr. Adolfem ze Schwarzenbergu, se Státním pozemkovým úřadem v Praze a Ministerstvem zemědělství RČS byla zahájena na této části majetku primogenitury „*lesní reforma*“.⁵¹⁷ Začaly přípravy prodeje lesů přečínského revíru. Lesní komplex a jeho charakteristika byla podána v kapitole páté. Není třeba se k tomuto vracet. Připomeňme jen důležitá fakta. Rozloha revíru v první polovině dvacátých let minulého století dosahovala 1 081 ha. Tamní porosty byly ceněny jako jedny z nejlepších. Vytěžené dřevo mělo ve dvacátých letech dobrý odbyt. Část se prodala v tuzemsku, část byla určena na export. Palivové dříví se prodalo vždy v místě. Brusné (vlákninové) dříví⁵¹⁸ náročné na kvalitu pravidelně odebírala známá firma Spiro und Söhne pro své papírny ve Větřní.⁵¹⁹

Na 7. února 1927 bylo stanoveno SPÚ vyklizovací řízení pro Přečín na základě předchozí výpovědi hospodaření Jana Nepomuka Schwarzenberga na velkostatku Vimperk.⁵²⁰ V roce 1929 se Schwarzenberská administrace ve Vimperku pokusila o propuštění Přečína ze záboru podáním žádosti, jež ale byla zamítnuta.⁵²¹ O přečínské polesí hned od počátku projevil zájem politický okres Strakonice.⁵²² Počátkem třicátých

---

zemědělské půdy velkostatkářské. Původním vlastníkům podle zákonných ustanovení propuštěno bylo ze záboru 52 760 ha půdy zemědělské čili méně (31,0 %) než jedna třetina původní výměry. V záboru ještě zůstává 720 ha (0,4 %). Lesní reforma není dosud v jižních Čechách úplně skončena. Daleko největší podíl získává při ní stát, okrouhle 75 000 ha a obce 28 198 ha. Okresům připadlo 3 458 ha, lesním družstvům 828 ha a 758 jednotlivcům 5 160 ha lesa.“ [...] „Pozemková reforma však nejen vydatným způsobem rozmnožila lesní státní majetek v jižních Čechách, ale ona je také vlastně zakladatelkou tamního státního hospodaření rybničního, neboť zajistila mu 10 695 ha rybničních a k rybničnímu hospodaření potřebných ploch, což činí okrouhle devět desetin celé výměry státního rybničního hospodářství jihočeského.“

⁵¹⁷ Např. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵¹⁸ Srov. F. LYSÝ, *Z šumavských lesů*, s. 100.

⁵¹⁹ Srov. např. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵²⁰ TAMTÉŽ, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵²¹ TAMTÉŽ. V žádosti ze 14. září 1929 se mimo jiné žádá o propuštění objektu zámku v Přečíně s lesní a zemědělskou půdou o výměře 1 081,3838 ha.

⁵²² SOA Třeboň, fond Národohospodářský sbor jihočeský – Praha 1925-1941 (dále jen NSJ), inv. č. 29, sign. I A-5a, kart. 5. O finančním hospodaření NSJ informuje dopis ze 12. 4. 1926, v němž vrchní odborový rada dr. Václav Pártl psal Janu Stockému, tajemníkovi NSJ: „*Ve věci hospodářského*

let začalo jednání mezi dosavadním majitelem, okresním úřadem ve Strakonících a SPÚ. 15. ledna 1932 prodej revíru Přečín schválil Státní pozemkový úřad v Praze. Kupujících stran bylo více. Strakonický okres mezi nimi dominoval. Odkupoval hlavní lesní komplex, zámek, dřevní sklady a další související pozemky. Zbývajícimi kupci byly obce a soukromé osoby. Obec Vacov projevila zájem o lesy Peklov a Hájek (31,87 ha), osada Chvalšovice o lesy Vlčí hora a Radešnice (15,24 ha), obec Dřešín o „hájek“ u Dřešína (1,85 ha), osada Zuklín o les zvaný „Praha“ (5,5 ha).⁵²³

Předání revíru a stanovení tržebné ceny bylo určeno se zpětnou platností. Jelikož souběžně probíhala i další jednání mezi Schwarzenbergem a státem, předávka se odložila. Teprve před koncem roku 1934 se celá záležitost odprodeje Přečína úředně zanesla jako dodatek do generální dohody o konečném provedení pozemkové reformy na schwarzenberském majetku.⁵²⁴ Dodatek také upravoval hospodaření s lesním majetkem v případě, že se odprodej lesů protáhne přes počátek nového hospodářského roku. Zisky z těžby po začátku hospodářského roku 1930-1931 náležely novému nabyvateli, zisky z těžby před tímto obdobím původnímu majiteli. Nezpracované kalamitní dříví z doby před dnem uzavření generální dohody [26. 6. 1930] patřilo taktéž dosavadnímu vlastníkovi.⁵²⁵ Během protahujících se jednání majetek spravovala knížecí režie. Kontrolována byla ministerstvem zemědělství a okresním úřadem ve Strakonících. S lesy se hospodařilo i nadále podle plánů vyhotovených schwarzenberskou lesní správou. Okresní úřad nařizoval knížecí režii, aby vytvářela roční úspory v plánované těžbě. Během roku 1933 se podařilo uspořít 1 000 m³ dřevní

---

zabezpečení Sboru a zajištění jeho výkonnosti hospodářské získáním vhodného objektu z lesní reformy sdělují: Hodil by se k tomu účelu nejlépe lesní velkostatek Vimperk, jehož bližší popis je vložen zvlášť uvnitř. Získání jeho postavilo by Sbor na pevnou základnu hospodářskou, protože z vložených dat vysvítá, že při etátu pouhých 70 000 m³ bylo by lze očekávat pro Sbor již na 2 milionů korun ročního příjmu. Sbor by tím nebyl zatížen sám, protože bylo by dobře možno exploataci objektu pronajati; ale hospodářské zajištění pomohlo by Sboru, aby daleko intenzivněji plnil své poslání a daleko účinněji, než to bude dělat za stavu nynějšího.“ Někteří členové vedení NSJ usilovali o získání výhodného objektu k zajištění příjmů pokud možno z vlastních podniků a akcií. Podrobněji Jiří DVOŘÁK, *K problematice vzniku, vývoje a zániku Národohospodářského sboru jihočeského (1925-1941)*, JSH 63, 1994, s. 132-150. NSJ byly posléze založeny následující akciové společnosti a družstva: 1. Jihočeské nákupní a prodejní družstvo v Praze, 2. Jihočeské družstvo pro zpeněžování dobytka se sídlem v Písku, 3. Jihočeské nakladatelské družstvo Jihotisk v Praze, 4. Jihočeské podniky pro automobilovou dopravu v Praze. Tři ze čtyř zmíněných podniků měly své sídlo v Praze. Jako jediný relativně životaschopný a ziskový se nakonec ukázal podnik, který nesl též označení JAS. Podrobněji Jan ŠTEMBERK, *Jihočeské podniky pro automobilovou dopravu a. s. (Vývoj regionálního autodopravního podniku)*, JSH 74, 2005, s. 235-245. Ostatní tři se ukázaly jako nereálné a ekonomicky zcela nerentabilní a většinou pouze živořící. Jistý úspěch mělo zřízení Jihočeské vzorkovny se sídlem v Praze, která sloužila soustavně, cílevědomě a systematické propagaci jihočeských výrobků, případně též jako jejich stálá výstavní expozice.

⁵²³ Srov. např. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵²⁴ TAMTÉŽ, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵²⁵ TAMTÉŽ.

hmoty. V následujícím roce schwarzenberská lesní správa zažádala o vytěžení úspory, neboť na dřevo byl odbyt. Ta ale byla zamítnuta.⁵²⁶

I když byla knížecí reže pod neustálým dohledem ze strany státu a okresu, vzbuzovalo odkládané předání nejrůznější pochybnosti v očích vnějších pozorovatelů. Dokonce se objevily zvěsti o tom, že se v lesích provádí rozsáhlá těžba, která mnohonásobně překračuje množství povolené hospodářskými plány. Tvrzení otiskly noviny Prácheň v článku „*Co je s přečínskými lesy?*“⁵²⁷ Na stránkách novin se píše: „*Dovídáme se totiž, že v polesí přečínském určeném ku převzetí okresem strakonickým se provádějí paseky ve značném rozsahu. Bylo by důležité přesnou odbornou revisí zjistiti, jestli schwarzenberská lesní správa dodržuje roční kvótu těžby dřevní předepsanou lesními plány hospodářskými. Jako příklad se uvádí, že se v letních měsících 1934 kácelo silné stavební dříví na pravé straně silnice směr Vrbice – Strašeň [Strašín]. V kraji panuje pověst, že lesní správa těží z lesů mnoho a snad ještě stále na účet škod povstalých katastrofou ze dne 4. července 1929*⁵²⁸ a vyslovuje se obava, aby to se zbytky vysokých lesů nedopadlo nepříznivě. Upozorňujeme na tuto okolnost všechny příslušné činitele, zejména okresní výbor ve Strakonících, aby včasným zakročením a důkladnou revisí učinil případnou nápravu.“⁵²⁹

Máme k dispozici také zprávy o pravidelných revizích v polesí Přečín. Byly prováděny lesním technikem okresního úřadu ing. Hantschlem. Ten se v jedné z nich vyjadřuje, že „... *jest hospodářství [knížecí reže] vzorné.*“⁵³⁰ Zda je tvrzení lesního technika pravdivé můžeme dnes již jen velmi těžko posoudit. Existují také doklady, které naznačují, že schwarzenberská lesní správa opravdu nepostupovala vždy v souladu s hospodářskými plány a nařízeními okresního úřadu. Schwarzenberské lesní ředitelství ve Vimperku předávalo lesní správě v Přečíně důvěrné informace, jak se má zachovat,

---

⁵²⁶ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵²⁷ Článek listu „Prácheň“ ze dne 23. listopadu 1934 je v opisu přiložen mezi korespondencí Schwarzenberského lesního ředitelství ve Vimperku a Ústředním schwarzenberským ředitelstvím v Hluboké n. Vlt. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵²⁸ 4. července 1929 postihla kraj v okolí Javorníku větrná smršť a krupobití. Vrbická pamětní kniha uvádí, že ve schwarzenberských lesích popadalo až 20 000 m³ dřeva. Budeme-li brát tento údaj jako spolehlivý, tak opravdu vichřice napáchala škody třikrát větší, než byl roční povolený těžební etát. SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 9. Srov. TAMTÉŽ, fond Místní národní výbor Javorník 1945 - 1984, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 26.

⁵²⁹ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵³⁰ TAMTÉŽ.

když se bude SPÚ zajímat o výnosy z revíru a jejich výši. Lesní správa měla tvrdit, že bilance výnosů jí není známá s odkazem na lesní ředitelství ve Vimperku.⁵³¹

Nejvýnosnější bývalo exportní dříví. Během lesní reformy se většina vytěžené kulatiny prodávala do zahraničí. Místním pilařům se prodávalo minimálně, nebo vůbec. Prodej exportního dřeva musela knížecí režie prokazovat. Jedině tak bylo možné získat zvláštní povolení na zvýšení těžby. Povolení vydávalo ministerstvo zemědělství a okresní úřad ve Strakoniciích.⁵³² Tento stav vyvolal nevoli u odběratelů z okolních pil. Majitelé pil – Krutský ze Zdíkovce, Kraml ze Zdíkovce a Randák z Čábuz – se dohodli na společném postupu. Schwarzenberskému lesnímu řediteli ve Vimperku učinili nabídku, že všichni čeští pilaři, kteří od schwarzenberské lesní správy odebírají dřevo, podají společnou žádost k SPÚ, aby byl Schwarzenbergům revír Přečín ponechán. Očekávali, že tímto „manévrem“ si zajistí výhodnější smlouvy na odkup dřeva. Vimperský lesní ředitel ing. Antonín Nikendey se však zachoval opačně, než pilaři čekali. Jejich nabídku odmítl, neboť musel respektovat dohodu mezi knížecí reží a SPÚ. Tímto byla celá věc zdánlivě uzavřena. Informace o vyjednávání lesní správy s pilaři se ale brzy dostaly na veřejnost. Situace se vyostřila natolik, že v roce 1933 četníci prošetřovali sepisování smluv o prodeji dříví. Podobná nabídka přišla již dříve od pilaře ze Čkyně. Nabídka zněla, že se pilaři zaručí, aby celý velkostatek Vimperk zůstal knížecí rodině. Ing. Nikendey už tehdy na nabídku nepřistoupil. To mělo za následek opačnou reakci. Pilaři požadovali, aby byl velkostatek co nejvíce postátněn.⁵³³

Prodej revíru Přečín v lesní reformě provázela řada komplikací, emocí, tlaků, různých zájmů atd. Jednání postupovala velmi pomalu. 27. února 1934 proběhlo klíčové jednání na okresním úřadu ve Strakoniciích. Přítomen byl okresní hejtmán Boček. Velkostatek zastupoval vrchní tajemník Schwarzenberského ústředního ředitelství v Hluboké n. Vlt. dr. Blaschko spolu s dalšími úředníky. Byly dohodnuty následující podmínky prodeje. Původní plocha podle prodejních podmínek byla zredukována vyloučením některých pozemků z 1 025 ha na 1 021 ha. Okresní úřad se zavázal k převzetí všech zaměstnanců, kromě lesního správce, který měl zůstat v knížecích

---

⁵³¹ Dokladem může být přísně důvěrný dopis z 24. března 1936 zaslaný Schwarzenberským lesním ředitelstvím ve Vimperku lesní správě v Přečíně. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵³² TAMTÉŽ, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

⁵³³ Počínání českých pilařů je podrobně popsáno v korespondenci mezi lesním ředitelem ve Vimperku ing. Nikendeyem a dr. Blaschkem, vrchním tajemníkem Schwarzenberského ústředního ředitelství v Hluboké n. Vlt. TAMTÉŽ, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

službách. Zámecký hostinec a sklad piva měl být pronajat po dobu, dokud bude v provozu schwarzenberský pivovar ve Vimperku. Další povinností okresu mělo být převzetí patronátů nad kostely a farami ve Vacově, v Dobrši a ve Zdíkovci. O Zdíkovci se vedla další jednání, neboť jej okresní úřad převzít nechtěl. Dále měl okres Strakonice převzít stávající pachtovní smlouvy a zaplatit 10 000 Kč za hospodářský plán revíru.⁵³⁴

Dne 8. června 1934 okresní zastupitelstvo ve Strakonících na své schůzi schválilo odkoupení přečínského revíru. Půjčku ve výši 2 500 000 Kč poskytla Budějovická záložna v Českých Budějovicích s úrokem 6 % na 25 let.⁵³⁵ Veškeré výlohy spojené se smlouvou platila kupující strana. Revír Přečín o rozloze 1 021,6353 ha byl prodán prostřednictvím Agrární banky československé v Praze okresu Strakonice za tržovou cenu 2 150 000 Kč⁵³⁶ na základě tržové smlouvy ze dne 30. října a 11. listopadu 1936.⁵³⁷ 29. prosince 1936 schválilo smlouvu ministerstvo zemědělství. Dlouho očekávané předání revíru proběhlo 1. a 2. listopadu 1936.⁵³⁸ Poslední schwarzenberský lesní správce se z Přečína odstěhoval 8. prosince 1936.⁵³⁹ Uzavřela se dlouhá a významná etapa dějin přečínského panství. Po 236⁵⁴⁰ letech držení rodem knížat ze Schwarzenbergu jej získal nový majitel. Lesní reforma byla dokončena.

8.2.2 Prodej dlouhodobých a krátkodobých pachtů

Pachtýři, kteří měli v pronájmu od 1. října 1901 pozemky deskových velkostatků nebo statků o výměře orné půdy nad 150 ha, si je směli od konce května 1919 vykoupit za předválečné ceny.⁵⁴¹ Šlo o tzv. dlouhodobý pacht. Statek Přečín byl zabrán 10. srpna 1921 nařízením okresního soudu ve Volyni na návrh Státního pozemkového úřadu

---

⁵³⁴ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵³⁵ TAMTÉŽ.

⁵³⁶ TAMTÉŽ. Srov. SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 13; TAMTÉŽ fond Místní národní výbor Javorník 1945 - 1984, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 40.

⁵³⁷ Jelikož nemovitosti byly prodány se zpětnou platností, určujícím datem pro stanovení tržové ceny se stal 1. listopad 1930. Srov. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵³⁸ TAMTÉŽ.

⁵³⁹ Rodinná kronika Roučových z Přečína.

⁵⁴⁰ Např. J. ZÁLOHA, *Stručné dějiny*. Srov. např. K. TRÍSKA a kol., *Hrady, zámky a tvrze*, V. díl, s. 159. Dále srov. F. KAŠIČKA – B. NECHVÁTAL, *Tvrze a hrádky*, s. 100.

⁵⁴¹ Stalo se tak na základě zákona č. 318 Sb. z. a n. o zajištění půdy drobným pachtýřům ze dne 27. května 1919. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39. Srov. Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 458.

v Praze na základě zákona č. 215 Sb. z. a n. ze dne 16. dubna 1919.⁵⁴² První vlna odprodejů pachtovní pozemků se mohla rozběhnout. Probíhala hladce a bez větších komplikací, na rozdíl od lesní reformy. Jan Rouče v rodinné kronice píše: „*Tato pozemková reforma prošla u nás velmi hladce, neboť téměř veškerá půda od zdejšího velkostatku nalézala se již buď v dlouhodobém, anebo v krátkodobém pachtu.*“⁵⁴³

Do vlastnictví bylo možné přebírat pozemky od roku 1921. Průměrná cena za 1 ha se pohybovala kolem 1 000 Kč.⁵⁴⁴ Právně byla většina žádostí vyřešena během let 1922-1924. Přiznávací usnesení vydával okresní soud ve Volyni.⁵⁴⁵ Splátky za vykoupené pozemky pachtýři skládali u Zemského soudu v Praze.⁵⁴⁶ Druhá vlna přidělů, tentokrát krátkodobých pachtů, proběhla v roce 1925.⁵⁴⁷ Zbytek pozemků, jež pachtýři neodkoupili, ale nadále je měli v pronájmu, přešel na nového majitele statku a revíru, okres Strakonice. Ten se zavázal k dodržení smluv s nájemníky.⁵⁴⁸ Tak byla ukončena pozemková reforma, jež alespoň částečně uspokojila hlad po půdě místních domkářů a chalupníků.⁵⁴⁹ Jan Rouče ve své kronice uzavírá pozemkovou reformu poznámkou: „*Zdalipak si vzpomněl některý z těchto přidělců, když oral první brázdu nyní na svém poli, že před mnoha léty jeho předkové skrápěli tu půdu krví a potom a za odměnu dostali ještě bití, zatím co on je nyní na té půdě samostatným pánem! Kdož to ví? Nechci domyslet, že ani jediný na to nevzpomněl.*“⁵⁵⁰

---

⁵⁴² SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵⁴³ Rodinná kronika Roučových z Přečína.

⁵⁴⁴ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 13.

⁵⁴⁵ Podrobněji SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

⁵⁴⁶ TAMTÉŽ.

⁵⁴⁷ TAMTÉŽ.

⁵⁴⁸ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵⁴⁹ J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 236.

⁵⁵⁰ Rodinná kronika Roučových z Přečína.

IX. Přečínské polesí a poslanec Rudolf Beran

9.1 Rudolf Beran

Můžeme se právem domnívat, že za odprodejem revíru Přečín stálo více zájmů, nejen ze strany okresního úřadu ve Strakonících. Zájem na tom, aby přečínské polesí získal okres Strakonice, měli nepochybně také čelní političtí představitelé. V souvislosti s přípravami prodeje přečínských lesů se běžně skloňovalo jméno poslance agrární strany Rudolfa Berana.⁵⁵¹ Beran se během politické kariéry stal blízkým spolupracovníkem Antonína Švehly.⁵⁵² Po Švehlově smrti stanul v čele strany. V letech 1933-35 jako místopředseda a od roku 1936 jako předseda.⁵⁵³ V roce 1938 byl jmenován ministerským předsedou tzv. druhé republiky.⁵⁵⁴ Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava⁵⁵⁵ krátce ve funkci pokračoval. Koncem dubna 1939 z postu předsedy vlády odešel a stáhl se do ústraní na svůj statek v Pracejovicích. Za finanční podporu protinacistického odboje byl v roce 1941 zatčen a odsouzen k deseti letům vězení.⁵⁵⁶ Po osvobození Československa byl v květnu 1945 znovu zatčen a stíhán jako vlastizrádce. V roce 1947 jej Národní soud odsoudil k 20 letům žaláře. Zemřel ve výkonu trestu roku 1954 v Leopoldově.⁵⁵⁷

Rudolf Beran pocházel z Pracejovic u Strakoníc.⁵⁵⁸ I během svého politického vrcholu zájem o rodný okres neztrácel. Dokladem je zápis v pamětní knize obce Vrbsice. Dne 2. června 1925 postihlo obec a její okolí ničivé krupobití. Přírodním živlem postižení občané žádali okresní politickou správu o poskytnutí podpory. Stav v obci si

---

⁵⁵¹ Podrobněji k osobě Rudolfa Berana V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 180-207. Srov. Ústav pro studium totalitních režimů, Audio archiv, životopisy (<http://www.ustrcr.cz/cs/audio-archiv-zivotopisy>); dále srov. Martina SANKOTOVÁ, *Rudolf Beran v jihočeské regionální práci*, diplomová práce Historického ústavu PF JU, České Budějovice 2000.

⁵⁵² Srov. např. Daniel E. MILLER, *Antonín Švehla. Mistr politických kompromisů*, Praha 2001; Josef HANZAL, *Antonín Švehla*, Jinočany 1993; Vladimír V. DOSTÁL, *Antonín Švehla*, Praha 1990.

⁵⁵³ Např. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 180.

⁵⁵⁴ Podrobněji Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha – Litomyšl 2004.

⁵⁵⁵ Jan GEBHART – Jan KUKLÍK, *Dramatické i všední dny Protektorátu*, Praha – Litomyšl, 1996. Dále srov. Dušan TOMÁŠEK – Robert KVAČEK, *Causa Emil Hácha*, Praha 1995.

⁵⁵⁶ Srov. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 217-218, Ústav pro studium totalitních režimů, Audio archiv, životopisy (<http://www.ustrcr.cz/cs/audio-archiv-zivotopisy>).

⁵⁵⁷ Např. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 249, 252, 339. Život a smrt R. Berana v leopoldovské věznici podrobněji zachycuje: Josef PEK, *Kronika šumavských hvozdů*, Vimperk 1998, s. 139-140.

⁵⁵⁸ Např. V. V. DOSTÁL, *Agrární strana*, s. 217-218.

přijeli osobně prohlédnout okresní hejtman Boček a poslanec Beran.⁵⁵⁹ To, že byl Rudolf Beran zainteresován také na odprodeji revíru Přečín okresu Strakonice, dokládá několik archivních pramenů. Existuje zpráva zasláná Schwarzenberskou lesní zřizovací kanceláří v Hluboké n. Vlt. lesnímu ředitelství ve Vimperku, v ní stojí: „*Pan poslanec Beran projevil přání, aby místo lesního správce v Přečíně nebylo po propuštěném Korešovi námi již obsazeno.*“⁵⁶⁰ Beranovy osobní intervence do lesní reformy a prodeje revíru Přečín zachycuje také článek v listu Prácheň: „*Nechceme se zabývatí příčinami, které stojí v cestě tohoto prodeje a které ani přes intervence vlivného poslance republ. [republikánské] strany Rud. Berana nemohou býti odstraněny.*“⁵⁶¹

9.2 Budování letoviska na Javorníku

Vysvětlení, proč tak velký zájem, není obtížné. Rudolf Beran a lidé kolem něho upírali nejvíce pozornosti k velmi atraktivní lokalitě přečínského polesí, k šumavskému Javorníku. Hora s nadmořskou výškou přes 1 000 metrů byla v první třetině dvacátého století objevena turisty. Přispěl k tomu také Karel Klostermann, který Javorník znal a navštěvoval.⁵⁶² Již před první světovou válkou byla plánována na vrcholku výstavba rozhledny. Stavba byla příchodem války zmařena. Myšlenky na tento počín existovaly stále, a tak na přelomu dvacátých a třicátých let se opět jednání o stavbě rozhledny rozběhla nanovo. Úkolu se ujal „*Výbor pro zbudování rozhledny na Javorníku u Kašperských Hor*“.⁵⁶³ Stavbu rozhledny na knížecích pozemcích povolil v roce 1931 Dr. Adolf ze Schwarzenbergu.⁵⁶⁴ Vlastní realizace stavby se uskutečnila až o sedm let později, v roce 1938.⁵⁶⁵ V té době už Javorník naplno zažíval nebývale čilý stavební ruch. Horská obec se pozvolna měnila v turistické letovisko. Za stavebními aktivitami

---

⁵⁵⁹ Srov. SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 4.

⁵⁶⁰ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵⁶¹ TAMTÉŽ. Článek listu „Prácheň“ ze dne 23. listopadu 1934 je v opisu přiložen mezi korespondencí Schwarzenberského lesního ředitelství ve Vimperku a Ústředním schwarzenberským ředitelstvím v Hluboké n. Vlt.

⁵⁶² Např. O. KASKOUN, *Toulky*, s. 69-70; F. MANDÁK, *Stachy*, s. 157.

⁵⁶³ SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

⁵⁶⁴ TAMTÉŽ.

⁵⁶⁵ Stavba kamenné rozhledny podle plánů sušického stavitele Karla Houry proběhla ve velmi krátkém čase. 21. června 1938 byla zahájena a již 28. srpna 1938 se uskutečnilo otevření. Např. F. MANDÁK, *Stachy*, s. 157. Srov. *Javorník*, Javorník 2001. Dále srov. SOkA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 42.

konce třicátých let je dodnes možné vytušit moc a sílu agrární strany. V javornické kronice je psáno: „*Výstavbu a budování letoviska v Javorníku provádí Zemský úřad... [...] Taktéž sušický i strakonický okresní úřad se všemožně stará o vybudování letoviska na Javorníku.*“⁵⁶⁶ Během let 1937-1940 byly na Javorníku postaveny tyto význačné stavby: Švehlova chata (vládní a poslanecká budova),⁵⁶⁷ kaple sv. Antonína Paduánského, Baťův dům, tzv. Baťovna (dům firmy Baťa)⁵⁶⁸ a samozřejmě rozhledna, pojmenovaná po spisovateli – Klostermannova. Dále byla obec vydlážděna, připojena na vodovod a elektrifikována.⁵⁶⁹ Pro zajímavost – k elektrifikaci ostatních obcí na Vacovsku došlo až po roce 1948.

Kaple sv. Antonína byla dokončena koncem července 1940. Slavnostní vysvěcení se konalo 4. srpna 1940 za účasti významných hostů. Kapli přijel vysvětit kněz a čestný kanovník českobudějovické katedrální kapituly František Jan Kroiher.⁵⁷⁰ I tato stavba má přímou vazbu na agrární stranou. V kronice se nám dochoval tento zápis: „*V posledních dnech měsíce července byla za dozoru pověřených zástupců okresního úřadu ve Strakonících a Zemského úřadu dostavována kaplička, která má do budoucnosti nésti upomínku našemu zemřelému státníku Antonínu Švehlovi.*“⁵⁷¹

Poslední stavební aktivitou přelomu třicátých a čtyřicátých let, za níž se opět skrývaly určité zájmy politických představitelů, bylo budování nové přístupové komunikace od Vacova. Tato nová silnice brzy získala označení „*dálnice*“.⁵⁷² Její trasa protínala lesní komplex bývalého schwarzenberského revíru. Velkolepá stavba se dokončení nikdy nedočkala, neboť v roce 1940 byla zastavena, ačkoli byla téměř hotová. Zůstaly po ní jen mohutné kamenné násypy a důmyslný systém propustí a vodotečí zarůstající smrkovým náletem.

---

⁵⁶⁶ SOKA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvědlena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 58.

⁵⁶⁷ SOKA Strakonice, fond Okresní úřad Strakonice 1850-1948, inv. č. 3534, sign. TO XI/3w, stavba Švehlovy chaty 1938-1945, kart. 1396. Srov. SOKA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvědlena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 44, 53. Dále srov. F. MANDÁK, *Stachy*, s. 167; J. KRÁL, *Zveme Vás na Vacovsko*, s. 15.

⁵⁶⁸ F. MANDÁK, *Stachy*, s. 167.

⁵⁶⁹ SOKA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvědlena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 53, 59.

⁵⁷⁰ TAMTÉŽ, s. 55. František Jan Kroiher, děkan v Ledenicích, byl mimo jiné také politicky činný. V letech 1920-1938 byl senátorem za agrární stranu. Byl blízkým přítelem Antonína Švehly. Na Švehlovo přání uveden ve vlastní závěti vedl děkan Kroiher 15. prosince 1933 pohřeb tohoto slavného státníka. Srov. Jiří CUKR, *František Jan Kroiher (1871-1948). Portrét zapomenutého Jihočecha*, Seminární práce z dějepisu, Gymnázium Jana Valeriána Jirsíka, České Budějovice 2004.

⁵⁷¹ TAMTÉŽ, s. 55.

⁵⁷² Např. F. MANDÁK, *Stachy*, s. 167. Srov. J. KRÁL, *Zveme Vás na Vacovsko*, s. 8, 15.

Jak vypadal Javorník kolem roku 1939 vystihuje dobový turistický průvodce: „*Javorník je dnes pro turisty v embrionálním stavu. Ale již tam počíná býti živo, staví se právě rozlehlá chata Švehlova, dálnice se prokousává přečínským revírem a tak již letos stane se tento kraj vyhledávaným cílem turistů i letních hostů. V příští zimě bude Javorník vedle Stach a Churanova [Churáňova] již Mekkou oprkénkovaných sportovců.*“⁵⁷³ Jazyk textu může dnes působit poněkud komicky. Je však z něho dobře patrná snaha autorů do tamějšího kraje přilákat co nejvíce turistů. Po odtržení Sudet se Javorník stal nejvyšší horou Čech, po Lysé hoře druhou nejvyšší v Protektorátu.⁵⁷⁴ Tragická událost našich dějin paradoxně napomohla zvýšit zájem turistů o tuto šumavskou horu.⁵⁷⁵

Svůj zájem o Javorník okres Strakonice stvrdil a dovršil dne 1. června 1942, kdy obec přešla z územního obvodu politického okresu Sušice pod politický okres Strakonice.⁵⁷⁶

---

⁵⁷³ J. KRÁL, *Zveme Vás na Vacovsko*, s. 15.

⁵⁷⁴ Podrobněji J. KRÁL, *Zveme Vás na Vacovsko*, s. 2. Srov. mapa Protektorátu Čechy a Morava v měřítku 1 : 1 500 000, *Columbus Volksatlas*, Berlín 1941.

⁵⁷⁵ SOKA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 45.

⁵⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 62.

X. Každodenní život

Každodennost obyvatel zkoumaného regionu se prolíná všemi kapitolami této práce. Přesto ne všem stránkám všedního života mohl být věnován potřebný prostor. Cílem následujících stránek je doplnění předchozího textu.

10.1 Práce a živobytí

Každodenní život obyvatel Šumavského podhůří se podřizoval přírodním podmínkám a způsobu obživy. Jak víme, muži nejčastěji pracovali jako zedníci. Doma nacházeli uplatnění zřídka. Za prací bylo nutno putovat. Sezónnímu vystěhovalectví byl věnován poměrně široký prostor. Není předmětem této kapitoly se k této problematice vracet. Připomeňme jen některé ze základních poznatků.

Za hranicemi Čech bylo možné práci ve stavebnictví najít s jistotou. Sát se zedníkem tedy bylo určitou životní jistotou samo o sobě. Mnozí časem každoročním odchodům za prací do ciziny přivykli. Světáci dokázali vydělat peníze na slušné živobytí, což bylo doma prakticky nemožné. Sezónní vystěhovalectví se stalo součástí životů lidí na Podlesí. První světová válka citelně zasáhla do životů všech. Přerušila také tento jev. Poválečný stav a změny na politické mapě Evropy značně omezily možnosti hledání práce v zahraničí. Jistotu nadále poskytovaly cirkusy. Zedníci a stavební dělníci však hledali práci v cizích zemích velice obtížně. Podle zpráv, jež se nám zachovaly v kronikách, víme, že v poválečném období několik málo obyvatel našlo práci ve Francii.⁵⁷⁷ Někteří tam odešli s celou rodinou a trvale se tam usadili. A co zbývalo těm, kteří zůstali doma? Samozřejmě stále zde byla možnost pracovat v lese. Práce dřevařů však byla soustředěna do zimních měsíců. Nezajišťovala celoroční stálý příjem. Ženy, když nezůstávaly v domácnosti, chodily pracovat rovněž do lesa. Jak bylo podrobněji popsáno, obhospodařovaly například lesní školky. Pro zedníky se otevřely nové pracovní příležitosti ve velkých českých městech, zejména v Praze.⁵⁷⁸ Ovšem ani

---

⁵⁷⁷ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 8.

⁵⁷⁸ TAMTÉŽ.

tento stav netrval dlouho, neboť velice brzy se o slovo přihlásila světová hospodářská krize.⁵⁷⁹

Důsledky hospodářské krize se ve zkoumaném regionu začaly projevovat kolem roku 1930. Ze záznamů v obecních kronikách se dozvídáme, že i nadále bylo snahou místních zedníků najít práci za hranicemi. Komu se to nepodařilo, musel shánět doma „*u stavitelů a parťáků*“,⁵⁸⁰ často už od Vánoc. Ubývalo pracovních příležitostí. Dělníci, kteří jezdili do Prahy na stavby, jen těžko hledali místa. Často doslova putovali od stavby ke stavbě a hledali, kdo by je zaměstnal. Práce byla placena úkolově. Výdělky klesaly. Přestávaly být dostačující pro uživení rodiny. Mnoho rodin nežilo, ale živořilo.⁵⁸¹ K dalšímu zhoršování životních podmínek vedl pokles cen plodin a hospodářských výrobků. O roku 1931 se ve vrbické obecní kronice píše: „... *bída a zadlužení všech jenom přirůstá*“.⁵⁸² Práci nebylo možné nalézt. V roce 1934 dosáhla nezaměstnanost ve zdejších obcích nejvyššího stupně. Například ve Vrbici bylo zaměstnáno z 56 dělníků pouze 11.⁵⁸³ Venkovští obyvatelé vnímali krizi jako jev, jenž existuje odedávna. Říkali jí bída.⁵⁸⁴

10.2 Obydlí

Venkovské rodiny měly pro svůj život poměrně omezený životní prostor. Většina venkovských domů během první poloviny dvacátého století stále zůstávala ve stejném dispozičním uspořádání, jak tomu bylo dříve.⁵⁸⁵ Venkovské stavení se skládalo z obytné a hospodářské části. K domu byly připojeny chlévy, stáje, sýpky, kůlny a stodola.⁵⁸⁶ Stodola stávala někdy též samostatně na okraji hospodářova pole, jež leželo dál od stavení. Ve Vrbici byla poslední takto stojící stodola kolem roku 2000 přestavěna

---

⁵⁷⁹ Světová hospodářská krize zasáhla české země se zpožděním. Projevovat se začala v roce 1930. Její důsledky doznávaly ještě v roce 1937. Např. V. PRŮCHA a kol., *Hospodářské dějiny*, s. 88-91.

⁵⁸⁰ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 9.

⁵⁸¹ TAMTÉŽ, s. 10.

⁵⁸² TAMTÉŽ, s. 11.

⁵⁸³ TAMTÉŽ, s. 12. Srov. SOKA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 32.

⁵⁸⁴ J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 239.

⁵⁸⁵ Dispozice stavení se od doby pozdního středověku příliš neproměnila. V 16. století se objevují černé kuchyně spojené s pecí. Později byly dostavěny komíny a černá kuchyně se přeměnila na světnici. Např. J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 88-90.

⁵⁸⁶ Srov. V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 159.

na rekreační objekt.⁵⁸⁷ Na obytná a hospodářská stavení navazovala zahrada či sad, popř. záhumenka. U některých vesnic se dochovalo původní středověké uspořádání, kdy za dvorem domu býval mlat, tzv. humno, později stodola.⁵⁸⁸ Na humno se napojovala parcela se zahradou a pás orné půdy sahající až k okraji plužiny. Dodnes jsou tyto úzké pásy polí vybíhající od jednotlivých stavení patrné na katastrálních mapách.⁵⁸⁹ Některá stavení mívala uzavřený dvůr s vjezdem vedle štítu. Štít a vrata vjezdu směřovaly do návsi. Zástavba určovala tvar vesnice. Podle půdorysného uspořádání byly nejobvyklejšími typy: návesní typ a řadový ulicový typ.⁵⁹⁰ Návesní typ je původem starší. Zachovává středověké uspořádání vesnice. Domy jsou umístěné jeden vedle druhého kolem návsi. Uprostřed bývá zvonička, kaple, kostel či malý rybník. Řadový ulicový typ vznikl podél cest nebo vodních toků, jež utvářely základní osu vesnice. Pro horské oblasti je příznačná rozptýlená zástavba.⁵⁹¹

Pro kraj Šumavy a Pošumaví jsou typické tři typy domů: špýcharový dům, roubený komorový dům a šumavský roubený dům chlévového typu.⁵⁹² Třetí typ je záležitostí především horských oblastí. Tyto domy si stavěli převážně němečtí obyvatelé. Pro zkoumaný region jsou příznačné špýcharové a komorové domy. Společným znakem špýcharových domů byl zděný patrový špýchar napojený na obytnou část domu.⁵⁹³ Vnitřní uspořádání venkovského domu bývalo jednotné. Celému stavení dominovala světnice. Za ní bývala ještě jedna menší světnička. Součástí obydlí byla černá kuchyně. Světnici a černou kuchyni oddělovala síň, ve zdejších kraji zvaná dům nebo dóm.⁵⁹⁴ Ze síně vedly dveře ven na zápraží či zástřeší, na sýpku nebo u některých domů i do chlévů. V síni mohlo být umístěno také schodiště na půdu. Pod domem nebo poblíž býval také sklep, tzv. „loch“.⁵⁹⁵ Někdy býval vyhloubený ve stráni. Stavení méně majetných rodin byla menší.⁵⁹⁶ Zpravidla mívala jen světnici, síň a chlév. Nejčastěji používanými stavebními materiály byly dřevo a kámen. Část

---

⁵⁸⁷ Poznámka autora.

⁵⁸⁸ Např. J. PETRÁŇ – L. PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, s. 88-90.

⁵⁸⁹ Pásy polí vybíhající od jednotlivých stavení jsou dodnes patrné na katastrální mapě obce Vrbice, nejvíce na západním okraji obce. Srov. kopie katastrální mapy k. ú. Vrbice, měřítko 1 : 2 000, Katastrální úřad v Prachaticích, 2002.

⁵⁹⁰ Např. V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 160. Srov. S. VODĚRA – J. ŠKABRADA, *Jihočeská lidová architektura*, s. 12-20.

⁵⁹¹ Srov. V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 160-161.

⁵⁹² TAMTÉŽ, s. 161.

⁵⁹³ Podrobněji S. VODĚRA – J. ŠKABRADA, *Jihočeská lidová architektura*, s. 61-72.

⁵⁹⁴ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvedena, kronika obce Žár, s. 88. Srov. V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 162.

⁵⁹⁵ V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 162.

⁵⁹⁶ TAMTÉŽ.

stavení bývala dřevěná (roubená) a část zděná. Jako střešní krytina se používaly slaměné došky nebo dřevěné šindele.⁵⁹⁷

Vnitřní vybavení obytných prostor bývalo velice skromné. Podrobný popis vnitřku pošumavského venkovského stavení, jak vypadalo ve studovaném období, nám zachoval ve své kronice kněz František Špalek.⁵⁹⁸ Píše: „*Nábytku nebývalo mnoho...*“⁵⁹⁹ Býval však důkladně udělaný a pevný. Popišme nejprve nejdůležitější místnost, tj. světnici. V rohu býval umístěný pevný dubový stůl se zásuvkou. Do ní se ukládaly modlitební knížky a písemnosti. Kolem zdí stávaly lavice, které se při jídle přitahovaly ke stolu. Židlí bývalo málo. Při návštěvě na ně usedali vzácnější hosté. V žádné světnici nechyběla kamna s plotnou. Nad ně se zavěšovala dřevěná tyč, kde se sušilo prádlo. Nezbytným vybavením býval misník, kam se ukládalo nádobí. Zdobené nádobí, talíře a hrnky, se stavělo na dřevěné lišty přibité ke stěně poblíž plotny. Kromě toho bývaly na stěnách zavěšené obrázky svatých. Obrazy se světskými motivy se takřka neobjevovaly. Nad stůl se zavěšoval kříž. Vedle dveří na zdi bývala připevněná kroupka se svícenou vodou. Ve světnici měla své místo samozřejmě také postel. Zpravidla byla jen jedna. Přinášela ji s sebou nevěsta jako věno. Nevěstiným věnem bývala také truhla. Sloužila k ukládání látek a šatstva. Bývala bohatě zdobená. Svě místo měla rovněž ve světnici. Do postele se vkládal slamník, zvaný „*štrozok*“.⁶⁰⁰ Sláma se v něm obměňovala vždy před Vánoce. Děti spávaly na lavici za postelí na kůžích nebo na peci. Nad postel se na provazech zavěšovalo do dvou železných kruhů připevněných ke stropu plátno, jež sloužilo místo kolébky. „*Dítě netrpělo otřesy jako v kolébce.*“⁶⁰¹ Později se začaly používat kolébky dřevěné. Zhotovené bývaly z tvrdého dřeva. Kolébka měla své místo vedle postele. V žádné světnici nechyběly hodiny. Původně se používaly přesýpací. Podlaha světnice bývala prkenná. Jednou týdně se umývala. Někde bylo možné se setkat také ještě s podlahou jen z dusané hlíny. V „domu“ (v předsíni) stávala skříň pro hospodyni, tzv. „*špajzka*“,⁶⁰² kam se ukládaly potraviny. Před „domem“ bývalo zápraží. Zde se odkládaly putny a vědra. Domáci i hosté si na zápraží odkládali dřeváky. Zápraží bývalo také před chlévy. Tam se

⁵⁹⁷ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvědlena, kronika obce Žár, s. 88.

⁵⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 87-92. Srov. V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 175-185.

⁵⁹⁹ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvědlena, kronika obce Žár, s. 89.

⁶⁰⁰ TAMTÉŽ.

⁶⁰¹ TAMTÉŽ.

⁶⁰² TAMTÉŽ, s. 90

skládala nasekaná louč. Nejsušším místem domu byla sýpka, jež bývala v patře. Kromě obilí se tam ukládaly sváteční šaty, peřiny a peří.⁶⁰³

K osvětlení místností se používala původně smolná louč. Svítilo se velmi málo. Často postačovalo pouhé světlo z krbu či kamen. Kdo potřeboval, přemístil si práci blíž ke kamnům. Louč se rozsvěcovala například jen při draní peří. Dobytek se obstarával většinou za denního světla. Později se začalo používat svíček a luceren. Svíčky se lily doma. Petrolejové lampy se používaly minimálně, neboť petrolej se musel kupovat.⁶⁰⁴

10.3 Rodina

Rodinu tvořili hospodář a hospodyně, jejich děti, popř. rodiče hospodáře nebo hospodyně. Staří rodiče obývali menší oddělenou světnici. Majetnější si mohli dovolit postavení výminku. Staří lidé, kteří neměli nikoho, kdo by je vzal k sobě a zajistil jim patřičnou péči, byli závislí na obci, kde měli domovskou příslušnost. Obec byla povinna se o tyto lidi postarat. V obci pro ně býval vždy vyhrazený domek či místnost, tzv. chudobinec nebo pastouška.⁶⁰⁵ Už název dává tušit, v jakých podmínkách někteří lidé museli dožívat. Počet dětí v rodině se pohyboval v rozmezí osm až deset.⁶⁰⁶ Ničím neobvyklým nebyla vysoká úmrtnost dětí.⁶⁰⁷ Ve studovaném období žily v jednom domě zpravidla dvě rodiny. Rodina hospodáře, majitele stavení, a rodina podnájemníka.⁶⁰⁸

10.4 Majetek

Obyvatelé šumavského Podlesí nikdy neoplývali velkým bohatstvím. Majetkem nejvzácnějším bývala půda a vlastní střecha nad hlavou. Půda zajišťovala živobytí. Byla

---

⁶⁰³ SOKA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. nevedena, kronika obce Žár, s. 90.

⁶⁰⁴ TAMTÉŽ.

⁶⁰⁵ Z pamětní knihy obce Vrbice se dozvídáme, že obec roku 1923 na vlastní náklady postavila obecní domek – chudobinec, č. p. 3. SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 3.

⁶⁰⁶ Srov. V. VONDRUŠKA, *Život staré Šumavy*, s. 214.

⁶⁰⁷ TAMTÉŽ. Mortalitou na počátku studovaného období se podrobněji zabývá: O. ZWETTLER, *Historicko-geografický obraz*.

⁶⁰⁸ Pro srovnání v roce 1910 žilo v obci Vrbice ve 49 domech 371 lidí. Při pročitání sčítacích operátů pořízených při sčítání lidu v roce 1910 je možné vysledovat, že téměř v každém stavení žily dvě rodiny. SOKA Strakonice, Sčítání lidu 1910, inv. č. 3179, sign. 3/P, sčítací operáty Přečín, Miřetice, Vacov, Vrbice, kart. 1307.

proto velmi ceněna, zvláště domkáři a chalupníky. Ti patřili mezi nejméně majetné venkovany. Vlastnili sice stavení, ale jediná půda, na níž hospodařili, bývala často jen pronajatá. Výměra půdy domkáře nepřekračovala 2 ha, což nestačilo k obživě.⁶⁰⁹ Domkář musel provozovat řemeslo nebo nádeničit. Chalupníci, označovaní někdy jako malorolníci, na tom byli lépe. Jejich polnosti mívaly v průměru okolo 3,2 ha.⁶¹⁰ To umožňovalo „... žít ze dne na den, z roku na rok...“⁶¹¹ Málokterý chalupník míval přebytky, jež by mohl prodat. Jen těžko si mohl další půdu přikoupit. Domkáři a chalupníci proto patřili mezi ty, kteří nejvíce toužili po radikální změně v pozemkové držbě.⁶¹² Mezi obyvatelstvem pošumavských vesnic převažovali.⁶¹³ Domkář vlastnil zpravidla jednu krávu, kozu a prase. Z drůbeže choval slepice a husy. Kachny se ve studovaném období neobjevují. Jako potah využíval krav. Podobně na tom byl chalupník. Volský nebo koňský potah vlastnili sedláci. U některých stavení bývaly ovce.⁶¹⁴

10.5 Přírodní živly

Od svého zrodu člověk bojuje s přírodními živly. Některé se naučil předvídat a účinně se jim bránit. Jiné přicházejí nečekaně a obrana proti nim není. Příroda a její ničivá síla zhoršovala už tak bídné životní podmínky venkovanů téměř s určitou pravidelností. V obecních kronikách nenalezneme roční záznam, kde by nebyla zmínka o nějaké přírodní katastrofě. Jedna bouře, trvající byt' i jen několik desítek minut, často dokázala zničit veškerou úrodu – skrovné živobyty venkovských obyvatel. O tom, jak bedlivě lidé počasí sledovali a jak důležitou roli hrálo v jejich životech, hovoří nejlépe

---

⁶⁰⁹ Domkáři často hospodařili pouze na 0,5 ha půdy. Tato hospodářství se nazývají někdy také jako kovorolnická či trpasličí. Podrobněji Z. KÁRNÍK, *České země v éře První republiky*, díl první, s. 443.

⁶¹⁰ TAMTÉŽ, s. 444.

⁶¹¹ TAMTÉŽ.

⁶¹² Po provedení pozemkové reformy se zvýšil počet chalupníků. Podrobněji J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 244-245.

⁶¹³ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 6.

⁶¹⁴ Počet kusů dobytka v roce 1910 – obec Vrbice: koně 0 ks, býčci 9 ks, jalovice 11 ks, volci 0 ks, býci 1 ks, jalovice – stáří jeden rok 8 ks, 4 ks březí, krávy 63 ks, voli – stáří 1-3 roky 6 ks, voli – stáří více než 3 roky 2 ks, kozy 8 ks, ovce 15 ks, prasata 28 ks, slepice 413 ks, husy 50 ks, kachny 0 ks. To vše připadalo na 371 obyvatel. SOKA Strakonice, Sčítání lidu 1910, inv. č. 3179, sign. 3/P, sčítací operáty Přečín, Miřetice, Vacov, Vrbice, kart. 1307.

zápisy v javornické obecní kronice.⁶¹⁵ Roční zápis často počasím začínal. Oddíl věnovaný počasí nikdy nechybí. Někdy jeho text převažuje na úkor jiných, méně významných událostí. Každoročně byla s netrpělivostí očekávána sklizeň, jež určovala, jak hospodářova rodina přežije následující zimu. Dobrá úroda samozřejmě rodinu vždy uspokojila. Obavy však nezmizely nikdy. Už během zimy měl hospodář starost, jaká bude ta v příštím roce. Výkyvy počasí zkoušely obyvatele v kraji pod Javorníkem ve sledovaném období neustále. Nejvíce záznamů máme z dvacátých let. V létě 1925 stihla zdejší kraj dvě ničivá krupobití. Veškerá úroda byla zničena. Nastal nedostatek potravin. Nedostávalo se krmiva a steliva pro dobytek. V důsledku toho poklesly ceny dobytka. Hospodáři se museli zadlužit koupí nového osiva. V pamětní knize obce Vrbice je doslova zapsáno: „... *krupobití tak prudký s vichřicí a bleskem, že se ani obloha nezavřela, kusy krup jako půl vejce padaly a stromy se lámaly a vyvracely, střechy byly poškozeny.*“⁶¹⁶ Dne 25. dubna 1926 se krajem prohnala ničivá vichřice. Vítr „*porazil tisíce kmenů*“.⁶¹⁷ V polovině května 1927 udeřily mrazy a napadl sníh. K zmaru přišla ozimní žita.⁶¹⁸ V zimě 1927-28 přišly velké mrazy a sucho, jež způsobilo nedostatek vody. Vysychaly studny u domů. Voda se musela dovážet z potoků.⁶¹⁹ Počátek července roku 1929 opět přinesl ničivé krupobití. Úroda byla kompletně zničena. „... *museli majitelé pozemků veškeré osivo i potraviny kupovat.*“⁶²⁰ Obrovské škody na lesních porostech napáchala vichřice, která živel provázela.⁶²¹ Léto 1934 přineslo velké sucho. Úroda toho roku byla velmi malá.⁶²² Navíc se to stalo v době hospodářské krize, v roce, kdy nezaměstnanost v kraji dosahovala nejvyššího stupně. Výčet „rozmarů“ počasí uzavřeme sněhem. Dne 17. května 1935 napadl na celém Pošumaví sníh.⁶²³

---

⁶¹⁵ SOkA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984.

⁶¹⁶ TAMTÉŽ, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 4. Srov. TAMTÉŽ, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 18.

⁶¹⁷ TAMTÉŽ, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 5.

⁶¹⁸ TAMTÉŽ, s. 6.

⁶¹⁹ TAMTÉŽ, s. 9.

⁶²⁰ TAMTÉŽ.

⁶²¹ TAMTÉŽ. Srov. SOkA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 26.

⁶²² TAMTÉŽ, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 12.

⁶²³ TAMTÉŽ, fond Místní národní výbor Javorník 1945 - 1984, inv. č. 1, sign. nevedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 37.

Dalším a zřejmě tím nejobávanějším přírodním živlem byl oheň. Krajem neprotéká žádný větší vodní tok, tudíž zde nebyvají časté povodně, proto se stal oheň tím nejohroživějším nebezpečím. Oheň bral lidem střechu nad hlavou, ničil někdy už tak bídnu úrodu uloženou na sýpkách a půdách, usmrcoval dobytek. Zkrátka ničil veškeré živobytí. Někdy vybíral i tu daň nejkrutější – připravoval o životy. Riziko vzniku požáru bývalo mimořádně vysoké. Používané stavební materiály a způsoby vytápění venkovských stavení tomu doslova napomáhaly. Práce si pochopitelně neklade za cíl dělat kompletní výčet požárů ve studovaném období. Připomeňme jen některé.⁶²⁴ Požár s tragickými následky vypukl 21. února 1903 ve Vrbici. Vyhořely tři domy a tři lidé přišli o život. V roce 1920 vypukl zničující požár v Benešově Hoře a opět ve Vrbici. Dne 10. srpna 1920 zachvátil oheň celkem šest stavení v Benešově Hoře. Už tehdy se našli mezi lidmi tací, kteří přišli postižené okrádat. Při požáru se zadusil dobytek. Z lidí o život nikdo nepřišel. Kromě toho shořelo veškeré hospodářské nářadí a stroje – mlátičky, řezačky, mlýnky apod. Již 16. září téhož roku hořelo také ve Vrbici.⁶²⁵ Vyhořelo celkem 10 domů, 18 rodin přišlo o střechu nad hlavou. Oheň vypukl v bývalém poplužním dvoře. Zástavba už nikdy nebyla obnovena v původní podobě. Historické jádro vsi bylo narušeno. V roce 1923 plameny ničily lidská obydlí v Přechíně, kde 17. července zachvátil oheň šest stavení. Požár založil jeden z poškozených. Šlo mu o vyplacení požárního pojištění.⁶²⁶ Ze zápisů v kronikách se o případech, kdy byl oheň založen úmyslně, dozvídáme poměrně často.⁶²⁷ Lidská závist a zloba mnohdy mívaly přímo tragické následky.

Kromě počasí a požárů trápily obyvatele Podlesí nakažlivé nemoci dobytka. V kronikách jsou ve sledovaném období zaznamenané dvě vlny slintavky a kulhavky. První v roce 1920⁶²⁸ a druhá v roce 1938.⁶²⁹

---

⁶²⁴ Požáry na Vacovsku se podrobně zabývá: V. STARÝ, *110 let Sboru*, s. 22-26.

⁶²⁵ Např. AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002. Srov. V. STARÝ, *110 let Sboru*, s. 25.

⁶²⁶ Např. V. STARÝ, *110 let Sboru*, s. 26.

⁶²⁷ TAMTÉŽ, s. 22-26.

⁶²⁸ SOKA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvědlena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1, s. 2.

⁶²⁹ TAMTÉŽ, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvědlena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984, s. 43.

Závěr

Předložená diplomová práce si původně kladla za cíl zachytit období let 1900-1948. Z nashromážděných pramenů⁶³⁰ ale nakonec jednoznačně vyplynulo, že vhodnější časové ohraničení tématu bude léty 1900-1938. Zahrnutí časového úseku let 1938-1948 by navíc rozsah textu natolik navýšilo, že by mnohonásobně překračoval standardní rozsah diplomové práce. Ukončení práce na prahu druhé světové války má proto své velké opodstatnění. Válka a poválečné dění v Československu⁶³¹ směřují jinam, než je hlavní myšlenka našeho textu. Období druhé světové války a následující roky, zejména pak rok 1948 a změna politických poměrů v ČSR, by vydaly, jak se v průběhu shromažďování materiálů a průzkumu archivů jasně ukázalo, na zcela samostatné téma. Vývoj statku Přečín je tedy zachycen jak před pádem, tak i po pádu habsburské monarchie a následně v době první republiky. Samozřejmě se nelze ubránit jistým časovým přesahům. Tam, kde to bylo zapotřebí, jsme v bádání šli do devatenáctého století. Jindy jsme se dostali až k roku 1948, vždy ale jen okrajově a rámcově.

Na pozadí dějinných událostí, jež s sebou tato doba přinesla, jsme se snažili zachytit každodenní život obyvatel a jejich vazby ke statku. Snahou diplomové práce je prokázat, že i dlouho po zániku vrchnostenské správy tyto vazby stále existovaly a do určité míry ovlivňovaly život místního obyvatelstva. Je potřeba si uvědomit, že vrchnost po dlouhá staletí určovala běh života na venkově. Vzájemná závislost se zrušením poddanství zcela nevytratila. Nevytratila se dokonce ani po vzniku demokratického československého státu. Jasným příkladem vzájemné závislosti byla držba půdy. Až do pozemkové reformy po první světové válce šlechta vlastnila většinu zemědělské půdy. K jejímu obdělávání přirozeně potřebovala zdatnou pracovní sílu. Panství a posléze velkostatky měly význačný a nezanedbatelný vliv na životní úroveň místních obyvatel. Poskytovaly totiž v mnoha případech práci. Rovněž pronajímaly domkářům a chalupníkům pozemky. Víme, že tito méně majetní venkované byli na půdě existenčně závislí. Aristokracie neovlivňovala jen živobytí. Stopy jejího vlivu můžeme sledovat též v kulturní a společenské oblasti. Šlechticové často jako jediní

---

⁶³⁰ Některé obecní kroniky končí právě v této době. Pravidelné zápisy přerušila druhá světová válka. Např. SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvevedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1.

⁶³¹ Srov. John KEEGEN, *Druhá světová válka*, Praha – Plzeň 2002; J. GEBHART – J. KUKLÍK, *Dramatické i všední dny protektorátu*; Detlef BRANDES, *Češi pod německým protektorátem*, Praha 1999; Karel KAPLAN, *Pravda o Československu 1945-1948*, Praha 1990; Jiří DOLEŽAL, *Druhá světová válka a obnova Československa*. Praha 1991.

finančně podporovali nejrůznější spolky, např. hasiče nebo ochotnická divadla.⁶³² Kromě toho šlechta držela patronát nad farními kostely.⁶³³

Výběr regionu je dán autorovým vztahem k němu, neboť zde žije a jeho zájem o místní dějiny trvá již delší čas. V diplomové práci se běžně uplatňují metody dedukce a indukce. Při zjišťování faktů z archivních pramenů byla uplatněna metoda přímá. Z dalších metod se uplatnily orální historie nebo komparativní metoda. K tématu je přistupováno diachronně.

Prameny k dějinám schwarzenberských statků a velkostatků jsou velice bohaté. V českokrumlovské pobočce Státního oblastního archivu Třeboň bylo ke zvolenému tématu práce dohledáno mimořádné množství archiválií. Téměř všechny pocházejí z fondu Velkostatek Vimperk. Schwarzenberští úředníci a následně archiváři pečlivě ukládali veškerou úřední korespondenci a její podklady. Fondy jsou proto poměrně přehledně uspořádané, což značně usnadňuje badatelskou práci. Pro diplomovou práci bylo využito především pramenů týkajících se lesnictví a lesního hospodaření, polního hospodářství, pozemkové reformy, lesní reformy nebo personálu. Uvedené archivní prameny nám primárně poskytují komplexní přehled o systému hospodaření schwarzenberských panství a vydávají svědectví o jejich správní struktuře. Kromě toho se v nich najde spousta odkazů i ke každodennímu životu lidí. Poznatky získané z úřední korespondence a dalších písemností z fondu Velkostatku Vimperk vhodně doplňují mapy a plány statku a revíru Přečín. Ty jsou uloženy ve zvláštním fondu.⁶³⁴ Důležitým pramenem pro dějiny revíru jsou dochované porostní mapy.⁶³⁵

Prameny k poznání každodenního života jsou čerpány z fondů Státních okresních archivů Prachatice a Strakonice. V SOkA Prachatice byly vyhledány kroniky, resp. pamětní knihy, vztahující se ke zkoumanému regionu. Kroniku obce Přečín se nalézt nepodařilo. Místo ní dobře posloužila pamětní kniha sousední obce Vrbice z let 1924-1937. Další použitou kronikou se stala pamětní kniha obce Javorník z let 1926-1984. Je cenná tím, že jsou v ní doplněné události, jež se odehrály během druhé světové války. Pozoruhodnou je kronika faráře Františka Špalka ze Žáru. Ačkoli jsou v ní zachyceny dějiny obce Žár, není v žádném případě kronikou obecní. Pochází ze Špalkovy pozůstalosti. V SOkA Strakonice máme uložené sčítací operáty ze sčítání

---

⁶³² SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 1515, sign. IV BE 14, spolky 1904-1943, kart. 652. Srov. V. STARÝ, *110 let Sboru*, s. 6.

⁶³³ TAMTÉŽ, inv. č. 925, sign. III AK^{alfa} 21 a-g, kostel, fara a škola ve Vacově, kart. 933.

⁶³⁴ TAMTÉŽ, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.

⁶³⁵ TAMTÉŽ.

lidu v letech 1910 a 1921 ve studovaném regionu. Z nich je možné získat podrobný přehled o počtu členů rodiny a majetku místních obyvatel.

V neposlední řadě musíme ocenit výpovědní hodnotu rodinných a soukromých kronik. Nahlédnutí do nich je možné jen díky vstřícnosti jejich majitelů. Ne vždy to tak bývá. O to více jsou informace z těchto pramenů vzácnější.

Za nejcennější pramen, který byl při vzniku diplomové práce použitý, můžeme považovat zvukový záznam pamětnice paní Marie Kotrbaté (1903-2005) z Vrbice pořízený v roce 2002 autorem. Marie Kotrbatá prožila celý svůj život v Podhůří Šumavy. Jako jedna z mnoha zdejších žen pracovala jako lesní dělnice v polesí revíru Přečín. Zažila „éru“ knížecích hajných. Její vzpomínky na práci v lese, každodenní život a obyvatele obce Vrbice jsou zachycené na zvukovém nosiči v délce více jak jednu hodinu.

Regionální dějiny jsou vždy částí většího celku.⁶³⁶ Do budoucna by bylo vhodné aplikovat metodu nepřímou a udělat podobný historický výzkum pro období let 1900-1938 ve více oblastech. Jestliže by se podařilo prokázat větší množství podobných nebo shodných znaků, bylo by pak možné pokusit se o vytvoření určitého komparativního modelu, který by nám ukazoval, jak přesně fungoval český venkov v uvedeném časovém rozmezí. Samozřejmě existuje celá řada znaků známých a zřejmých. V opačném případě je třeba brát také v potaz, že každý region má svá určitá a zcela jedinečná specifika,⁶³⁷ která budeme jinde těžko hledat. Pozornost bychom měli věnovat zejména odrazu událostí regionálních i nadregionálních v každodenním životě. K tomu nám nejlépe poslouží již několikrát zmiňované obecní a rodinné kroniky. Jako pramen jsou v tomto ohledu nesmírně cenné, neboť zároveň dokladují lidské chápání a pohled na svět. V textech kronik je – s trochou nadsázky můžeme říci již předem „zakódovaný“ – svým způsobem konkrétní a zcela jedinečný člověk, který na rozdíl od nás, pozdějších badatelů, ve zkoumané době skutečně žil a události, jež nám zachoval jak v kronikách, tak i jiným způsobem, sám vždy prožíval.⁶³⁸

Díky značnému množství shromážděných pramenů bylo nutné vybrat pro tuto diplomovou práci jen to nejdůležitější, tak aby se podařilo naplnit její původní cíl. Samozřejmě během studia vznikaly náměty i na další dílčí témata, jako např. vzdělání, politický život, spolková činnost, farní život, zvyky a tradice apod. Těmito tématy je

---

⁶³⁶ Srov. J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 5-11.

⁶³⁷ V případě regionu Šumavského podhůří je to např. jev sezónního vystěhovalectví.

⁶³⁸ Takto dějiny získávají konkrétní prostor, jsou skutečně „žité“, jak píše profesor Josef Petráň. Srov. J. PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, s. 5-11.

možné v budoucnu na práci navázat. Další výzvou pro badatele je ono nesmírně převratné období radikálních i revolučních proměn, které bylo z této diplomové práce po velice pečlivé, dlouhé a komplikované úvaze nakonec vypuštěno, tedy léta 1938-1948. Nabízí se pochopitelně srovnání této epochy s epochou popsanou v diplomové práci.

Seznam pramenů a literatury

Nevydané prameny

Státní oblastní archiv Třeboň

SOA Třeboň, fond Národohospodářský sbor jihočeský – Praha 1925-1941, inv. č. 29, sign. I A-5a, kart. 5.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Sběrka rukopisů Český Krumlov, inv. č. 648, František KRUML, *Historický průzkum lesů pro lesní závod Prameny Vltavy (LHC Zdíkov, Kvilda a Světlá Hora) ve Vimperku.*

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů, inv. č. 39, sign. Da-6, porostní mapa z roku 1877.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů, inv. č. 78, sign. Da-45, situační plán revíru Zálesí z roku 1841.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Přečín 1672-1908 (1937).

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 656, sign. I AA^{beta} 11, lesní reforma Přečín, kart. 43.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 652, sign. I AA^{beta} 10a, pozemková reforma, kart. 39.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 652, sign.

IAA^{beta} 10, výměry jednotlivých lesních komplexů schwarzenberských panství Dlouhá Ves, Vimperk, Č. Krumlov, Hluboká, Protivín a Třeboň, kart. 39.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 653, sign.

IAA^{beta} 10b, pozemková reforma, kart. 40.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, inv. č. 2029, sign. VII BD 4d/1, hajní a ostatní nižší lesní personál, kart. 1059.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1896/7-1905/6.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1948, oddělení knih, inv. č. 4660, sign. IC, hospodářský plán revíru Přečín 1924/5-33/4.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, Dílčí inventář pro listiny a spisy nového oddělení fondu Velkostatek Vimperk 1799-1949.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 1944, sign. VI BW^{alfa} 3, ceny dřeva 1899-1948, kart. 970.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 1890, sign. VI BM^{beta} 2b, personál dvorů 1918-1935, kart. 892.

SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Vs Vimperk 1799-1949, inv. č. 1503, sign. IV B E 11c, válečné zásobovací komise, kart. 623.

Státní okresní archiv Prachatice

SOkA Prachatice, Archiv obce Vrbice 1865-1945, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let 1924-1937, kniha č. 1.

SOkA Prachatice, fond Farní úřad Vacov, inv. č. 2, sign. 1-2, pamětní kniha z let 1807-1934/45, kniha č. 2.

SOkA Prachatice, fond Místní národní výbor Javorník 1945-1984, inv. č. 1, sign. neuvedena, pamětní kniha z let (1926) 1945-1984.

SOkA Prachatice, fond Špalek František, Žár, inv. č. 1, sign. neuvedena, kronika obce Žár.

Státní okresní archiv Strakonice

SOkA Strakonice, fond Okresní úřad Strakonice 1850-1948, inv. č. 3534, sign. TO XI/3w, stavba Švehlovy chaty 1938-1945, kart. 1396.

SOkA Strakonice, Sčítání lidu 1910, inv. č. 3179, sign. 3/P, sčítací operáty Přečín, Měretice, Vacov, Vrbice, kart. 1307.

Soukromé kroniky

Kronika Jana Koreše.

Rodinná kronika Mauricových ze Zálesí.

Rodinná kronika Roučových z Přečína.

Nevydané rukopisy

František KLIMEŠ – vlastivědný popis Vacovska.

Archiv autora

AA – Záznam rozhovoru s Marií Kotrbatou (†) ze dne 15. 7. 2002.

Dobový tisk

Venkov, 20. dubna 1929.

Literatura

A žijí dál... Sborník dokumentů a vzpomínek na dělnické a komunistické hnutí v okrese Prachatice, Prachatice 1975.

Atlas ČSSR, Praha 1972.

Atlas Republiky československé, Praha 1935.

BĚLINA, P. – KAŠE, J. – KUČERA, J. P., *České země v evropských dějinách. Díl třetí 1756-1918*, Praha – Litomyšl 2006.

BENEŠ, A. – BŘICHÁČEK, P., *Volyňsko v pravěku*, Volyně 1980.

Bericht der k. k. Gewerbe – Inspektoren über die Heimarbeit in Österreich, Wien 1900.

BEZECNÝ, Z., *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005.

BOHÁČ, A., *Obyvatelstvo v Československé republice*, in: HORÁK, J. – CHOTEK, K. – MATIEGKA, J., *Československá vlastivěda, řada 2, sv. Národopis*, Praha 1936 (1937).

BRANDES, D., *Češi pod německým protektorátem*, Praha 1999.

BŮŽEK, V. – HRDLIČKA, J. a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

BŮŽEK, V. – KRÁL, P. (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.

BŮŽEK, V. a kol., *Úvod do studia historie*, České Budějovice 1994.

CUKR, J., *František Jan Kroiher (1871-1948). Portrét zapomenutého Jihočecha*, Seminární práce z dějepisu, Gymnázium Jana Valeriána Jirsíka, České Budějovice 2004.

Českokrumlovský deník, 8. srpna 2009.

Československá vlastivěda, řada 2, sv. Národopis, Praha 1936.

- Československá vlastivěda, řada 3, sv. *Lidová kultura*, Praha 1968.
- DOLEŽAL, J., *Druhá světová válka a obnova Československa*. Praha 1991.
- DOSTÁL, V. V., *Agrární strana. Její rozmach a zánik*, Brno 1998.
- DOSTÁL, V. V., *Antonín Švehla*, Praha 1990.
- DROBIL, E., *Jihočeské dítě*, České Budějovice 1927.
- DVOŘÁK, J., *K historii schwarzenberských tuhových dolů v Černé v Pošumaví (Schwarzbach)*, České Budějovice 2007.
- DVOŘÁK, J., *K problematice vzniku, vývoje a zániku Národohospodářského sboru jihočeského (1925-1941)*, JSH 63, 1994, s. 132-150.
- DYK, J., *Místopis okresu Volyňského. Zvláštní otisk „Jihočeského kraje“*, (místo vydání neuvedeno) 1913.
- DYK, J., *Popis politického okresu Strakonického, díl I., Příroda a archeologie*, Strakonice 1922.
- Encyklopedie českých dějin. Osobnosti, fakta a události, které utvářely naši historii*, Praha 2008.
- FALTUS, J. – PRŮCHA, V., *Všeobecné hospodářské dějiny 19. a 20. století*, Praha 2003.
- FERGUSON, N., *Nešťastná válka*, Praha 2003.
- FROLEC, V. – VAŘEKA, J., *Lidová architektura. Encyklopedie*, Praha 1983.
- FRYŠOVÁ, E., *Jihočeská Blata*, Praha 1913.
- GEBHART, J. – KUKLÍK, J., *Dramatické i všední dny Protektorátu*, Praha – Litomyšl, 1996.
- GEBHART, J. – KUKLÍK, J., *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha – Litomyšl 2004.
- GILBERT, M., *První světová válka. Úplná historie*, Praha 2005.
- HAJNÍK, R., *Zmizelé Čechy. Vimperk*, Praha 2007.
- HAMERNÍK, F., *Jihočeské zemědělství*, in: SIA, *Jihočeská technická práce*, České Budějovice 1938.
- HANZAL, J., *Antonín Švehla*, Jinočany 1993.
- HARTL, J., *Čestice sedmsetpadesátileté. Historie a současnost obce na šumavském Podlesí*, Čestice 1993.
- HEUMOS, P., *„Dejte nám brambory, nebo bude revoluce.“ Hladové nepokoje, stávky a masové protesty v českých zemích v období 1914-1918*, in: MOMMSEN, H. – KOVÁČ, D. – MALÍŘ, J. – MARKOVÁ, M., *První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a*

- Němci*, Brno 2000 (Publikace Česko-německé a Slovensko-německé komise historiků, sv. 5), s. 207-232.
- Historie a současnost podnikání na Českobudějovicku*, Pardubice 1999.
- HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J., *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- HOLEČEK, J., *Naši*, 1-10, Praha 1910-1930.
- HONZÍK, M. – HONZÍKOVÁ, H., *1914/1918. Léta zkázy a naděje*, Praha 1984.
- CHÁBERA, S., *Fyzický zeměpis jižních Čech. Přehled geologie, geomorfologie horopisu a vodopisu*, České Budějovice 1998.
- CHMELÍK, J., *Když kapelníci a celtmajstři o mikulášské pouti ve Vacově naháněli k cirkusům. Životní příběhy devadesátníků*, Prachatický deník, 4. prosince 2004.
- JAKUBEC, I. – EFMERTO VÁ, M. – SZOBI, P. – STEMBERK, J., *Hospodářský vývoj českých zemí v období 1848-1992*, Praha 2008.
- JAKUBEC, I. – JINDRA, Z. (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátků industrializace do konce monarchie*, Praha 2006.
- Javorník. Nadační fond Karla Klostermanna*, Javorník 2001.
- JINDRA, Z., *Ekonomický úpadek Habsburské monarchie v závěrečné fázi první světové války*, in: *Československo a střední Evropa v meziválečném vývoji. Die Tschechoslowakei und Mitteleuropa in der Zwischenkriegszeit*, Věnováno k 75. životnímu jubileu prof. PhDr. Alice Teichové, dr. h. c. Emeritus professor of Economic History Girton College, Cambridge, *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica* 3, 1994, *Studia Historica* XL, Jaroslav Pátek (ed.), Praha 1996.
- JINDRA, Z., *První světová válka*, Praha 1987.
- JIRÁČEK, J., *Průvodce lesy jižních Čech*, České Budějovice 1998.
- JUŘÍK, P., *Jihočeské dominium. Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*, Praha 2008.
- KAPLAN, K., *Pravda o Československu 1945-1948*, Praha 1990.
- KÁRNÍK, Z., *České země v éře První republiky*, díl první až třetí, Praha 2000-2003.
- KÁRNÍKOVÁ, L., *Vývoj obyvatelstva v českých zemích 1754-1914*, Praha 1965.
- KASKOUN, O., *Toulky Šumavou*, Sušice 1999.
- KAŠIČKA, F. – NECHVÁTAL, B., *Tvrze a hrádky na Prachaticku*, Prachatice 1990.
- KEEGEN, J., *Druhá světová válka*, Praha – Plzeň 2002.
- KEEGEN, J., *První světová válka*, Plzeň 2002.
- KLOSTERMANN, K., *Ecce homo!*, Praha 1941.

- KLOSTERMANN, K., *Lístky ze šumavské epopeje*, Praha 1983.
- KLOSTERMANN, K., *Ze světa lesních samot*, Plzeň 1969.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *30 let socialistického zemědělství okresu Prachatice*, Prachatice 1979.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava bez hranic – Böhmerwald ohne Grenzen*, Prachatice 2000.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Šumava. Příroda – historie – život*, Praha 2005.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Za naši samostatnost. Českoslovenští legionáři rodáci a občané okresu Prachatice*, Prachatice 2000.
- KORČÁK, J., *Vylidňování jižních Čech. Studie demografická*. Knihovna Spolku péče o blaho venkova, sv. 2., Praha 1929.
- KRÁL, J., *Zveme Vás na Vacovsko do Pošumaví, do kraje krásných výhledů*, Vacov 1939.
- KRULICHOVÁ, M. – JANKOVIČ, M., *Zapomenuté hlasy. Korespondence, deníkové záznamy a kresby z první světové války*, Hradec Králové 1986.
- KUBÍKOVÁ, A., *K osmdesátinám Jiřího Zálohy*, AČ 56, 2006, č. 4, s. 152-153.
- KUBÍKOVÁ, A., *Odešel Jiří Zálaha*, AČ 59, 2009, č. 4, s. 391-392.
- KUBÍKOVÁ, A., *Zemřel Jiří Zálaha, čestný člen České archivní společnosti*, Ročenka České archivní společnosti 2010, s. 146.
- KVAČEK, R., *První světová válka a česká otázka*, Praha 2003.
- LACINA, V., *Hospodářství českých zemí 1880-1914*, Praha 1990.
- LACINA, V., *Velká hospodářská krize v Československu*, Praha 1984.
- LEDVINKA, V., *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předběllohorských Čechách*, Praha 1985.
- LEGER, K., *Pozemková reforma v jižních Čechách*, in: STOCKÝ, J. (ed.), *Jižní Čechy. Kulturní, hospodářský, sociální vývoj a stav. Program regionální práce*, Praha 1937.
- LYSÝ, F., *Z šumavských lesů*, České Budějovice 1989.
- MACAR, V., *Schwarzenberský lesmistr Josef John a jeho Kámen*, *Obnovená tradice* 4, 1993, č. 8, s. 26.
- MANDÁK, F., *Čtení o minulosti Zdíkova*, Zdíkov 2002.
- MANDÁK, F., *Stachy. Nahlédnutí do minulosti*, Stachy 2004.
- MARKUS, A., *Rod knížat ze Schwarzenbergu*, *Schwarzenberská ročenka* 1935, s. 25-85.
- MENCL, V., *Lidová architektura v Československu*, Praha 1980.

- MICHEL, B., *Smrt dvouhlavého orla, Rakousko-Uhersko 1916-1918*, Praha 1994.
- MILLER, D. E., *Antonín Švehla. Mistr politických kompromisů*, Praha 2001.
- NOVÁK, M. a kol., *Vacovsko 1352-1980*, Vacov 1980.
- OLIVOVÁ, V., *Dějiny první republiky*, Praha 2000.
- OTÁHAL, M., *Zápas o pozemkovou reformu*, Praha 1963.
- Ottův slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí*, 23. díl (Schlossar-Starowolski), Praha 1905.
- PALECZEK, R., *350 let Schwarzenbergů v Čechách*, *Obnovená tradice* 16, 2005, č. 31.
- PALECZEK, R., *Die Modernisierung des Großgrundbesitzes des Fürsten Johann Adolph II. zu Schwarzenberg. Beispiel einer deutsch-tschechischen Symbiose in Südböhmen im Neoabsolutismus 1848-1860*, Marburg 2009.
- PALECZEK, R., *Mezi tradicemi a modernizací. Schwarzenberské úřednictvo 18. a 19. století*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.
- PÁTEK, J., *Vývoj zemědělství a lesnictví*, in: LACINA, V. – PÁTEK, J. (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Období první Československé republiky a německé okupace 1918-1945*, sv. 3., Praha 1995.
- PÁTEK, J., *Zemědělství*, in: KUBŮ, E. – PÁTEK, J., *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000, s. 57-85.
- PEK, J., *Kronika šumavských hvozdů*, Vimperk 1998.
- PEKAŘ, J., *Omyly a nebezpečí pozemkové reformy*, Praha 1923.
- PELÍŠEK, J., *Atlas hlavních půdních typů ČSSR*, Praha 1961.
- PERNES, J., *František Josef I. Nikdy nekorunovaný český král*, Praha 2005.
- PERNES, J., *Pod Habsburským orlem. České země a Rakousko-Uhersko na přelomu 19. a 20. století*, Praha 2001.
- PERNES, J., *Poslední Habsburkové. Karel, Zita, Otto a snahy o záchranu císařského trůnu*, Brno 1999.
- PERNES, J., *Život plný nepřátel aneb Život a smrt Františka Ferdinanda d'Este*, Praha 1995.
- PETRÁŇ, J. – PETRÁŇOVÁ, L., *Rolník v evropské tradiční kultuře*, Praha 2000.
- PETRÁŇ, J. a kol., *Dějiny hmotné kultury I-II.*, Praha 1985-1995.
- PETRÁŇ, J., *Dvacáté století v Ouběnicích. Soumrak tradičního venkova*, Praha 2009.
- PETRÁŇ, J., *Příběh Ouběnic. Mikrohistorie české vesnice*, Praha 2001.
- POUZAR, V., *Almanach českých šlechtických rodů*, Brandýs nad Labem 1999.

- PROFOUS, A., *Místní jména v Čechách*, III. díl, Praha 1951.
- PROKŠ, P., *Česká politika a válečné hospodářství 1914-1918*, in: Slovanský přehled 86, 2000, č. 3, s. 309-332.
- PRŮCHA, V. a kol., *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. I. díl, období 1918-1945, Brno 2004.
- PRŮCHA, V. a kol., *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*, Praha 1974.
- PRŮCHA, V. a kol., *Nástin hospodářských dějin v období kapitalismu a socialismu*, Praha 1982.
- RAMEŠ, V., *Proměny schwarzenberského panství v Čechách*, in: M. Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.
- Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850-1970*, I-II, Praha 1978.
- ROBEK, A. – VAŘEKA, J. a kol., *Jihočeská vlastivěda. Národopis*, České Budějovice 1987.
- ROUČKA, Z., *Tenkrát na Šumavě. Fotografie 1929-1939*, Plzeň 2009.
- SANKOTOVÁ, M., *Rudolf Beran v jihočeské regionální práci*, diplomová práce Historického ústavu PF JU, České Budějovice 2000.
- SEDLÁČEK, A., *Hrady zámky a tvrze Království českého*, XI. díl, *Prachensko*, Praha 1997.
- SEKYRKOVÁ, M., *Paměti a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006.
- Seznam míst v království Českém*, Praha 1893.
- SLEZÁK, L., *České zemědělství v letech 1918-1938*, in: České a slovenské zemědělství v období mezi světovými válkami. Sborník příspěvků z celostátní vědecké konference konané ve dnech 24. a 25. září 1992 v Uherském Hradišti, Uherské Hradiště 1992.
- SMÍŠEK, R., *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.
- Soubor hospodářských opatření, o něž usilují jižní Čechy*, Nákladem Národohospodářského sboru jihočeského, Blatná, n. d.
- SRB, V., *Tisíc let obyvatelstva českých zemí*, Praha 2004.
- STAŇKOVÁ, J., *Lidové umění z Čech, Moravy a Slezska*, Praha 1987.
- STARÝ, V., *110 let Sboru dobrovolných hasičů ve Vacově. 1893-2003*, Vacov 2003.
- STELLNER, F. a kol., *Hospodářské dějiny 16.-20. století*, Praha 2006.
- STELLNER, F., *Německý císař Vilém II. a konec první světové války*, in: Pocta profesoru Zdeňku Jindrovi. K sedmdesátým narozeninám, Acta Universitatis Carolinae,

- Philosophica et Historica 3, 1998, Studia Historica L, (ed.) Drahomír Jančík, Praha 2003.
- STELLNER, F., *Poslední německý císař. Z německých dějin v epoše Viléma II.*, Praha 1995.
- SUCHÁČOVÁ, J. – HELÍŠKOVÁ, J. – HROMÁDKOVÁ, L., *Strašín 1254-2004. Ze starobyklých končin Šumavy*, Strašín 2004.
- ŠEDIVÝ, I., *Češi, české země a Velká válka*, Praha 2001.
- ŠEDIVÝ, I., *Velká válka 1914-1918. (Pokus o rekapitulaci)*, ČČH 96, 1998, č. 1., s. 1-25.
- ŠLÉGR, V., *Lokálka údolím Volyňky. 110 let železniční tratě Strakonice – Vimperk*, Vimperk 2003.
- ŠTEMBERK, J., *Jihočeské podniky pro automobilovou dopravu a. s.*, JSH 74, 2005, s. 235-245.
- TOMÁŠEK, D. – KVAČEK, R., *Causa Emil Hácha*, Praha 1995.
- TŘÍSKA, K. a kol., *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, V. díl, *Jižní Čechy*, Praha 1986.
- VODĚRA, S. – ŠKABRADA, J., *Jihočeská lidová architektura*, České Budějovice 1986.
- VONDRUŠKA, V., *Život staré Šumavy*, Plzeň 1989.
- VOŽENÍLEK, J., *O naší pozemkové reformě*, Praha 1931.
- VOŽENÍLEK, J., *Předběžné výsledky pozemkové reformy I.*, Praha 1930.
- WARNER, P., *První světová válka*, Ostrava 1997.
- WEIS, K., *Český jih a Šumava v písní 1-15*, Praha 1928-1941.
- WINTER, J. M., *První světová válka. Fakta, svědectví, souvislosti*, Praha 1995.
- Zákon č. 215 Sb. z. a n. ze dne 16. dubna 1919. Sbírká zákonů a nařízení státu československého, částka XLIII. ze dne 24. dubna 1919.
- ZÁLOHA, J., *Jihočeské zemědělství mezi dvěma světovými válkami a v období okupace* JSH 65, 1996.
- ZÁLOHA, J., *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberku*, Hluboká nad Vltavou 1991.
- ZÁLOHA, J., *Šumava od A do Z*, České Budějovice 1984.
- ZWETTLER, O., *Historicko-geografický obraz jižních Čech v letech 1900-1914*, Brno 1984.

Internetové zdroje

Biskupství českobudějovické, Českobudějovická diecéze, Římskokatolická farnost Volyně – <http://www.bcb.cz/Dieceze/Farnosti/Farnost/VOLYNE> (adresa platná k 5. lednu 2010).

Sbírka zákonů, zákon č. 143 Sb. z 10. července 1947 – <http://web.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1947/sb66-47.pdf>. (adresa platná k 15. lednu 2010).

Sbírka zákonů, zákon č. 142 Sb. z 11. července 1947, o revisi první pozemkové reformy – <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1947/sb65-47.pdf> (adresa platná k 15. lednu 2010).

Ústav pro studium totalitních režimů, Audio archiv, životopisy – <http://www.ustrcr.cz/cs/audio-archiv-zivotopisy> (adresa platná k 1. říjnu 2010).

Mapy

Kopie katastrální mapy k. ú. Vrbice, měřítko 1 : 2 000, Katastrální úřad v Prachaticích, 2002.

Mapa Protektorátu Čechy a Morava v měřítku 1 : 1 500 000, *Columbus Volksatlas*, Berlin 1941.

Seznam zkratek

- AA – archiv autora
AČ – Archivní časopis
celk. – celkem, celkově
č. p. – číslo popisné
čs. – československý
ČSR – Československá republika
inv. č. – inventární číslo
j. – jih, jižní
jč. – jihočeský
JSH – Jihočeský sborník historický
JZD – jednotné zemědělské družstvo
K – korun (v tomto případě Korun českých)
k. ú. – katastrální území
kart. – karton
Kč – Korun českých
Kčs – Korun československých
m n. m. – metrů nad mořem
měs. – měsíc, měsíčně
MNV – místní národní výbor
n. d. – není datováno
n. l. – našeho letopočtu
nar. – narozený, narozená
NSJ - Národohospodářský sbor jihočeský
Obr. – obrázek
obyv. – obyvatel
OŽK – obchodní a živnostenská komora
plm – plnometr
př. n. l. – před naším letopočtem
RČS – Republika československá
RM – Říšská marka
s. – strana

Sb. z. a n. – Sběrka zákonů a nařizení

sign. – signatura

SOA – státní oblastní archiv

SOkA – státní okresní archiv

SPÚ – Státní pozemkový úřad

srov. – srovnej

sv. – svazek

Tab. – tabulka

Vs – velkostatek

z. – západ, západní

Seznam příloh

Tabulkové přílohy

- Tab. 1: Roční přírůstek obyvatel na 1000 obyvatel v procentech (s. 22)
- Tab. 2: Hustota obyvatelstva na 1 km² v jižních Čechách podle soudních okresů ke 31. 12. 1900 (s. 23)
- Tab. 3: Zemědělská půda v procentech veškeré půdy podle soudních okresů na konci dvacátých let 20. století (s. 24)
- Tab. 4: Přirozený přírůstek obyvatelstva jižních Čech v desetiletých obdobích 1890-1920 (s. 26)
- Tab. 5: Držba půdy podle výměry v jihočeských soudních okresech plzeňské OŽK (s. 36)
- Tab. 6: Hektarové výnosy obilnin v j. Čechách v letech 1923-27 (s. 37)
- Tab. 7: Lesní držba v hektarech v jižních Čechách k roku 1910 (s. 40)
- Tab. 8: Rozloha revíru Přečín k roku 1877 podle jednotlivých částí (s. 60)
- Tab. 9: Přehled věkových tříd dřevin (s. 63)
- Tab. 10: Zastoupení dřevin v revíru Přečín (s. 64)
- Tab. 11: Výsledky hospodaření v lesích revíru Přečín (s. 66)
- Tab. 12: Počty padlých, počty legionářů a odhad počtu narukovaných z Vacovska (s. 91)
- Tab. 13: Účast ve francouzských, italských a ruských legiích podle obcí (s. 92)
- Tab. 14: Výsledky pozemkové reformy na zabraném souboru Jana Nepomuka Schwarzenberga podle generální dohody o konečném vyřešení (s. 102)

Obrazové přílohy

- Obr. 1: Kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu (1799-1888) ve středním věku. (P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 155.)
- Obr. 2: Kníže Adolf Josef (1832-1914) s manželkou Idou, roz. z Lichtensteinu (vlevo) a dcerou Terezií. (Zdeněk ROUČKA, *Šumavou Karla Klostermanna. Obrazy 1875-1914*, Plzeň 2008.)
- Obr. 3: Kníže Jan Nepomuk ze Schwarzenbergu (1860-1938) dostává kytici k 70. narozeninám. (P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 221.)

- Obr. 4: JUDr. Adolf ze Schwarzenbergu (1890-1950) v rakousko-uherské uniformě v době první světové války. (P. JURÍK, *Jihočeské dominium*, s. 229.)
- Obr. 5: Schwarzenberský mezník z 18. století pod Královským kamenem. (AA)
- Obr. 6: Schwarzenberský znak na kůru kostela ve Vacově. (AA)
- Obr. 7: Plán statku Přečín z roku 1815. (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.)
- Obr. 8: Plán panství a revíru Přečín z doby kolem poloviny 19. století. (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.)
- Obr. 9: Revír Přečín – porostní mapa z roku 1877. (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.)
- Obr. 10: Revír Přečín – porostní mapa lesmistra Johna z roku 1841. (SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.)
- Obr. 11: Přečín – zřejmě nejstarší známé vyobrazení zámku, asi 1819. (Výřez z mapy revíru. SOA Třeboň, oddělení Český Krumlov, Statek Přečín 1705-1937, oddělení map a plánů.)
- Obr. 12: Přečín – obec a zámek na pohlednici z roku 1927. (AA)
- Obr. 13: Přečín – celkový pohled na zámek od jihu, rok 2010. (AA)
- Obr. 14: Přečín – kaple a vstupní brána do zámku, rok 2010. (AA)
- Obr. 15-18: Zámek Přečín, rok 2010 – chátrající budovy zámku, klenuté stropy v jihovýchodním nároží zámeckých budov, detail renesančního sgrafita na severní straně hospodářských budov. (AA)
- Obr. 19: Vrchol šumavského Javorníku, v popředí obec Vacov. (AA)
- Obr. 20: Klostermannova rozhledna na Javorníku, pohlednice z roku 1948. (AA)
- Obr. 21: Klostermannova rozhledna po rekonstrukci a navýšená o 15 m, rok 2003. (AA)
- Obr. 22: Javorník – Švehlova chata, pohlednice z počátku 40. let 20. století. (AA)
- Obr. 23: Poslanec Rudolf Beran s chotí. (AA)
- Obr. 24: Javorník – Švehlova chata těsně po dokončení, asi 1940. (AA)
- Obr. 25: Javorník – stavba tzv. „dálnice“, konec 30. let. (J. KRÁL, *Zveme Vás na Vacovsko*, s. 8.)
- Obr. 26: Javorník – kaple sv. Antonína Paduánského těsně po dokončení, rok 1940. (AA)
- Obr. 27: Javorník – zarůstající násep nedokončené přístupové komunikace směrem od Vacova, tzv. „dálnice“, rok 1999. (AA)

Obrazové přílohy

Obr. 1: Kníže Jan Adolf II. ze Schwarzenbergu (1799-1888) ve středním věku.

Obr. 2: Kníže Adolf Josef (1832-1914) s manželkou Idou, roz. z Lichtensteinu (vlevo) a dcerou Terezií.

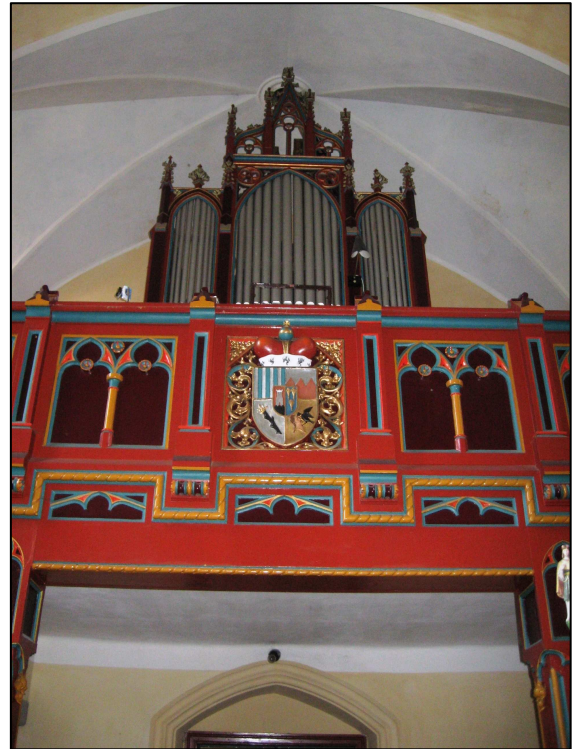
Obr. 3: Kníže Jan Nepomuk ze Schwarzenbergu (1860-1938) dostává kytici k 70. narozeninám.

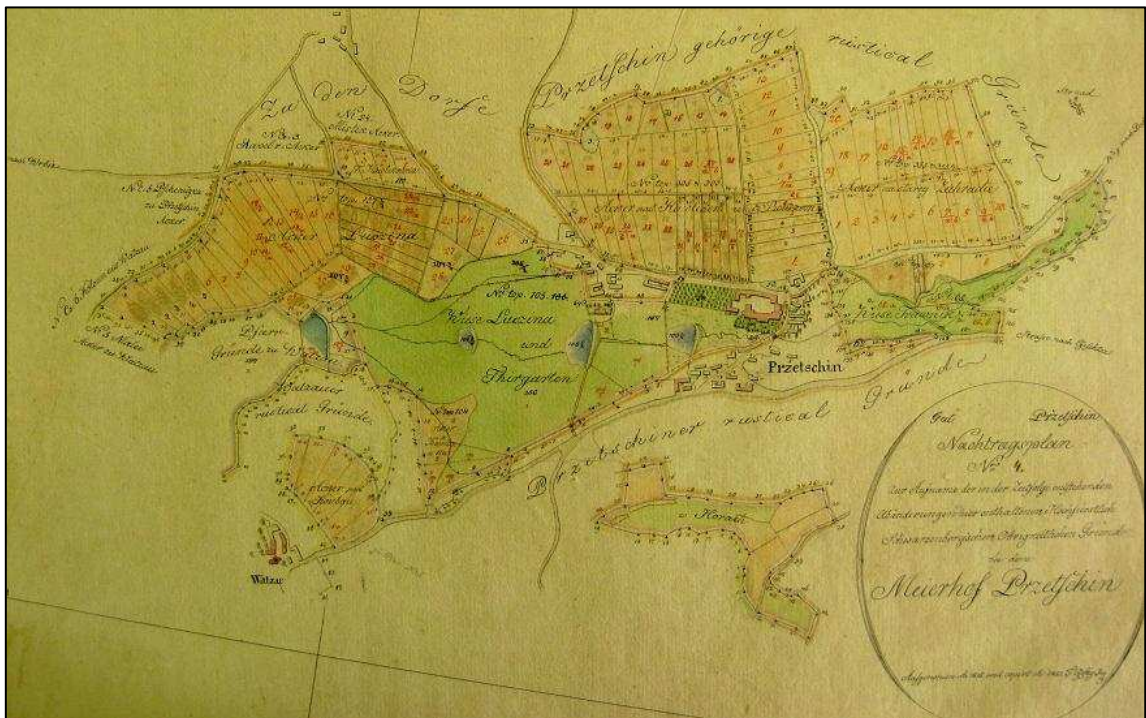
Obr. 4: JUDr. Adolf ze Schwarzenbergu (1890-1950) v rakousko-uherské uniformě v době první světové války.

Obr. 5: Schwarzenberský mezník z 18. století pod Královským kamenem.

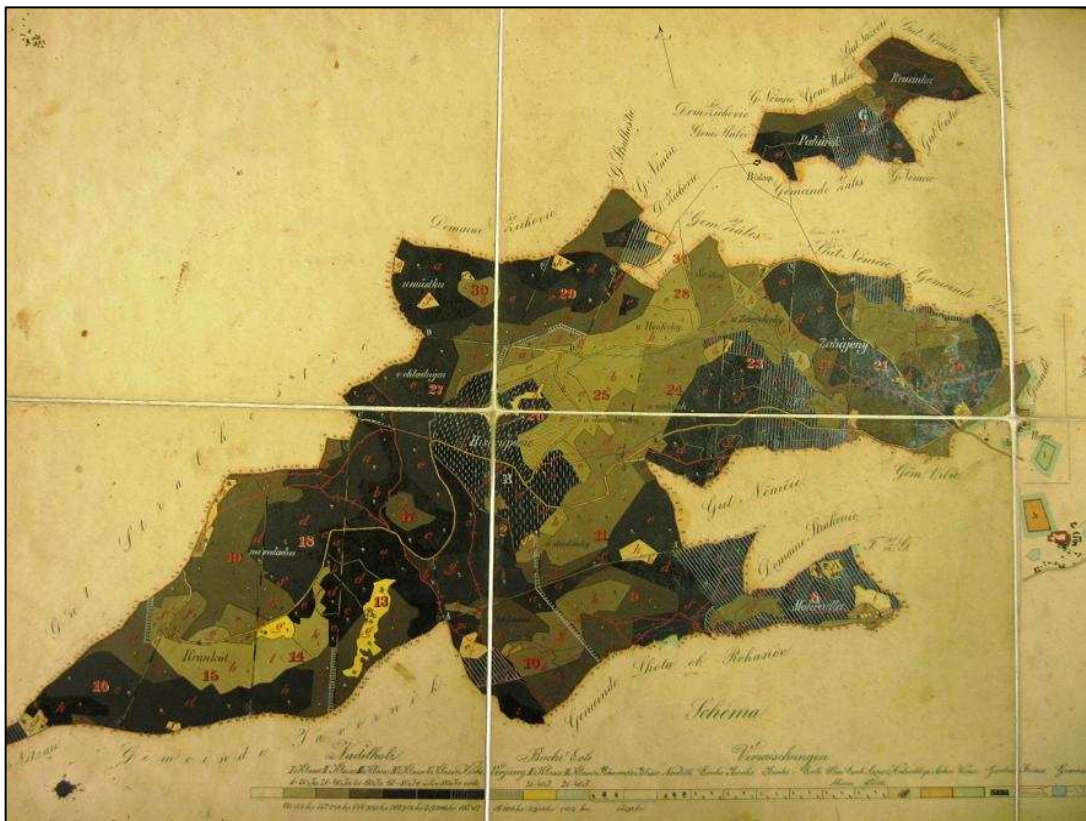
Obr. 6: Schwarzenberský znak na kůru kostela ve Vacově.

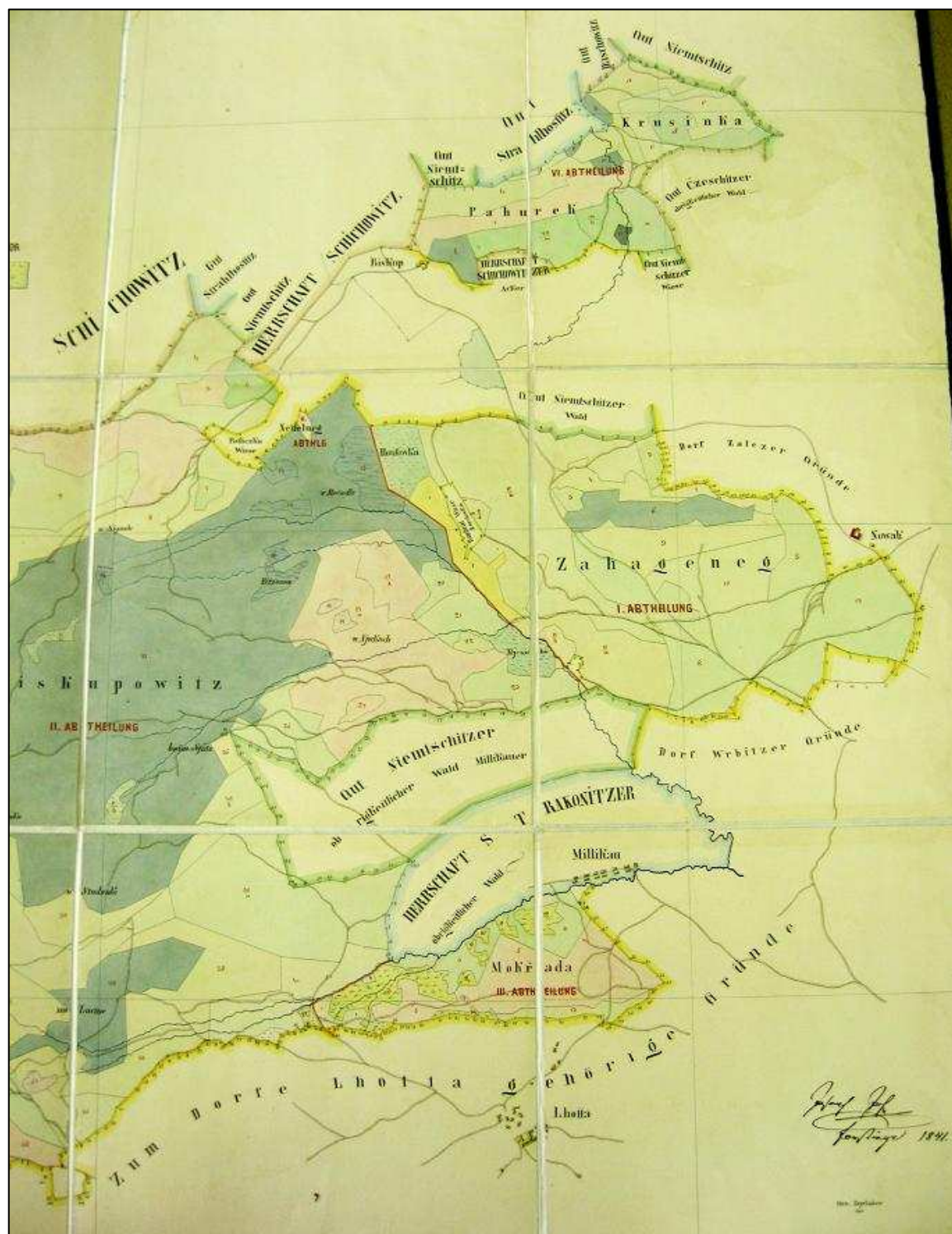
Obr. 7: Plán statku Přečín z roku 1815.

Obr. 8: Plán panství a revíru Přečín z doby kolem poloviny 19. století.

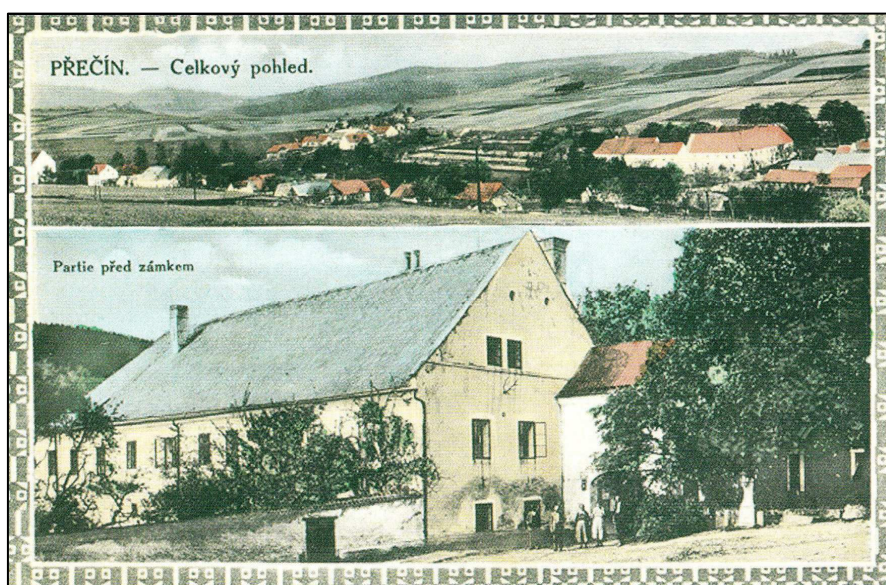
Obr. 9: Revír Přečín – porostní mapa z roku 1877.

Obr. 10: Revír Přečín – porostní mapa lesmistra Johana z roku 1841.

Obr. 11: Přečín – zřejmě nejstarší známé vyobrazení zámku, asi 1819.

Obr. 12: Přečín – obec a zámek na pohlednici z roku 1927.

Obr. 13: Přečín – celkový pohled na zámek od jihu, rok 2010.

Obr. 14: Přečín – kaple a vstupní brána do zámku, rok 2010.

Obr. 15-18: Zámek Přečín, rok 2010 – chátrající budovy zámku, klenuté stropy v jihovýchodním nároží zámeckých budov, detail renesančního sgrafita na severní straně hospodářských budov.

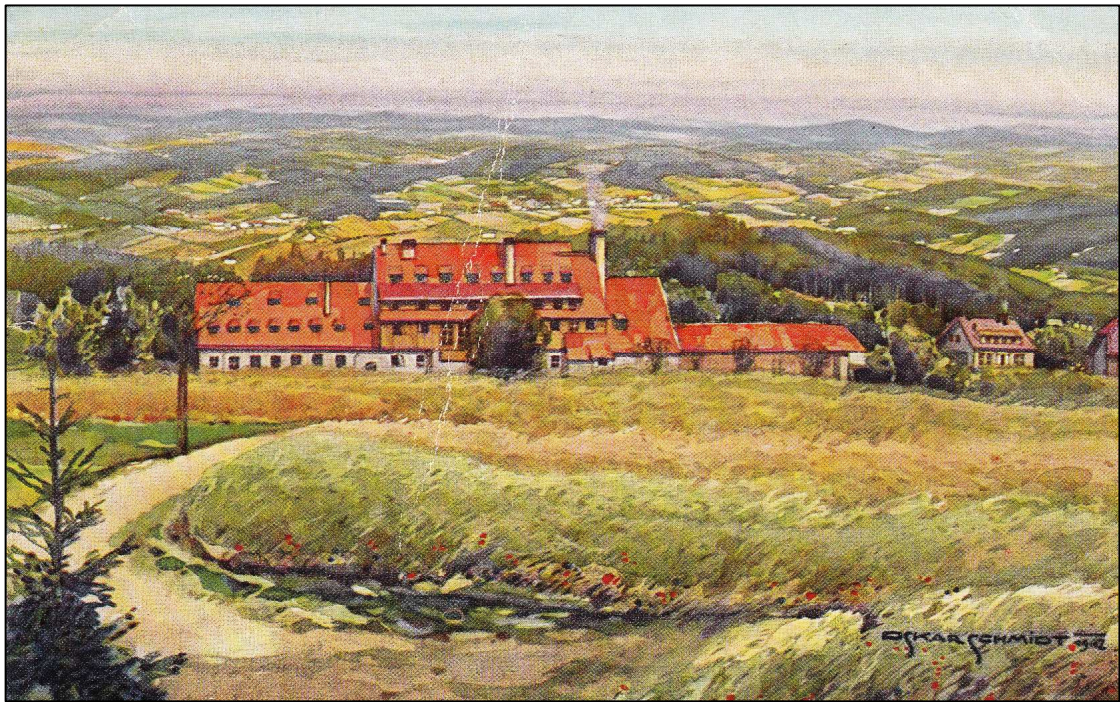
Obr. 19: Vrchol šumavského Javorníku, v popředí obec Vacov.

Obr. 20: Klostermannova rozhledna na Javorníku, pohlednice z roku 1948.

Obr. 21: Klostermannova rozhledna po rekonstrukci a navýšená o 15 m, rok 2003.

Obr. 22: Javorník – Švehlova chata, pohlednice z počátku 40. let 20. století.

Obr. 23: Poslanec Rudolf Beran s chotí.

Obr. 24: Javorník – Švehlova chata těsně po dokončení, asi 1940.

Obr. 25: Javorník – stavba tzv. „dálnice“, konec 30. let.

Obr. 26: Javorník – kaple sv. Antonína Paduánského těsně po dokončení, rok 1940.

Obr. 27: Javorník – zarůstající násep nedokončené přístupové komunikace směrem od Vacova, tzv. „dálnice“, rok 1999.